

ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

Project on Foster transparency of judicial
decisions and enhancing the national
implementation of the ECHR

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Iceland
Liechtenstein
Norway grants
Norway grants

ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

Project on Foster transparency of judicial
decisions and enhancing the national
implementation of the ECHR

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ:
ΜΑΡΙΑ ΑΝΔΡΙΑΝΗ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Council of Europe

Original:

*Κυπριακές υποθέσεις ενώπιον του ΕΔΔΑ:
Πρακτικός Οδηγός.*

Text originated by, and used with the permission of the Council of Europe. This document is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator(s).

Η παρούσα δημοσίευση εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Έργου "Foster transparency of judicial decisions and enhancing the national implementation of the ECHR".

Η έκθεση αυτή συντάχθηκε με την οικονομική υποστήριξη της Νορβηγίας και του ΕΟΧ, στο πλαίσιο ενός έργου που υλοποιείται από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Το περιεχόμενό του αποτελεί αποκλειστική ευθύνη του/των συγγραφέα/ων. Οι απόψεις που εκφράζονται σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι αντικατοπτρίζουν την επίσημη άποψη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή αποσπασμάτων (έως 500 λέξεις), εκτός εάν πρόκειται για εμπορικούς σκοπούς, εφόσον διαφυλάσσεται η ακεραιότητα του κειμένου, το απόσπασμα δεν χρησιμοποιείται εκτός πλαισίου, δεν παρέχει ελλιπείς πληροφορίες ή δεν παραπλανά με άλλο τρόπο τον αναγνώστη ως προς τη φύση, το πεδίο εφαρμογής ή το περιεχόμενο του κειμένου. Το πρωτότυπο κείμενο θα πρέπει πάντοτε να αναφέρεται ως εξής: "© Συμβούλιο της Ευρώπης, έτος δημοσίευσης". Όλα τα άλλα αιτήματα που αφορούν την αναπαραγωγή/μετάφραση ολόκληρου ή μέρους του εγγράφου, πρέπει να απευθύνονται στη Διεύθυνση Επικοινωνιών του Συμβουλίου της Ευρώπης (F-67075 Strasbourg Cedex ή publishing@coe.int).

Κάθε άλλη αλληλογραφία σχετικά με το παρόν έγγραφο θα πρέπει να απευθύνεται στο
Implementation of Human Rights,
Justice and Legal Co-operation Standards Department
of the Council of Europe
Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg
Cedex, France Tel. +33 (0)3 88 41 20 00
E-mail: dgi-coordination@coe.int

Σχεδιασμός και διάταξη:
Name of company for formatting and
Layout : Luminess

Φωτογραφία εξωφύλλου: ©Shutterstock

© Συμβούλιο της Ευρώπης, Ιανουάριος 2024.
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Άρθρο 2. Δικαίωμα στη ζωή	7
Άρθρο 3. Απαγόρευση των βασανιστηρίων	10
Α. Συνθήκες κράτησης	11
Β. Κακομεταχείριση από όργανα του κράτους	13
Γ. Διεξαγωγή έρευνας επί αιτιάσεων κακομεταχείρισης	14
Άρθρο 4. Απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας	17
Άρθρο 5. Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια	20
Άρθρο 6. Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη	27
Α. Εύλογη διάρκεια δικών	30
Β. Ο εν γένει δίκαιος χαρακτήρας της δίκης	31
Γ. Πρόσβαση σε δικαστήριο	32
Δ. Αμεροληψία δικαστηρίου	32
Ε. Ειδικότερα δικαιώματα του κατηγορούμενου	34
Άρθρο 7. Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου	36
Άρθρο 8. Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής	38
Α. Ιδιωτική ζωή	38
Β. Οικογενειακή ζωή	38
Γ. Κατοικία	39
Δ. Αλληλογραφία	39
Ε. Η φύση των υποχρεώσεων	40
Άρθρο 10. Ελευθερία έκφρασης	43
Άρθρο 13. Δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής	46
Α. Εύλογη διάρκεια δικών	47
Β. Λοιπές υποθέσεις	48
Άρθρο 14. Απαγόρευση των διακρίσεων	51
Πρώτο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ	54
Άρθρο 1. Προστασία της Περιουσίας	54
Πρώτο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ	57
Άρθρο 3. Δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές	57
Τέταρτο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ	59
Άρθρο 2. Ελευθερία μετακίνησης	59
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	61
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΕΔΔΑ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	63
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ. ΗΥΔΟΧ: ΛΙΣΤΑ ΜΕ ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ ΑΝΑ ΑΡΘΡΟ	67

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ ή Σύμβαση) αποτελεί κορυφαίο διεθνές κείμενο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι αρχές που αποτυπώνονται σε αυτήν και τα Πρωτόκολλα της συγκροτούν τις θεμελιώδεις δημοκρατικές αξίες της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Από το 1950 έως σήμερα, τόσο οι ουσιαστικές διατάξεις της Σύμβασης (δηλαδή εκείνες που αναγνωρίζουν δικαιώματα) όσο και το θεσμικό και διαδικαστικό πλαίσιο που βασίζεται σε αυτήν έχουν εμπλουτιστεί σημαντικά. Παράλληλα, μέσα από τη νομολογία του, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει μετεξελίξει και **φωτίζει** το εύρος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και έχει αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται οι διατάξεις της Σύμβασης.

Το σύστημα προστασίας που εδράζεται στην ΕΣΔΑ αποσκοπεί στη συλλογική εγγύηση των ελευθεριών και των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται, χωρίς ωστόσο να υποκαθιστά τα εθνικά συστήματα προστασίας. Πρόκειται για την αρχή της επικουρικότητας, σύμφωνα με την οποία η κύρια ευθύνη για διαφύλαξη των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών ανήκει στις εθνικές αρχές. Πράγματι, οι δικαστικές, εκτελεστικές και νομοθετικές αρχές έχουν την πρωτοκαθεδρία για την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων της ΕΣΔΑ και τυχόν αποτυχία εκ μέρους τους να εξασφαλίσουν το απαραίτητο επίπεδο προστασίας ή να λάβουν τα κατάλληλα επανορθωτικά μέτρα συνεπάγεται τη μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων της ΕΣΔΑ από το κράτος.

Η Κυπριακή Δημοκρατία επικύρωσε την ΕΣΔΑ το 1962¹ και έκτοτε η Σύμβαση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής έννομης τάξης, διαποτίζοντας όλους τους κλάδους δικαίου και ενδυναμώνοντας την ανθρώπινη διάσταση του εσωτερικού δικαίου. Μέσα από τη σημαντική νομολογία του σε υποθέσεις που αφορούν την Κύπρο, το ΕΔΔΑ έχει αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να ερμηνεύεται η ΕΣΔΑ ώστε να επιτυγχάνεται αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, ο σεβασμός και η ορθή εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης αποτελεί αντικείμενο της τρέχουσας δικαστικής και δικαστηριακής πρακτικής και οι Κυπριακές αρχές, συμπεριλαμβανομένων των δικαστικών αρχών, έχουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο εν προκειμένω.

Ο παρών Πρακτικός Οδηγός αναλύει 77 Κυπριακές υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιον του ΕΔΔΑ και στις οποίες το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει διαπιστώσει παραβίαση μίας ή περισσότερων διατάξεων της Σύμβασης. Αποσκοπεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του Κύπριου νομικού και ιδίως δικαστή και να πλαισιώσει τον τελευταίο στον έγκαιρο εντοπισμό ζητημάτων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπό την οπτική γωνία της ΕΣΔΑ, σε υποθέσεις που εξετάζει. Ο Οδηγός επιδιώκει επίσης στο να συμβάλει στην προώθηση της εναρμόνισης των εθνικών αποφάσεων και στην ενίσχυση της συνοχής τους με τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Η ανάλυση της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί Κυπριακών υποθέσεων διενεργείται στον παρόντα Οδηγό ανά προστατευτική διάταξη της ΕΣΔΑ. Για κάθε διάταξη ακολουθείται η εξής ομοιόμορφη δομή: αρχικά, επιχειρείται η επεξήγηση του προστατευτικού πεδίου της διάταξης, με αναφορά σε σημαντικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι αιτιάσεις που εξετάστηκαν από το ΕΔΔΑ σε Κυπριακές υποθέσεις και ο δικανικός συλλογισμός με βάση τον οποίο διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου της Σύμβασης. Ακολούθως, υπό το φως αυτής της νομολογίας, ο Πρακτικός Οδηγός περιέχει ειδική ενότητα με κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν από το Δικαστήριο και πρακτικά ζητήματα που τέθηκαν ενώπιόν του. Τέλος, υπό τον τίτλο «Χρήσιμα κείμενα» περιλαμβάνεται κατάλογος με πηγές που θα επιτρέψουν στον χρήστη να εμβαθύνει περαιτέρω σε ειδικότερα θέματα ερμηνείας της ΕΣΔΑ, αλλά και εθνικοί νόμοι και κείμενα που είναι συναφή προς τα ζητήματα που έθεσε το ΕΔΔΑ. Την ανάλυση της νομολογίας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου ανά άρθρο της Σύμβασης, ακολουθούν δύο Παραρτήματα. Το πρώτο περιέχει τον κατάλογο του συνόλου των αποφάσεων

1. Βλ. και τον Κυρωτικό Νόμο: Ο περί Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προάσπισιν των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Κυρωτικός) Νόμος του 1962 (Ν. 39/1962).

που παρουσιάζονται και το δεύτερο περιλαμβάνει λίστα με λέξεις-κλειδιά ανά Άρθρο που χρησιμοποιούνται στη μηχανή αναζήτησης αποφάσεων HUDOC.

Ο ανά χείρας Οδηγός έχει σκοπό να εξηγήσει κατά τρόπο πρακτικό και συνοπτικό τα καίρια ζητήματα που προκύπτουν από τη νομολογία του ΕΔΔΑ σε Κυπριακές υποθέσεις. Ο αναγνώστης μπορεί να τον μελετήσει σε συνάρτηση με τους οδηγούς της κατ' άρθρο ερμηνείας της ΕΣΔΑ, που παραπέμπονται συστηματικά, καθώς και με τους οικείους εθνικούς νόμους. Περαιτέρω, στην ηλεκτρονική έκδοση του Οδηγού χρησιμοποιούνται υπερσύνδεσμοι προς τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις επίσημες γλώσσες του Δικαστηρίου (αγγλικά και γαλλικά) αλλά και προς άλλα κείμενα, διεθνή ή εθνικά.

Άρθρο 2 Δικαίωμα στη ζωή

1. Το δικαίωμα κάθε προσώπου στη ζωή προστατεύεται από τον νόμο. Σε κανέναν δεν μπορεί να επιβληθεί θάνατος με πρόθεση, παρά μόνο σε εκτέλεση θανατικής καταδίκης με βάση δικαστική απόφαση στην περίπτωση που το αδίκημα τιμωρείται από τον νόμο με την ποινή αυτή.
2. Ο θάνατος δεν θεωρείται ότι επιβάλλεται κατά παράβαση του παρόντος άρθρου, όταν προκύπτει από τη χρήση βίας που καθίσταται απολύτως αναγκαία:
  - α. για την υπεράσπιση οποιουδήποτε προσώπου από παράνομη βία,
  - β. για την πραγματοποίηση νόμιμης σύλληψης ή την παρεμπόδιση απόδρασης προσώπου που κρατείται νόμιμα,
  - γ. για την καταστολή, σύμφωνα με τον νόμο, στάσης ή ανταρσίας.

Λέξεις κλειδιά: ζωή – θανατική καταδίκη – παράνομη βία – χρήση βίας – υποχρέωση προστασίας της ζωής – διαδικαστική υποχρέωση – αποτελεσματική έρευνα – συνθήκες θανάτου – θετική και αρνητική υποχρέωση

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ συνιστά μία από τις σημαντικότερες διατάξεις της ΕΣΔΑ. Περιέχει δύο ουσιαστικές υποχρεώσεις: τη γενική υποχρέωση προστασίας της ζωής και την απαγόρευση της στέρησης της ζωής. Πράγματι, οι εθνικές αρχές οφείλουν να θεσπίζουν το κατάλληλο ρυθμιστικό πλαίσιο και να λαμβάνουν τα απαραίτητα προληπτικά επιχειρησιακά μέτρα για να προστατεύουν τη ζωή κάθε προσώπου που βρίσκεται υπό τη δικαιοδοσία τους (θετική υποχρέωση) (*Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 1998, παρ. 116, *Öneryıldız κατά Τουρκίας*, [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2004, παρ. 90, *Kurt κατά Αυστρίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2021, παρ. 160). Η υποχρέωση λήψης μέτρων προστασίας συγκεκριμένου ατόμου ανακύπτει από τη στιγμή που οι αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν ότι υφίσταται άμεσος και πραγματικός κίνδυνος για τη ζωή του.

Περαιτέρω, οι αρχές οφείλουν να απέχουν από οποιαδήποτε ενέργεια ή πράξη έχει ως αποτέλεσμα την αφαίρεση της ζωής (αρνητική υποχρέωση). Η δεύτερη αυτή υποχρέωση υπόκειται σε πολύ συγκεκριμένες εξαιρέσεις που αποτυπώνονται στο άρθρο 2. Η εξαίρεση που αφορά στην ύπαρξη θανατικής καταδίκης δεν ισχύει πλέον. Αν και κατά την υιοθέτηση της ΕΣΔΑ η θανατική ποινή δεν θεωρείτο ασύμβατη προς τους διεθνείς κανόνες, στη συνέχεια υπήρξε μετεξέλιξη προς την πλήρη *de facto* και *de jure* κατάργησή της στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου (*Al-Saadoon and Mufdhi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 2010, παρ. 116).²

Επιπλέον αυτών, από το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ απορρέει η διαδικαστική υποχρέωση των εθνικών αρχών να διενεργούν αποτελεσματική έρευνα επί αιτιάσεων παραβίασης του δικαιώματος στη ζωή. Η υποχρέωση αυτή προκύπτει σε διάφορες καταστάσεις όπως όταν ένα άτομο έχει υποστεί τραυματισμούς απειλητικούς για τη ζωή του, έχει πεθάνει ή έχει εξαφανιστεί βίαια ή υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες, ανεξάρτητα από το αν οι φερόμενοι ως υπεύθυνοι είναι κρατικά όργανα ή ιδιώτες ή είναι άγνωστοι ή φαίνεται ότι πρόκειται για αυτοτραυματισμό (ενδεικτικά, *Maiorano και άλλοι κατά Ιταλίας*, *Vasilca κατά Μολδαβίας*). Οι υποθέσεις που αφορούν την Κύπρο και έχουν εξεταστεί από το ΕΔΔΑ έως σήμερα αφορούν ιδίως αυτή τη διαδικαστική πτυχή του άρθρου 2 της Σύμβασης.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η παραπάνω διάταξη δεν εφαρμόζεται μόνο σε καταστάσεις που οδήγησαν σε θάνατο. Μπορεί κατ' εξαίρεση να εφαρμοστεί και σε καταστάσεις που υφίστατο σοβαρός κίνδυνος για τη ζωή προσώπου, ο οποίος τελικά δεν πραγματώθηκε. Τέτοια, για παράδειγμα, μπορεί να είναι η περίπτωση στην οποία κρατικά όργανα άσκησαν σε βάρος πολίτη βία τέτοιου βαθμού και χαρακτήρα ώστε κινδύνευσε σοβαρά η ζωή του, αν και τελικά εκείνος επιβίωσε (*Makaratzis κατά Ελλάδος*, [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2004, παρ. 55).

2. Βλ. επίσης το 6^ο και το 13^ο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ, τα οποία έχουν επικυρωθεί από την Κύπρο με τον *Νόμο του 1999 (Ν. 11(III)/1999)* και τον *Νόμο του 2003 (Ν. 1(III)/2003)* αντιστοίχως.

Ανάλυση υποθέσεων:

► **Nicolaou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 29068/10), 28 Ιανουαρίου 2020

Η υπόθεση αφορά τον θάνατο ενός 26χρονου στρατιώτη ο οποίος μετά από άδεια διανυκτέρευσης δεν επέστρεψε στο στρατόπεδο, αλλά βρέθηκε νεκρός κάτω από μια γέφυρα, κοντά στο σταθμευμένο αυτοκίνητό του. Οι προσφεύγοντες, συγγενείς του θύματος (πατέρας, μητέρα και αδέρφια), παραπονέθηκαν ενώπιον του ΕΔΔΑ ότι η έρευνα για τις συνθήκες θανάτου ήταν χρονοβόρα και αναποτελεσματική.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η αρχική έρευνα για τον θάνατο του Νικολάου δεν διεξήχθη από πεπειραμένους ερευνητές της αστυνομίας με ιατροδικαστική εμπειρία και η έκτασή της ήταν περιορισμένη, με αποτέλεσμα να παραμείνουν αναπάντητα πολλά ερωτήματα. Μεταξύ άλλων, δεν είχαν ληφθεί επαρκή μέτρα για τη σήμανση και την εξέταση της περιοχής όπου είχε βρεθεί η σωρός του θύματος, δεν είχαν συλλεγεί σημαντικά αποδεικτικά στοιχεία, όπως δείγματα DNA από το αυτοκίνητο και τα προσωπικά αντικείμενα του θύματος, δεν είχε εξεταστεί ενδελεχώς η μεταχείριση του θύματος και τα προβλήματα που αντιμετώπιζε από άλλους στρατιώτες και δεν είχαν ληφθεί καταθέσεις από όλους τους συνυπηρετούντες στη μοίρα του θύματος. Η διενέργεια νέας έρευνας, δέκα έτη μετά τον θάνατο του στρατιώτη, δεν μπορούσε να θεραπεύσει τα εν λόγω ελαττώματα και κενά. Εξάλλου, η πάροδος του χρόνου από μόνη της θέτει σε κίνδυνο την επιτυχία οποιασδήποτε έρευνας. Με βάση τα παραπάνω, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της διαδικαστικής πτυχής του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ.

► **Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας** (αρ. προσφυγής 25965/04), 7 Ιανουαρίου 2010

Ο προσφεύγων ήταν πατέρας μια νεαρής γυναίκας που πέθανε υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες στην Κύπρο στην οποία είχε μεταβεί για να εργαστεί τον Μάρτιο του 2001. Ισχυρίστηκε ότι η κυπριακή αστυνομία δεν είχε λάβει τα απαιτούμενα μέτρα για να προστατεύσει την κόρη του από την εμπορία ανθρώπων, όσο αυτή ακόμη ζούσε, αλλά ούτε για να τιμωρήσει τους υπεύθυνους για το θάνατό της. Επίσης, ισχυρίστηκε ότι οι εθνικές αρχές των εναγόμενων κρατών δεν είχαν διερευνήσει την υπόθεση εμπορίας ανθρώπων ούτε τις συνθήκες θανάτου της κόρης του.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι κυπριακές αρχές είχαν διαδικαστική υποχρέωση να διερευνήσουν τις συνθήκες του θανάτου της Rantseva. Η εν λόγω έρευνα έπρεπε να αφορά τόσο τις ειδικότερες συνθήκες θανάτου (την πτώση της από το μπαλκόνι) όσο και το ευρύτερο πλαίσιο της εισόδου και παραμονής της στην Κύπρο, ώστε να μπορεί να αξιολογηθεί κατά πόσον υπήρχε σχέση μεταξύ των ισχυρισμών περί εμπορίας ανθρώπων και του επακόλουθου θανάτου της νεαρής γυναίκας.

Το ΕΔΔΑ τόνισε τις ελλείψεις και τις αντιφάσεις στο αποδεικτικό υλικό που συγκεντρώθηκε κατά την έρευνα των κυπριακών αρχών, καθώς επίσης και το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν είχε τη δυνατότητα να συμμετάσχει ενεργά στην ποινική διαδικασία. Το Δικαστήριο υπογράμμισε επιπλέον ότι για να είναι αποτελεσματική η έρευνα για τις συνθήκες ενός θανάτου, τα κράτη μέρη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα μέτρα που έχουν στη διάθεσή τους για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία, είτε αυτά βρίσκονται στο έδαφος του κράτους που διεξάγει την έρευνα είτε όχι. Εν προκειμένω, τόσο η Κύπρος όσο και η Ρωσία είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση για Αμοιβαία Αρωγή σε Ποινικά Θέματα και έχουν μάλιστα συνάψει διμερή Συνθήκη Νομικής Συνδρομής.³ Ωστόσο, οι κυπριακές αρχές δεν είχαν ζητήσει συνδρομή από τη Ρωσία για τη διερεύνηση των συνθηκών της παραμονής της Rantseva στην Κύπρο και τις συνθήκες του επακόλουθου θανάτου της.

Όλα τα παραπάνω οδήγησαν το ΕΔΔΑ στη διαπίστωση της ύπαρξης παραβίασης του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ (διαδικαστικό σκέλος).

Κριτήρια και πρακτικά ζητήματα:

- Υπό το πρίσμα του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ, η αποτελεσματικότητα μιας έρευνας επί αιτιάσεων για τη στέρηση της ζωής ενός πολίτη εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως, *ενδεικτικά*, από το κατά πόσον:
- η έρευνα διενεργήθηκε από ανεξάρτητους και πεπειραμένους ερευνητές (*Nicolaou κατά Κύπρου*, παρ. 139, 146),
  - η έρευνα είναι επαρκής, δηλαδή έχει ληφθεί κάθε πρόσφορο και εύλογο μέτρο για να εξασφαλιστούν αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το συμβάν, όπως μαρτυρίες, ιατροδικαστικά στοιχεία, αντικειμενική ανάλυση των κλινικών ευρημάτων, κλπ. (*Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, παρ. 236 επ.),

3. Συνθήκη μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών για Παροχή Νομικής Συνδρομής σε θέματα Αστικού και Ποινικού Δικαίου – *Κυρωτικός Νόμος του 1986*.

- τα συμπεράσματα της έρευνας βασίζονται σε ενδελεχή, αντικειμενική και αμερόληπτη ανάλυση όλων των σχετικών στοιχείων (*Nicolaou κατά Κύπρου*, παρ. 137, 147 επ.),
  - το εύρος της έρευνας είναι επαρκές, δηλαδή εξετάστηκαν τόσο οι ειδικότερες συνθήκες θανάτου όσο και το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο βρισκόταν το θύμα, π.χ. εκφοβιστικό περιβάλλον, συνθήκες εκμετάλλευσης κλπ. (*Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, παρ. 234),
  - η έρευνα πραγματοποιήθηκε με εύλογη ταχύτητα (*Nicolaou κατά Κύπρου*, παρ. 139),
  - οι συγγενείς του θύματος είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν στην εθνική διαδικασία στο βαθμό που απαιτείται για τη διασφάλιση των εννόμων συμφερόντων τους (βλ. *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, παρ. 239, 240, βλ. *a contrario*, *Vassiliou και άλλοι κατά Κύπρου*, (αρ. προσφυγής 58699/15), 31 Αυγούστου 2021, παρ. 84, στην οποία το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη ότι οι Αρχές γνωστοποίησαν πράγματι τα ευρήματά τους στη γυναίκα του θύματος και δεν διαπίστωσε παραβίαση),
  - οι Αρχές αναζήτησαν και παρέιχαν συνδρομή, στο πλαίσιο αμοιβαίας υποχρέωσης συνεργασίας, στις περιπτώσεις όπου η διερεύνηση θανάτου που συνέβη εντός της δικαιοδοσίας ενός συμβαλλόμενου κράτους απαιτεί τη συμμετοχή περισσότερων κρατών (*Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας*, παρ. 241). Η φύση και η έκταση αυτών των υποχρεώσεων εξαρτώνται, ωστόσο, από τις περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης υπόθεσης (Έτσι, για παράδειγμα, στην *Güzelyurtlu και άλλοι κατά Κύπρου και Τουρκίας*, (αρ. προσφυγής 36925/07), 29 Ιανουαρίου 2019, το ΕΔΔΑ αποφάνθηκε ότι η Κύπρος δεν είχε υποχρέωση να συνεργαστεί με τις αρχές της «ΤΔΒΚ»).
- Σημειώνεται ότι στην υπόθεση *Vassiliou και άλλοι κατά Κύπρου*, το ΕΔΔΑ συνεκτίμησε τις συγκεκριμένες περιστάσεις ως προς τη διεξαγωγή έρευνας, και ειδικότερα την εισβολή στην Κύπρο και το γεγονός ότι η Κύπρος έπρεπε να χειριστεί μεγάλο αριθμό υποθέσεων εξαφανισμένων προσώπων.

Χρήσιμα κείμενα:

- *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για Αμοιβαία Αρωγή σε Ποινικά Θέματα – (Κυρωτικός) Νόμος του 2000 (Ν. 2(III)/2000)*
- *Οδηγός για το άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (αγγλικά)*

Άρθρο 3 Απαγόρευση των βασανιστηρίων

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.

Λέξεις κλειδιά: βασανιστήρια – απάνθρωπη μεταχείριση – εξευτελιστική μεταχείριση – απάνθρωπη τιμωρία – αρνητική και θετική υποχρέωση – συνθήκες κράτησης – κακομεταχείριση – κράτηση σε απομόνωση – αποτελεσματική έρευνα – κατάλληλο νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο

Προστατευτικό πεδίο:

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών. Η εν λόγω απαγόρευση είναι απόλυτη και για αυτόν τον λόγο το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ δεν προβλέπει καμία εξαίρεση και δεν υπάγεται σε καμία παρέκκλιση, ούτε σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (άρθρο 15 παρ. 2 της ΕΣΔΑ).

Το άρθρο 3 εφαρμόζεται κατεξοχήν σε περιπτώσεις όπου η κακομεταχείριση προέρχεται από σκόπιμες ενέργειες κρατικών υπαλλήλων ή δημόσιων αρχών. Καθιερώνει πρωτίστως την αρνητική υποχρέωση των εθνικών αρχών να απέχουν από την πρόκληση σοβαρής βλάβης στα πρόσωπα που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους, την υποχρέωση δηλαδή να μην τα κακομεταχειρίζονται. Περαιτέρω, οι εθνικές αρχές έχουν τη θετική υποχρέωση αφενός να θεσπίζουν νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο προστασίας και αφετέρου, όπου απαιτείται, να λαμβάνουν επιχειρησιακά μέτρα για την προστασία προσώπων που τελούν σε κίνδυνο κακομεταχείρισης. Εδώ εντάσσεται και η υποχρέωση προστασίας ατόμων που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του κράτους από πράξεις κακομεταχείρισης άλλων ιδιωτών, εφόσον οι αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν την ύπαρξη πραγματικού και άμεσου κινδύνου κακομεταχείρισης. Επιπλέον, τα κράτη έχουν τη θετική υποχρέωση να διεξάγουν αποτελεσματική έρευνα επί ισχυρισμών επιβολής τέτοιας μεταχείρισης που είναι «υποστηρίξιμοι» (arguable claims). Οι δύο πρώτες πτυχές αυτών των θετικών υποχρεώσεων χαρακτηρίζονται ως «ουσιαστικές», ενώ η τρίτη πτυχή αντιστοιχεί στη «διαδικαστική» υποχρέωση του κράτους (*Χ και άλλοι κατά Βουλγαρίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2021, παρ. 178, 183, 184).

Για να εμπίπτει η καταγγελλόμενη συμπεριφορά στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ απαιτείται ένας «ελάχιστος βαθμός σοβαρότητας», η αξιολόγηση του οποίου εξαρτάται από τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, όπως για παράδειγμα από τη διάρκεια της μεταχείρισης, τις σωματικές και πνευματικές επιπτώσεις που είχε, την κατάσταση του προσώπου (ηλικία, φύλο, κατάσταση υγείας) κλπ. (*Muršić κατά Κροατίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 97).

Άλλοι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη περιλαμβάνουν:

- (1) τον σκοπό για τον οποίο επιβλήθηκε η κακομεταχείριση, καθώς και την πρόθεση ή τα κίνητρα (παρότι η απουσία πρόθεσης εξευτελισμού του θύματος δεν αποκλείει απαραίτητα τη διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 3 της Σύμβασης),
- (2) το πλαίσιο στο οποίο επιβλήθηκε η κακομεταχείριση, όπως μια ατμόσφαιρα αυξημένης έντασης και συναισθημάτων, και
- (3) κατά πόσον το θύμα βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση, όπως συμβαίνει συνήθως με τα πρόσωπα που στερούνται της ελευθερίας τους (*Khlaifia και άλλοι κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 160).

Η απαγόρευση των βασανιστηρίων έχει αποκτήσει χαρακτήρα *jus cogens* στο διεθνές δίκαιο. Προκειμένου να προσδιοριστεί αν μια συγκεκριμένη μορφή κακομεταχείρισης θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως βασανιστήριο, το ΕΔΔΑ θα λάβει υπόψη του τη διάκριση που ενσωματώνει το άρθρο 3 μεταξύ αυτής της έννοιας και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης. Σκοπός της Σύμβασης είναι, μέσω της εν λόγω διάκρισης, να αποδοθεί ιδιαίτερο στίγμα στη σκόπιμη απάνθρωπη μεταχείριση που προκαλεί πολύ σοβαρό και οξύ πόνο.⁴ Εκτός από

4. Αντίστοιχη διάκριση γίνεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας («UNCAT») – Ο περί της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (Κυρωτικός) Νόμος του 1990 (Ν. 235/1990) | βλ. Τροποποιητικοί (κυρωτικοί) νόμοι που δεν έχουν ενσωματωθεί στο ενοποιημένο κείμενο: Νόμος του 2002 (Ν. 36(III)/2002) και Νόμος του 2017 (Ν. 12(III)/2017).

τη σοβαρότητα της μεταχείρισης, υπάρχει και το στοιχείο της πρόθεσης, όπως αναγνωρίζεται στην UNCAT, η οποία ορίζει τα βασανιστήρια ως κάθε πράξη με την οποία επιβάλλεται με πρόθεση σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη σε άτομο με σκοπό, ιδίως, να αποκτηθούν πληροφορίες ή ομολογίες ή για λόγους εκφοβισμού. Αξίζει να σημειωθεί, ότι λόγω της εξελικτικής ερμηνείας της ΕΣΔΑ, πράξεις που παλαιότερα δεν θεωρούνταν βασανιστήρια, στη συνέχεια χαρακτηρίστηκαν ως τέτοια (*Selmouni κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 1999, παρ. 97).

Όταν η ένταση της κακοποίησης δεν είναι τέτοια ώστε να θεωρείται βασανιστήριο, τότε η μεταχείριση μπορεί να χαρακτηριστεί ως «απάνθρωπη» ή «εξευτελιστική».

Ανάλυση υποθέσεων:

Α. Συνθήκες κράτησης

Σημαντικό μέρος της νομολογίας του ΕΔΔΑ σε υποθέσεις κατά Κύπρου υπό το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ αφορά τις συνθήκες κράτησης σε φυλακές, αστυνομικά κρατητήρια και χώρους κράτησης αλλοδαπών. Το κράτος οφείλει να διασφαλίζει ότι ένα πρόσωπο κρατείται σε συνθήκες συμβατές με τον σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, ότι ο τρόπος και η μέθοδος εκτέλεσης του μέτρου κράτησης δεν υποβάλλουν τον ιδιώτη σε αγωνία ή ταλαιπωρία τέτοιας έντασης που να υπερβαίνει το αναπόφευκτο επίπεδο ταλαιπωρίας που συνεπάγεται η ίδια η κράτηση και ότι, δεδομένων των πρακτικών απαιτήσεων της φυλάκισης, η υγεία και η ευημερία του ιδιώτη διασφαλίζονται επαρκώς (βλ. *Muršić κατά Κροατίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], (αρ. προσφυγής 7334/13), 20 Οκτωβρίου 2016, παρ. 99).

Οι εφαρμοστέες γενικές αρχές έχουν καθοριστεί από το Δικαστήριο στην απόφαση του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης στην υπόθεση *Muršić* (ό.π., παρ. 96-141). Σύμφωνα με αυτές, όταν ο προσωπικός χώρος που διαθέτει ένας κρατούμενος είναι λιγότερος των 3 τ.μ. επιφάνειας δαπέδου σε χώρους πολλαπλών χρήσεων στις φυλακές, η έλλειψη προσωπικού χώρου θεωρείται τόσο σοβαρή ώστε να προκύπτει ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Το βάρος της απόδειξης φέρει η εναγόμενη κυβέρνηση, η οποία μπορεί, ωστόσο, να αντικρούσει αυτό το τεκμήριο εάν αποδείξει ότι υπήρχαν παράγοντες ικανοί να αντισταθμίσουν επαρκώς την εν λόγω κατανομή του προσωπικού χώρου. Το ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του άρθρου 3 μπορεί να ανατραπεί μόνο εάν συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθοι παράγοντες:

- (1) η μείωση του απαιτούμενου ελάχιστου προσωπικού χώρου των 3 τ.μ. είναι σύντομη, περιστασιακή και μικρής κλίμακας,
- (2) η μείωση αυτή συνοδεύεται από επαρκή ελευθερία κινήσεων και επαρκείς δραστηριότητες εκτός κελιού,
- (3) ο ιδιώτης κρατείται σε κατάλληλο κατάσταση και δεν υπάρχουν άλλες επιβαρυντικές πτυχές των συνθηκών κράτησής του.

Σε περιπτώσεις όπου ο προσωπικός χώρος ανά κρατούμενο είναι 3-4 τ.μ., η περιορισμένη έκταση του χώρου παραμένει σημαντικός παράγοντας στην αξιολόγηση του Δικαστηρίου για την επάρκεια των συνθηκών κράτησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να διαπιστωθεί παραβίαση του άρθρου 3 εάν συντρέχουν και άλλες πτυχές που επιβαρύνουν την καταλληλότητα των συνθηκών κράτησης. Εν προκειμένω, εξετάζονται στοιχεία όπως η δυνατότητα πρόσβασης σε υπαίθριες δραστηριότητες, το φυσικό φως ή αέρας, η ύπαρξη εξαερισμού, η καταλληλότητα της θερμοκρασίας του χώρου, η δυνατότητα ιδιωτικής χρήσης της τουαλέτας και η συμμόρφωση με τις βασικές απαιτήσεις υγιεινής και καθαριότητας.

Εάν ένας κρατούμενος διαθέτει προσωπικό χώρο μεγαλύτερο των 4 τ.μ. σε χώρους πολλαπλών χρήσεων στη φυλακή, δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ λόγω της έκτασης του χώρου, αλλά εξετάζονται οι άλλες πτυχές των συνθηκών κράτησης.

► *Monir Lotfy κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 37139/13), 29 Ιουνίου 2021

Στην εν λόγω υπόθεση, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων είχε προσωπικό χώρο μεταξύ 2,29 και 4,59 τ.μ. στο κέντρο κράτησης στη Μενόγεια, αναλόγως του αριθμού των συγκρατούμενων. Όταν βρισκόταν, για παράδειγμα, με άλλους επτά συγκρατούμενους είχε στη διάθεσή του μόλις 2,29 τ.μ., δηλαδή προσωπικό χώρο που ήταν σαφώς λιγότερος του ελάχιστου απαιτούμενου (δηλαδή των 3 τ.μ.). Επιπλέον, η κυβέρνηση δεν παρέσχε κανένα στοιχείο το οποίο θα μπορούσε να ανατρέψει το ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Έτσι, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος συνεπάγονταν εξευτελιστική μεταχείριση που απαγορεύεται από την παραπάνω διάταξη.

► **Haghilo κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 47920/12), 26 Μαρτίου 2019

Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι οι συνθήκες κράτησής του στα αστυνομικά τμήματα Αμμοχώστου, Πάφου και Αραδίππου ισοδυναμούσαν με απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά παράβαση του άρθρου 3. Το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη τις εκθέσεις της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης και τις διαπιστώσεις του Γραφείου Επιτρόπου του Πολίτη (Ombudsperson) ως προς τις συνθήκες κράτησης στα παραπάνω αστυνομικά τμήματα. Ειδικότερα, το Δικαστήριο τόνισε ότι ο προσφεύγων κρατούνταν για σημαντικό χρονικό διάστημα σε χώρους που είχαν σχεδιαστεί για να φιλοξενούν άτομα μόνο για λίγο και δεν διέθεταν τις ανέσεις που είναι απαραίτητες για παρατεταμένη κράτηση. Περαιτέρω, οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος (έλλειψη φυσικού φωτός και φρέσκου αέρα, απουσία υπαίθριων δραστηριοτήτων, κ.λπ.), ακόμη και όταν ο προσωπικός του χώρος ήταν 3-4 τ.μ. ή και πάνω από 4 τ.μ., ήταν τέτοιες που υπερέβαιναν το αναπόφευκτο επίπεδο ταλαιπωρίας που είναι συνυφασμένο με την κράτηση. Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

► **Khanh κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 43639/12), 4 Δεκεμβρίου 2018

Η προσφεύγουσα κρατήθηκε για σχεδόν πέντε μήνες στο Αστυνομικό Τμήμα Λεμεσού, που είναι σχεδιασμένο για σύντομες περιόδους κράτησης. Αρχικά το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι τα αστυνομικά τμήματα και αντίστοιχοι χώροι κράτησης που από τη φύση τους είναι σχεδιασμένοι για να κρατούν άτομα για πολύ σύντομες χρονικές περιόδους, δεν είναι κατάλληλοι για την κράτηση προσώπων που αναμένουν την εφαρμογή ενός διοικητικού μέτρου, όπως είναι η απέλαση. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, η κυβέρνηση δεν αντέκρουσε τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας ότι η γυναικεία πτέρυγα του αστυνομικού τμήματος ήταν υπερπλήρης και ότι κατά το μεγαλύτερο μέρος της κράτησής της παρέμενε σε κελιά στα οποία είχε στη διάθεσή της λιγότερα από 3 τ.μ. Κατά συνέπεια, υπήρχε ισχυρό τεκμήριο παραβίασης του άρθρου 3. Εξάλλου, η κυβέρνηση δεν απέδειξε ούτε ότι η μείωση του διαθέσιμου προσωπικού χώρου σε λιγότερο από 3 τ.μ. ήταν σύντομη, περιστασιακή και μικρής κλίμακος. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

► **Danilczuk κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 21318/12), 3 Απριλίου 2018

Ο προσφεύγων πέρασε όλη την περίοδο της κράτησής του, δηλαδή από τις 14 Σεπτεμβρίου 2010 έως τις 18 Μαΐου 2012, στις κεντρικές φυλακές Λευκωσίας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο διαθέσιμος προσωπικός του χώρος, ιδίως σε μια συγκεκριμένη πτέρυγα, ήταν κάτω από 3 τ.μ. Ως προς τις συνθήκες υγιεινής, το Δικαστήριο σημείωσε ότι ο προσφεύγων δεν είχε πρόσβαση στις τουαλέτες όταν τα κελιά ήταν κλειδωμένα, και αναγκάζονταν να ανακουφίζει τις υγειονομικές του ανάγκες με ένα μπουκάλι και μια σακούλα απορριμμάτων. Αν και η κυβέρνηση το αμφισβήτησε αυτό, οι εκθέσεις της CPT και του Γραφείου του Επιτρόπου του Πολίτη που αφορούσαν τη σχετική περίοδο επιβεβαίωναν τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος. Με βάση τα παραπάνω διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

► **Thuο κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 3869/07), 4 Απριλίου 2017

Ο προσφεύγων κρατήθηκε στις κεντρικές φυλακές Λευκωσίας. Έχοντας υπόψη την περιγραφή των κελιών από την Ανεξάρτητη Αρχή Διερεύνησης Ισχυρισμών και Παραπόνων κατά της Αστυνομίας και άλλα στοιχεία που του προσκομίστηκαν, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι ο προσωπικός χώρος που είχε ο προσφεύγων ήταν λιγότερος από το ελάχιστο αποδεκτό και συγκεκριμένα ήταν 2,73 τ.μ. Η κράτησή του σε αυτόν τον χώρο ήταν για περίοδο σχεδόν δεκαέξι μηνών, δηλαδή για σημαντικό χρονικό διάστημα. Δεν μπορούσε, δηλαδή, να θεωρηθεί σύντομη, περιστασιακή και μικρής κλίμακος και άρα το τεκμήριο παραβίασης δεν μπορούσε να ανατραπεί. Κατά συνέπεια οι συνθήκες κράτησης ήταν ασύμβατες προς το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

► **Onoufriou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 24407/04), 7 Ιανουαρίου 2010

Η υπόθεση αυτή αφορά ιδίως την κράτηση του προσφεύγοντος σε απομόνωση για περίοδο 47 ημερών. Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε τη νομολογία του σύμφωνα με την οποία η κράτηση ατόμου σε πλήρη απομόνωση, σε συνδυασμό με την απόλυτη κοινωνική του απομόνωση, συνιστά μορφή απάνθρωπης μεταχείρισης που δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από τις απαιτήσεις της ασφάλειας ή από οποιονδήποτε άλλο λόγο (βλ. *Öcalan κατά Τουρκίας* [Τμήμα Ευρείας Σύθεσης], (αρ. προσφυγής 46221/99), παρ. 191).

Το κατά πόσον η απομάκρυνση κρατούμενου από άλλους εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ εξαρτάται από τις ιδιαίτερες συνθήκες, την αυστηρότητα του μέτρου, τη διάρκειά του, τον επιδιωκόμενο στόχο και τις επιπτώσεις του στον κρατούμενο. Το Δικαστήριο τόνισε ότι η επιβολή του μέτρου της απομόνωσης πρέπει να συνοδεύεται από διαδικαστικές εγγυήσεις που προστατεύουν τον κρατούμενο από αυθαιρέσιες και που διασφαλίζουν την αναλογικότητα του εν λόγω μέτρου. Ειδικότερα:

1. Η απόφαση για επιβολή του μέτρου της απομόνωσης θα πρέπει να διατάσσεται μόνο κατ' εξαίρεση και αφού ληφθεί κάθε προφύλαξη, όπως ορίζεται στην παράγραφο 53.1 των [Ευρωπαϊκών Σωφρονιστικών Κανόνων](#).⁵
2. Η απόφαση αυτή και κάθε απόφαση παρέκτασης του μέτρου πρέπει να βασίζεται σε γνήσιους λόγους.
3. Οι αποφάσεις των αρχών πρέπει να είναι αιτιολογημένες και να καταδεικνύουν ότι συνεκτίμησαν τις συνθήκες, την κατάσταση και τη συμπεριφορά του κρατουμένου. Η αιτιολόγηση θα πρέπει να γίνεται όλο και πιο λεπτομερής και πειστική όσο περνάει ο καιρός.
4. Θα πρέπει επίσης να υφίσταται σύστημα τακτικής παρακολούθησης της σωματικής και ψυχικής κατάστασης του κρατουμένου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τα μέτρα απομόνωσης παραμένουν κατάλληλα υπό τις περιστάσεις.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε την έλλειψη επαρκούς αιτιολόγησης της κράτησης του προσφεύγοντος σε απομόνωση, την αβεβαιότητα σχετικά με τη διάρκειά της, την παράλειψη θέσπισης αξιόπιστου συστήματος καταγραφής των μέτρων απομόνωσης και διασφάλισης ότι ο προσφεύγων δεν θα παρέμενε έγκλειστος πέραν της επιτρεπόμενης περιόδου, την απουσία αξιολόγησης της ειδικής κατάστασης πριν διαταχθεί η απομόνωση και την απουσία δυνατότητας αμφισβήτησης της φύσης της απομόνωσης ή των συνθηκών της. Συνεκτιμώντας επίσης, τις συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος και την απαγόρευση οποιασδήποτε επίσκεψης, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Σημειώνεται ότι σε συνέχεια της συγκεκριμένης καταδικαστικής απόφασης του ΕΔΔΑ, η Βουλή των Αντιπροσώπων ενέκρινε τον Ιούλιο του 2018, μια τροπολογία για τις φυλακές, τους [Γενικούς Τροποποιητικούς Κανονισμούς περί Φυλακών](#).⁶

B. Κακομεταχείριση από όργανα του κράτους

Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι ισχυρισμοί για κακομεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3 πρέπει να τεκμηριώνονται με κατάλληλα αποδεικτικά στοιχεία. Για την αξιολόγηση των αποδεικτικών αυτών στοιχείων, το Δικαστήριο υιοθετεί τον κανόνα της απόδειξης «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας», χωρίς ωστόσο να ακολουθεί την ίδια μεθοδολογία με τα εθνικά δικαστήρια ως προς την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών, τα οποία συνήθως αποτελούν και αντικείμενο διαφωνίας των διαδίκων (βλ. [Bouyid κατά Βελγίου](#) [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2015, παρ. 82). Το Δικαστήριο τονίζει ότι τέτοια απόδειξη μπορεί να προκύπτει από τη συνύπαρξη επαρκώς ισχυρών, σαφών και συγκλινόντων συμπερασμάτων ή παρόμοιων αδιαμφισβήτητων τεκμηρίων.

Όταν μόνο οι κρατικές αρχές έχουν, εξ ολοκλήρου ή σε μεγάλο βαθμό, γνώση των επίμαχων περιστατικών, όπως στην περίπτωση κρατουμένων που τελούν υπό τον έλεγχό τους, οποιοσδήποτε τραυματισμός ή σωματική βλάβη που προκαλείται κατά τη διάρκεια της κράτησης αποτελεί σοβαρό τεκμήριο κακομεταχείρισης. Το βάρος της απόδειξης εναπόκειται τότε στην κυβέρνηση να παράσχει ικανοποιητική και πειστική εξήγηση, προσκομίζοντας αποδεικτικά στοιχεία που τεκμηριώνουν γεγονότα τα οποία θέτουν υπό αμφισβήτηση την περιγραφή των γεγονότων που έδωσε ο προσφεύγων. Ελλείψει τέτοιας εξήγησης, το Δικαστήριο μπορεί να βγάλει συμπεράσματα που να είναι δυσμενή για την κυβέρνηση. Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι τα άτομα που τελούν υπό κράτηση βρίσκονται σε ευάλωτη θέση και οι αρχές έχουν καθήκον να τα προστατεύουν.

► [Khani Kabbara κατά Κύπρου](#) (αρ. προσφυγής 24459/12), 5 Ιουνίου 2018

Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ενώπιον του ΕΔΔΑ, μεταξύ άλλων, ότι υπεβλήθη σε κακομεταχείριση από αστυνομικούς κατά την κράτησή του στο κεντρικό αστυνομικό τμήμα Λεμεσού.

Εν προκειμένω, η χρήση βίας από τους αστυνομικούς και οι επακόλουθοι τραυματισμοί του προσφεύγοντος δεν αμφισβητούνταν από τις εθνικές αρχές. Ωστόσο, η εναγόμενη κυβέρνηση προέβαλε ότι οι τραυματισμοί προκλήθηκαν κατά τη διάρκεια της σύλληψης του προσφεύγοντος και ότι ήταν αποτέλεσμα της συμπεριφοράς και έντονης αντίστασής του. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποδείξει τους εν λόγω ισχυρισμούς της και άρα δεν παρείχε ικανοποιητική και πειστική εξήγηση που θα ανέτρεπε το τεκμήριο περί ύπαρξης κακομεταχείρισης. Εξάλλου, κατά την άφιξή του στο αστυνομικό τμήμα ο προσφεύγων δεν υποβλήθηκε σε καμία ιατρική εξέταση πριν τεθεί υπό κράτηση. Κάτι τέτοιο θα ήταν σκόπιμο γιατί αφενός θα επιβεβαίωνε ότι η κατάσταση υγείας του επέτρεπε να ανακριθεί στο αστυνομικό κρατητήριο, αφετέρου θα προσέφερε στην εναγόμενη κυβέρνηση στοιχεία για τα εν λόγω τραύματα. Το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι η ιατρική εξέταση, το

5. Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες ([European Prison Rules](#)).

6. Περί Φυλακών (Γενικοί) (Τροποποιητικοί) Κανονισμοί του 2018, εκδοθέντες από το Υπουργικό Συμβούλιο, δυνάμει του άρθρου 28 των περί Φυλακών Νόμων του 1996 έως (Αρ. 2) του 2018 – Κανονιστική Διοικητική Πράξη 221/2018.

δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και το δικαίωμα ενημέρωσης άλλου προσώπου για την κράτηση, αποτελούν θεμελιώδεις εγγυήσεις ενάντια στην κακομεταχείριση των κρατουμένων.⁷ Διαπίστωσε, κατά συνέπεια την παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

► **Seagal κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 50756/13), 26 Απριλίου 2016

Ο προσφεύγων κατήγγειλε ενώπιον του ΕΔΔΑ ότι κατά την κράτησή του στις κεντρικές φυλακές της Λευκωσίας δέχθηκε επίθεση από συγκατοικημένους του επειδή αρνήθηκε να καθαρίσει τα κελιά τους. Παρέμεινε στο πάτωμα για πέντε λεπτά. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου οι κρατούμενοι συνέχισαν να τον χτυπούν, ενώ οι φρουροί απλώς παρακολουθούσαν. Στη συνέχεια οι φρουροί τον πήγαν πίσω στην πτέρυγά του όπου τον χτύπησαν. Υποστήριξε επίσης ότι είχε υποστεί τραυματισμούς σε διάφορα σημεία και ότι εξετάστηκε την επόμενη ημέρα από τον γιατρό της φυλακής και παραπέμφθηκε στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας.

Η κυβέρνηση αντέκρουσε τους παραπάνω ισχυρισμούς και παρουσίασε διαφορετική εκδοχή των πραγματικών περιστατικών. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε, ωστόσο, ότι οι εθνικές αρχές δεν είχαν διεξαγάγει κάποια έρευνα για να εξακριβώσουν τι ακριβώς συνέβη, ούτε και υπέβαλαν στο Δικαστήριο στοιχεία ικανά να ανατρέψουν το τεκμήριο περί ύπαρξης κακομεταχείρισης του προσφεύγοντος που βρισκόταν υπό των έλεγχό τους. Συνεπώς, υπήρχε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

► **Denizci και άλλοι κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγών 25316-25321/94 και 27207/95), 23 Μαΐου 2001

Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι κρατήθηκαν παράνομα, υπέστησαν κακομεταχείριση και στη συνέχεια απελάθηκαν στα κατεχόμενα από πράκτορες της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η 9^η προσφεύγουσα υπέβαλε τις αιτιάσεις της για κακομεταχείριση του γιου της. Εφαρμόζοντας το κριτήριο του περί απόδειξης των γεγονότων «πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας», το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι κατά την κράτησή τους, οι προσφεύγοντες (και ο γιος της 9^{ης} προσφεύγουσας) υπέστησαν κακομεταχείριση από αστυνομικούς. Υπήρξε, κατά συνέπεια, παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

► **Egmez κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 30873/96), 21 Δεκεμβρίου 2000

Η υπόθεση αφορούσε επικαλούμενη κακομεταχείριση του προσφεύγοντος κατά (και μετά) τη σύλληψή του. Εν προκειμένω, η κυβέρνηση δέχθηκε ότι οι αστυνομικοί υπέβαλαν με πρόθεση τον προσφεύγοντα σε κακομεταχείριση, η οποία δεν ήταν αναγκαία υπό τις περιστάσεις. Το Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον η συμπεριφορά των αστυνομικών υπαγόταν στην έννοια του βασανιστηρίου ή της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης. Στο σημείο αυτό, διαπίστωσε ότι δεν αποδείχθηκε ότι σκοπός των αστυνομικών ήταν να αποσπάσουν ομολογία. Επιπλέον, οι τραυματισμοί είχαν προκληθεί κατά τη διάρκεια σύντομης περιόδου που χαρακτηριζόταν από αυξημένη ένταση και έντονα συναισθήματα. Ο βαθμός σοβαρότητας των τραυματισμών δεν μπορούσε να εξακριβωθεί, ιδίως λόγω του «ρετουσαρίσματος» των φωτογραφιών που προσκόμισε ο προσφεύγων. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι δεν υποβλήθηκαν πειστικά στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η εν λόγω κακομεταχείριση είχε μακροπρόθεσμες συνέπειες για τον προσφεύγοντα. Με βάση όλα αυτά, το Δικαστήριο χαρακτήρισε ως απάνθρωπη τη μεταχείριση που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα και διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Γ. Διεξαγωγή έρευνας επί αιτιάσεων κακομεταχείρισης

► **Thuο κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 3869/07), 4 Απριλίου 2017

Ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι κατά τη διάρκεια της διαδικασίας απέλασής του υπέστη κακομεταχείριση από αστυνομικούς της Υπηρεσίας Αλλοδαπών και Μετανάστευσης και από αξιωματικούς με στρατιωτική στολή.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε αρχικά μεγάλη καθυστέρηση των αρχών να εκκινήσουν την έρευνα επί των αιτιάσεων του προσφεύγοντος για κακομεταχείριση. Επιπλέον, η ίδια η έρευνα έπασχε από ελαττώματα, όπως για παράδειγμα πολλές ασάφειες, κενά και αντιφάσεις στις καταθέσεις μαρτύρων τις οποίες οι αρχές δεν επιχείρησαν να διαλευκάνουν. Εξάλλου, η Ανεξάρτητη Αρχή Διερεύνησης Ισχυρισμών και Παραπόνων κατά της Αστυνομίας, χωρίς να αιτιολογήσει την απόφασή της, έδωσε απόλυτη βαρύτητα στην κατάθεση των αστυνομικών, αγνοώντας πλήρως τις αποκλίσεις στα λεγόμενά τους, και δεν συνεκτίμησε καθόλου την κατάθεση του προσφεύγοντος. Η εν λόγω Αρχή αποφάνθηκε με βεβαιότητα ότι οι ενέργειες του προσφεύγοντος ήταν ιδιοτελείς και ότι ο συγκεκριμένος προσπαθούσε να διασφαλίσει την παραμονή του στην Κύπρο ή να επωφεληθεί οικονομικά. Ο Γενικός Εισαγγελέας υιοθέτησε τα συγκεκριμένα συμπεράσματα.

7. βλ. *the CPT standards, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006*, παρ. 36.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι αρχές δεν έκαναν σοβαρή προσπάθεια να μάθουν τι είχε συμβεί και ότι εξήχθησαν βιαστικά και αβάσιμα συμπεράσματα. Οι Κυπριακές αρχές δεν σεβάστηκαν τη διαδικαστική τους υποχρέωση για αποτελεσματική έρευνα των αιτιάσεων κακομεταχείρισης και, κατά συνέπεια, παραβιάστηκε το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ.

► **Seagal κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 50756/13), 26 Απριλίου 2016

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω (υπό *B. Κακομεταχείριση από όργανα του κράτους*), η υπόθεση αφορά την καταγγελία του προσφεύγοντος ότι κατά την κράτησή του στις κεντρικές φυλακές της Λευκωσίας δέχθηκε επίθεση από συγκρατούμενους και στη συνέχεια από τους φύλακες. Πέρα από το ουσιαστικό σκέλος του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ εξέτασε και το διαδικαστικό σκέλος (υποχρέωση διεξαγωγής αποτελεσματικής έρευνας). Εν προκειμένω, το Δικαστήριο τόνισε ότι κανένας από τους φύλακες που έδωσαν κατάθεση δεν εξήγησε με λεπτομέρεια τι ακριβώς συνέβη ούτε διευκρίνισαν εάν ο προσφεύγων ακινητοποιήθηκε ή αν έπεσε όταν τον έσπρωξαν προς τα πίσω. Η διοίκηση της φυλακής δεν έκανε εξάλλου καμία προσπάθεια να ληφθούν περισσότερες πληροφορίες. Επιπλέον, δεν ελήφθησαν καταθέσεις από τους δύο κρατούμενους που φαίνεται ότι συμμετείχαν στο περιστατικό, ενώ ούτε ο ίδιος ο προσφεύγων εισακούστηκε. Σημειώθηκε επίσης ότι οι αρχές δεν ζήτησαν ιατρική γνώμη για την πιθανή αιτία του τραυματισμού. Με βάση αυτά, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αρχές δεν συμμορφώθηκαν με την υποχρέωσή τους να διεξαγάγουν αποτελεσματική έρευνα.

► **Shchukin και άλλοι κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 14030/03), 29 Ιουλίου 2010

Οι προσφεύγοντες, μέλη πληρώματος κρουαζιερόπλοιου του οποίου απαγορεύθηκε ο απόπλους, συνελήφθησαν στο λιμάνι της Λεμεσού από αστυνομικούς της υπηρεσίας αλλοδαπών και μετανάστευσης προκειμένου να απελαθούν. Ο πρώτος προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι κατά τη σύλληψή του υπέστη κακομεταχείριση.

Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι η καταγγελία του πρώτου προσφεύγοντος στο Γραφείο Επιτρόπου του Πολίτη σχετικά με τη χρήση αστυνομικής βίας κατά τη σύλληψή του, η αναφορά στην κατάθεσή του για τα τραύματα που υπέστη και η παραδοχή της αστυνομίας ότι χρησιμοποιήθηκε βία, ήταν στοιχεία που δημιουργούσαν εύλογη υποψία ότι ο προσφεύγων μπορούσε να έχει υποστεί κακομεταχείριση από την αστυνομία. Οι αρχές είχαν άρα υποχρέωση να πραγματοποιήσουν με επιμέλεια και ταχύτητα έρευνα που να είναι ανεξάρτητη, αμερόληπτη και εξονυχιστική. Παρόλ' αυτά, κανένα μέτρο δεν ελήφθη για να συλλεχθούν περισσότερες πληροφορίες για το περιστατικό είτε από τον προσφεύγοντα είτε από τους αστυνομικούς που συμμετείχαν στη σύλληψη. Η έρευνα του Γραφείου Επιτρόπου του Πολίτη ήταν θετικό βήμα, αλλά δεν μπορούσε να θεωρηθεί αποτελεσματική λόγω της περιορισμένης αρμοδιότητας του Επιτρόπου. Εξάλλου, το γραφείο του Γενικού Εισαγγελέως δεν έδωσε καμία συνέχεια για να εξερευνήσει το περιστατικό. Υπήρξε, κατά συνέπεια, παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης.

Κριτήρια και πρακτικά ζητήματα:

- Όταν εξετάζει υπό το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ αιτιάσεις περί κακομεταχείρισης λόγω των **συνθηκών κράτησης**, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη μια σειρά από παράγοντες και στοιχεία όπως:
  - η έκταση του προσωπικού χώρου που είχε ο κρατούμενος,
  - το κατά πόσον ο χώρος είναι σχεδιασμένος για σύντομη ή μακροχρόνια κράτηση προσώπων,
  - το κατά πόσον οι μειώσεις στον προσωπικό χώρο πέραν του ελάχιστου απαιτούμενου είναι σύντομες, περιστασιακές και μικρής κλίμακας (*Thuο κατά Κύπρου*),
  - άλλες πτυχές των συνθηκών κράτησης όπως η υγιεινή, η ένδυση και τα κλινοσκεπάσματα, η ύπαρξη φυσικού φωτός και καθαρού αέρα, η διατροφή και οι υπαίθριες δραστηριότητες (βλ. *Monir Lotfy κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 37139/13), 2021, παρ. 164-165; *Khanh κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 43639/12), 2018, παρ. 37-38; *Danilczuk κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 21318/12), 2018, παρ. 9, 59).
  - πληροφορίες ως προς τις συνθήκες κράτησης από τις εκθέσεις της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης (*Danilczuk κατά Κύπρου*),
  - εκθέσεις ή άλλες διαπιστώσεις ως προς τις συνθήκες κράτησης από ανεξάρτητες αρχές, όπως ο Επίτροπος του Πολίτη.
- Η επιβολή του μέτρου της **απομόνωσης** πρέπει να επιβάλλεται *κατ'εξαίρεση* και να συνοδεύεται από διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως:
  - η επαρκής και πειστική αιτιολόγηση του μέτρου,
  - η σαφήνεια ως προς τη διάρκεια του μέτρου,

- η συνεκτίμηση της ειδικότερης κατάστασης στην οποία βρίσκεται ο το άτομο,
- η δυνατότητα αμφισβήτησης του μέτρου
- ο τακτικός έλεγχος της κατάστασης του ατόμου που απομονώθηκε (*Onoufriou κατά Κύπρου*).
- ▶ Επί καταγγελιών περί **βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης κρατουμένων**, το ΕΔΔΑ τονίζει, μεταξύ άλλων, ότι η ιατρική εξέταση, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και το δικαίωμα ενημέρωσης άλλου προσώπου για την κράτηση, αποτελούν θεμελιώδεις εγγυήσεις ενάντια στην κακομεταχείριση (*Khani Kabbara κατά Κύπρου*).
- ▶ Ως προς τη θετική υποχρέωση των αρχών υπό το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ να **διερευνούν καταγγελίες για κακομεταχείριση**, το ΕΔΔΑ τονίζει ότι τέτοια υποχρέωση προκύπτει για κάθε καταγγελία που είναι υποστηρίξιμη και γεννά εύλογες υποψίες (*Shchukin και άλλοι κατά Κύπρου*).
- ▶ Περαιτέρω, τέτοια έρευνα πρέπει να είναι αποτελεσματική και ιδίως:
  - να πραγματοποιείται με επιμέλεια και ταχύτητα (*Thuο κατά Κύπρου*),
  - να είναι ανεξάρτητη, αμερόληπτη και εξονυχιστική (*Shchukin και άλλοι κατά Κύπρου*),
  - να είναι αρκετά ευρεία και να μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα, δηλαδή η αρχή που τη διενεργεί να έχει την απαραίτητη αρμοδιότητα (*Shchukin και άλλοι κατά Κύπρου*),
  - να βασίζεται σε διεξοδική και εξαντλητική συλλογή στοιχείων και πληροφοριών (*Seagal κατά Κύπρου*).

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για την νομολογία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαιώματα κρατουμένων (αγγλικά)
- ▶ Οδηγός για το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Απαγόρευση βασανιστηρίων (αγγλικά)
- ▶ Έκθεση CPT για την Κύπρο (2023) (αγγλικά)
- ▶ Έκθεση CPT για την Κύπρο (2018) (αγγλικά)
- ▶ Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες (αγγλικά)
- ▶ Περί Φυλακών Νόμος του 1996 (*Νόμος 62(I)/1996*) και Γενικοί Τροποποιητικοί Κανονισμοί περί Φυλακών.

Άρθρο 4

Απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας

1. Κανείς δεν μπορεί να κρατηθεί σε δουλεία ή ειλωτεία.
2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί σε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία.
3. Δεν θεωρείται ως «αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» κατά την έννοια του παρόντος άρθρου:
  - α. κάθε εργασία που ζητείται από πρόσωπο που κρατείται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 5 της παρούσας Σύμβασης ή κατά τη διάρκεια της απόλυσής του υπό όρους,
  - β. κάθε υπηρεσία στρατιωτικής φύσης ή, στην περίπτωση αντιρρησιών συνείδησης στις χώρες όπου η αντίρρηση συνείδησης αναγνωρίζεται ως νόμιμη, κάθε άλλη υπηρεσία σε αντικατάσταση της υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας,
  - γ. κάθε υπηρεσία που ζητείται σε περίπτωση κρίσεων ή θεομηνιών οι οποίες απειλούν τη ζωή ή την ευημερία του κοινωνικού συνόλου,
  - δ. κάθε εργασία ή υπηρεσία που συνιστά μέρος των συνηθών υποχρεώσεων του πολίτη.

Λέξεις κλειδιά: αναγκαστική εργασία – υποχρεωτική εργασία – εμπορία ανθρώπων – σύγχρονη δουλεία

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ απαγορεύει τρεις σοβαρές μορφές παραβίασης της προσωπικής ελευθερίας: τη δουλεία, την ειλωτεία και την αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία. Η παράγραφος 1 δεν προβλέπει εξαιρέσεις από το πεδίο εφαρμογής της διάταξης. Παρέκκλιση από την απαγόρευση της δουλείας ή ειλωτείας δεν επιτρέπεται ούτε σε περίπτωση πολέμου ή δημόσιου κινδύνου (άρθρο 15 παρ. 2 της ΕΣΔΑ). Περαιτέρω, με την επιφύλαξη των όσων προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου, γίνεται δεκτό ότι δεν επιτρέπονται εξαιρέσεις ούτε και από την απαγόρευση της αναγκαστικής (ή υποχρεωτικής) εργασίας (*Van der Musselle κατά Βελγίου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 1983, παρ. 32).

Παρότι το δουλεμπόριο με την παραδοσιακή του έννοια έχει εκλείψει στην Ευρώπη, νέες μορφές δουλείας και καταναγκαστικής εργασίας έχουν εμφανιστεί, όπως για παράδειγμα η εμπορία ανθρώπων.

Στην απόφαση *S.M. κατά Κροατίας* (παρ. 290, 303), το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης του ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι μια συμπεριφορά ή μια κατάσταση μπορεί να ενταχθεί στην έννοια της εμπορίας ανθρώπων σύμφωνα με το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ, εάν συντρέχουν σωρευτικά τρία συστατικά στοιχεία του διεθνούς ορισμού της εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με τη Σύμβαση κατά της εμπορίας ανθρώπων⁸ και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο⁹:

- (1) η πράξη (στρατολόγηση, μεταφορά, υπόθαλψη ή υποδοχή προσώπων)
- (2) τα μέσα (με απειλή ή άσκηση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, με απαγωγή, απάτη ή κατάχρηση εξουσίας ή εκμετάλλευση ιδιαίτερα ευάλωτης θέσης ή με προσφορά ή πρόσληψη χρημάτων ή προνομίων, με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης αυτών των προσώπων στον έλεγχο τους από άλλο πρόσωπο),
- (3) ο σκοπός εκμετάλλευσης (συμπεριλαμβανομένης, τουλάχιστον, της εκμετάλλευσης της πορνείας άλλων ή άλλων μορφών σεξουαλικής εκμετάλλευσης, της αναγκαστικής εργασίας ή παροχής υπηρεσιών, της δουλείας και παρεμφερών πρακτικών, καθώς και της αφαίρεσης οργάνων).

Επιπλέον, από την οπτική γωνία του άρθρου 4, η έννοια της εμπορίας ανθρώπων αφορά τόσο την εθνική όσο και τη διεθνή εμπορία ανθρώπων, ανεξάρτητα από το αν αυτή συνδέεται ή όχι με το οργανωμένο έγκλημα.

Εξάλλου, το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι η έννοια της «αναγκαστικής ή υποχρεωτικής εργασίας» σύμφωνα με το άρθρο 4 της Σύμβασης αποσκοπεί στην προστασία από περιπτώσεις σοβαρής εκμετάλλευσης, όπως η καταναγκαστική πορνεία, ανεξάρτητα από το αν, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις μιας υπόθεσης, συνδέεται με συγκεκριμένο πλαίσιο εμπορίας ανθρώπων. Τέτοια συμπεριφορά δεν αποκλείεται να έχει και στοιχεία που να την χαρακτηρίζουν ως «δουλεία» ή «ειλωτεία» ή να εγείρει ζήτημα βάσει άλλης διάταξης της Σύμβασης.

8. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings.

9. Palermo Protocol.

Υπό το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ τα κράτη υπέχουν θετική υποχρέωση να θεσπίζουν το κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Έτσι, το νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο πρέπει να απαγορεύει την εμπορία ανθρώπων και να καθιστά δυνατή την δίωξη και τιμωρία των σχετικών πράξεων, και κατ' επέκταση την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων, πραγματικών ή εν δυνάμει (*L.E. κατά Ελλάδα*, παρ. 65). Περαιτέρω, οι αρχές έχουν τη θετική υποχρέωση να λαμβάνουν επιχειρησιακά ή άλλα μέτρα για να προστατεύσουν τα θύματα (ή εν δυνάμει θύματα), εφόσον γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν ότι ένα άτομο έχει υποστεί -ή υφίσταται άμεσος και πραγματικός κίνδυνος να υποστεί- παράνομη μεταχείριση. Εξάλλου, οι αρχές οφείλουν να διερευνούν κατά τρόπο αποτελεσματικό καταστάσεις ενδεχόμενης εμπορίας ανθρώπων (*S.M. κατά Κροατίας*, παρ. 305, 306, *Chowdury και άλλοι κατά Ελλάδα*, παρ. 87-89).

Ανάλυση υποθέσεων:

► *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας* (αρ. προσφυγής 25965/04), 7 Ιανουαρίου 2010

Στην υπόθεσή αυτή, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι παραβιάστηκε το άρθρο 4 της Σύμβασης τόσο από τις ρωσικές όσο και από τις κυπριακές αρχές λόγω της αποτυχίας τους να προστατεύσουν την κόρη του από την εμπορία ανθρώπων και επειδή δεν διεξήγαγαν αποτελεσματική έρευνα σχετικά με τις συνθήκες άφιξής της στην Κύπρο και τη φύση της απασχόλησής της εκεί (βλ. και ανάλυση υπό το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ). Υπενθυμίζεται ότι η κόρη του προσφεύγοντος, είχε εισέλθει στην Κύπρο προκειμένου να εργαστεί σε καμπαρέ, αλλά εγκατέλειψε τη δουλειά της λίγες ημέρες μετά επιθυμώντας να επιστρέψει στη Ρωσία. Όταν εντοπίστηκε, οι κυπριακές αρχές την παρέδωσαν στον διαχειριστή του καμπαρέ για να τη μεταφέρει εκείνος στην υπηρεσία μετανάστευσης με σκοπό την απέλασή της. Μόλις την παρέλαβε, ο διαχειριστής τη μετέφερε σε ιδιωτικό χώρο, και λίγο μετά το πτώμα της βρέθηκε στον δρόμο. Ένα κλινοσκέπασμα είχε περαστεί από τα κάγκελα του μπαλκονιού.

Το ΕΔΔΑ εξέτασε κατά πόσον οι κυπριακές αρχές είχαν συμμορφωθεί με την υποχρέωσή τους να θεσπίζουν κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Πέραν από την ίδια την ποινικοποίηση της εμπορίας ανθρώπων, το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ απαιτεί από τα κράτη να θεσπίζουν μέτρα για τη ρύθμιση των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούνται συχνά ως κάλυψη για την εν λόγω εμπορία, καθώς και να θέτουν μεταναστευτικούς κανόνες που να μην ενθαρρύνουν, διευκολύνουν ή με άλλο τρόπο συμβάλλουν στην εμπορία. Εν προκειμένω, το καθεστώς θεώρησης εισόδου και διαμονής των καλλιτεχνίδων καμπαρέ ("cabaret-artiste" visa), καθιστούσε τις καλλιτέχνιδες πλήρως εξαρτημένες από τον εργοδότη τους, και ενθάρρυνε τον ιδιοκτήτη (ή τον διαχειριστή) καμπαρέ να εντοπίζει καλλιτέχνιδες που έχουν χαθεί και να αναλαμβάνει προσωπική ευθύνη για τη συμπεριφορά τους. Τέτοιες πρακτικές αύξαναν τον κίνδυνο για τις γυναίκες, και στη συγκεκριμένη περίπτωση την κόρη του προσφεύγοντος, να πέσουν στα χέρια διακινητών και δεν παρείχαν πρακτική και αποτελεσματική προστασία από την εμπορία και την εκμετάλλευση. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 4 της ΕΣΔΑ ως προς αυτή την πτυχή.

Ως προς τη θετική υποχρέωση των κυπριακών αρχών να λάβουν μέτρα για να προστατεύσουν την κόρη του προσφεύγοντος από την εμπορία ανθρώπων, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι παρά τις πολλαπλές ενδείξεις ως προς την κατάσταση στην οποία βρισκόταν η κόρη του προσφεύγοντος, οι εθνικές αρχές απέτυχαν να την προστατεύσουν. Αρχικά δεν ερεύνησαν κατά πόσον η Rantseva είχε πέσει θύμα εμπορίας ανθρώπων, δεν την απελευθέρωσαν αλλά αποφάσισαν να την παραδώσουν στον διαχειριστή του καμπαρέ, και δεν έλαβαν κανένα μέτρο για την προστασία της. Συνεπώς, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 και ως προς αυτό το ζήτημα.

Κριτήρια και πρακτικά ζητήματα:

- Όταν εξετάζει υπό το άρθρο 4 της ΕΣΔΑ αιτιάσεις που αφορούν εμπορία ανθρώπων, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη μια σειρά από παράγοντες και στοιχεία όπως:
  - το ποινικό πλαίσιο για την αποτελεσματική δίωξη και τιμωρία των πράξεων εμπορίας ανθρώπων αλλά και το ευρύτερο νομικό και διοικητικό πλαίσιο, όπως οι διατάξεις για τη θεώρηση εισόδου και εργασίας αλλοδαπών,
  - την παροχή εξειδικευμένης επιμόρφωσης στους υπαλλήλους επιβολής του νόμου και υπηρεσιών μετανάστευσης για την έγκαιρη αναγνώριση των θυμάτων, την παροχή βοήθειας σε αυτά και την εν γένει προστασία τους.

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Ο περί της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Δράση ενάντια στην Εμπορία Προσώπων (Κυρωτικός) Νόμος του 2007 (Ν. 38(III)/2007).
- ▶ Περί της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και Πρωτοκόλλων (Κυρωτικός) Νόμος του 2003 (Ν. 11(III)/2003) και Τροποποιητικός Νόμος 9(III)/2022.
- ▶ Οδηγός για το άρθρο 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Απαγόρευση δουλείας και αναγκαστικής εργασίας (αγγλικά).

Άρθρο 5

Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια. Κανείς δεν επιτρέπεται να στερηθεί την ελευθερία του παρά μόνο στις παρακάτω περιπτώσεις και σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία:

- α) εάν κρατείται νόμιμα σε συνέχεια καταδίκης από αρμόδιο δικαστήριο,
- β) εάν υποβλήθηκε σε νόμιμη σύλληψη ή κράτηση λόγω ανυποταγής σε νόμιμη διαταγή δικαστηρίου ή προκειμένου να διασφαλιστεί η εκτέλεση υποχρέωσης που ορίζεται από τον νόμο,
- γ) εάν συνελήφθη και κρατείται προκειμένου να οδηγηθεί ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής αρχής, σε περίπτωση εύλογης υπόνοιας ότι διέπραξε αδίκημα ή όταν αυτό εύλογα κρίνεται απαραίτητο ώστε να εμποδιστεί από το να διαπράξει αδίκημα ή να δραπετεύσει μετά τη διάπραξη αυτού,
- δ) εάν πρόκειται για τη νόμιμη κράτηση ανηλίκου που αποφασίστηκε για την επιτήρηση της ανατροφής του ή για τη νόμιμη κράτησή του προκειμένου να παραπεμφθεί ενώπιον της αρμόδιας αρχής,
- ε) εάν πρόκειται για τη νόμιμη κράτηση προσώπου, που μπορεί να διασπείρει μεταδοτική ασθένεια, φρενοβλαβούς, αλκοολικού, τοξικομανούς ή αλήτη,
- στ) εάν πρόκειται για νόμιμη σύλληψη ή κράτηση προσώπου με σκοπό να εμποδιστεί να εισέλθει παράνομα στη χώρα ή εναντίον του οποίου εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης.

2. Κάθε πρόσωπο που συλλαμβάνεται πρέπει να πληροφορείται, το συντομότερο δυνατό και σε γλώσσα που κατανοεί, τους λόγους σύλληψής του και κάθε κατηγορία που απαγγέλλεται σε βάρος του.

3. Κάθε πρόσωπο που συνελήφθη ή κρατείται υπό τις συνθήκες που προβλέπονται στην παράγραφο 1γ του παρόντος άρθρου πρέπει να παραπεμφθεί άμεσα ενώπιον δικαστή ή άλλου δικαστικού λειτουργού νόμιμα εντεταλμένου να εκτελεί δικαστικά καθήκοντα, έχει δε το δικαίωμα να δικαστεί εντός εύλογης προθεσμίας ή να αφεθεί ελεύθερος κατά τη διαδικασία. Η απόλυση μπορεί να εξαρτηθεί από εγγυήσεις που διασφαλίζουν την παράσταση του ενδιαφερομένου στο ακροατήριο.

4. Κάθε πρόσωπο που στερείται την ελευθερία του λόγω σύλληψης ή κράτησης έχει δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον δικαστηρίου, ώστε αυτό να αποφασίσει σε σύντομη προθεσμία ως προς τη νομιμότητα της κράτησης και να διατάξει την απόλυση εάν η κράτηση είναι παράνομη.

5. Κάθε πρόσωπο, θύμα σύλληψης ή κράτησης, υπό συνθήκες αντίθετες προς τις παραπάνω διατάξεις, έχει δικαίωμα επανόρθωσης.

Λέξεις κλειδιά: στέρηση της ελευθερίας – νόμιμη σύλληψη ή κράτηση – ασφάλεια -- κράτηση κατόπιν καταδίκης – συμμόρφωση με δικαστική εντολή – κράτηση ανηλίκου – διαδικασία απέλασης ή έκδοσης – νομιμότητα της κράτησης – εύλογος χρόνος – δικαίωμα πληροφόρησης – δικαίωμα σε αποζημίωση

Προστατευτικό πεδίο:

Βασικός σκοπός του άρθρου 5 είναι η αποτροπή αυθαιρεσιών ή αδικαιολόγητων στερήσεων της ελευθερίας. Περιέχει εγγυήσεις για τη διασφάλιση του δικαιώματος των ατόμων να είναι ελεύθερα από αυθαίρετη κράτηση στα χέρια των αρχών. Η έννοια της «στέρησης» της ελευθερίας πρέπει να διακριθεί από εκείνη του «περιορισμού» της ελευθερίας κίνησης (*De Tommaso κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2017, παρ. 80, *Creangă κατά Ρουμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2012, παρ. 92, *Stanev κατά Βουλγαρίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2012, παρ. 115, *Guzzardi κατά Ιταλίας*, 1980, παρ. 95, *Engel και Άλλοι κατά Ολλανδίας*, 1976, παρ. 58). Για να εκτιμήσει το ΕΔΔΑ κατά πόσον η κατάσταση που βρίσκεται ένα πρόσωπο ισοδυναμεί με «στέρηση της ελευθερίας» λαμβάνει διάφορα κριτήρια υπόψη, όπως ο τύπος, η διάρκεια, τα αποτελέσματα και ο τρόπος εφαρμογής του κρινόμενου μέτρου.

Για τη διάκριση μεταξύ του περιορισμού της ελευθερίας κυκλοφορίας και της στέρησης της ελευθερίας στο πλαίσιο μέτρων μεταναστευτικής πολιτικής σε ζώνες διέλευσης αεροδρομίων και κέντρα υποδοχής για ταυτοποίηση και καταγραφή των μεταναστών, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τους εξής παράγοντες: (i) την ατομική κατάσταση των προσώπων και τις επιλογές τους, (ii) το εφαρμοστέο νομικό καθεστώς της εκάστοτε χώρας και τον σκοπό του, (iii) τη διάρκεια του μέτρου και (iv) τη φύση και τον βαθμό των περιορισμών που επιβλήθηκαν στους προσφεύγοντες.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 5, κάθε στέρηση της ελευθερίας θα πρέπει να εμπίπτει σε κάποια από τις περιπτώσεις (α) – (στ). Επιπλέον, θα πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την προβλεπόμενη νόμιμη διαδικασία και να μην είναι αυθαίρετη. Για να μη χαρακτηριστεί αυθαίρετη η στέρηση της ελευθερίας θα πρέπει να μην επιβάλλεται με κακή πίστη, να συνδέεται στενά με τον επικαλούμενο λόγο κράτησης και ο χώρος και οι συνθήκες κράτησης να είναι κατάλληλοι. Πέραν αυτών των παραγόντων, για τις περιπτώσεις β, δ, ε και στ, απαιτείται η διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας να είναι εύλογη σε σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και για τις περιπτώσεις β, δ και ε, η στέρηση θα πρέπει να είναι το έσχατο μέσο για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού (για την ανάλυση αυτών των κριτηρίων βλ. επίσης *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2008 παρ. 67-74 και *S., V. and A. κατά Δανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2018, παρ. 75-76).

Ειδικότερα, η πρώτη (α) περίπτωση της παραγράφου 1 επιτρέπει την κράτηση κατόπιν καταδίκης από αρμόδιο δικαστήριο. Η εν λόγω διάταξη αφορά τη νομιμότητα της κράτησης και όχι της καταδίκης. Εάν μία καταδίκη ακυρωθεί σε δεύτερο βαθμό, η προηγούμενη κράτηση δεν καθίσταται παράνομη. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση αθώωσης μετά από επανάληψη της δίκης.

Περαιτέρω, το πρώτο σκέλος της περίπτωσης (β) αναφέρεται στην κράτηση που επιβάλλεται λόγω «ανυποταγής σε νόμιμη διαταγή δικαστηρίου» που έχει ήδη εκδοθεί για ένα άτομο (π.χ. μη συμμόρφωση με κλήση εμφάνισης μάρτυρα, μη συμμόρφωση με δικαστικό πρόστιμο, κλπ.). Το δεύτερο σκέλος της περίπτωσης (β) προβλέπει ότι η κράτηση επιτρέπεται «προκειμένου να διασφαλιστεί η εκτέλεση υποχρέωσης που ορίζεται από τον νόμο».

Η περίπτωση (γ) της παραγράφου 1 επιτρέπει τη σύλληψη ή την κράτηση για τρεις λόγους, που δεν χρειάζεται να συντρέχουν σωρευτικά: (i) εάν υπάρχει εύλογη υπόνοια ότι το άτομο διέπραξε αδίκημα ή όταν το μέτρο κρίνεται απαραίτητο για να αποτραπεί (ii) ένα αδίκημα ή (iii) η διαφυγή μετά τη διάπραξη αδικήματος. Για να είναι όμως νόμιμη η σύλληψη ή κράτηση, θα πρέπει να πραγματοποιείται με σκοπό να οδηγηθεί το πρόσωπο που εμπλέκεται ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής αρχής.

Η περίπτωση (δ) αναφέρεται στην κράτηση ανηλίκου με σκοπό την επιτήρηση της ανατροφής του (π.χ. σε αναμορφωτικό ίδρυμα) ή την παραπομπή του ενώπιον αρμόδιας αρχής. Η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει ωστόσο την κράτηση ανηλίκου εφόσον συντρέχει άλλη περίπτωση του άρθρου 5, όπως για παράδειγμα για να απελαθεί (*Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga κατά Βελγίου*, 2006, παρ. 100).

Η επόμενη περίπτωση (ε) επιτρέπει την κράτηση προσώπου που μπορεί να διασπείρει μεταδοτική ασθένεια, φρενοβλαβούς, αλκοολικού, τοξικομανούς ή αλήτη. Το κοινό στοιχείο είναι ότι τα εν λόγω πρόσωπα μπορεί να στερηθούν την ελευθερία τους για να τους παρασχεθεί ιατρική βοήθεια ή/και για λόγους κοινωνικής πολιτικής. Η αιτιολογική βάση της στέρησης της ελευθερίας δεν είναι μόνο η ενδεχόμενη επικινδυνότητα αυτών των προσώπων για τη δημόσια ασφάλεια, αλλά και η προάσπιση του δικού τους συμφέροντος. Ειδικότερα ως προς την κράτηση ατόμων με ψυχικές ασθένειες, το ΕΔΔΑ έχει καθιερώσει τέσσερις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται σωρευτικά: (i) να έχει θεμελιωθεί κατά τρόπο αξιόπιστο – μέσω αντικειμενικής ιατρικής γνωμάτευσης – ότι το άτομο πάσχει από ψυχική διαταραχή, (ii) η διαταραχή αυτή να είναι τέτοιου είδους ή βαθμού που να απαιτεί υποχρεωτικό εγκλεισμό, (iii) η συνέχιση του εγκλεισμού να εξαρτάται από την συνέχιση της ύπαρξης διαταραχής και (iv) να υφίσταται συνάφεια μεταξύ της αιτίας εγκλεισμού και του χώρου και των συνθηκών κράτησης, δηλαδή η κράτηση να γίνεται σε νοσοκομείο, κλινική ή άλλο κατάλληλο ίδρυμα.¹⁰

Η τελευταία περίπτωση (στ) της παραγράφου 1 επιτρέπει τη σύλληψη ή την κράτηση ενός ατόμου με σκοπό να παρεμποδιστεί η παράνομη είσοδός του στη χώρα, ή όταν εναντίον του ατόμου εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης. Η στέρηση της ελευθερίας εν προκειμένω δικαιολογείται μόνο για όσο διάστημα βρίσκεται σε εξέλιξη η διαδικασία απέλασης ή έκδοσης. Εάν οι διαδικασίες αυτές δεν διεξάγονται με τη δέουσα επιμέλεια, η κράτηση παύει να είναι επιτρεπτή.

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ περιλαμβάνει τη βασική εγγύηση ότι κάθε πρόσωπο που συλλαμβάνεται πρέπει να γνωρίζει τον λόγο για τον οποίο συλλαμβάνεται και τις κατηγορίες που του αποδίδονται. Το δικαίωμα αυτό είναι στενά συνδεδεμένο με τη δυνατότητα αμφισβήτησης της νομιμότητας του μέτρου ενώπιον της αρμόδιας αρχής, όπως αυτή προστατεύεται στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου. Το δικαίωμα πληροφόρησης δεν αφορά μόνο τις ποινικές διαδικασίες, αλλά εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας (*Van der Leer κατά Ολλανδίας*, 1990, παρ. 27-28). Εάν το πρόσωπο που στερείται την ελευθερία του δεν μπορεί να λάβει τις πληροφορίες, τα σχετικά στοιχεία πρέπει να δοθούν σε άτομα που εκπροσωπούν τα συμφέροντά του, όπως ο δικηγόρος ή ο επίτροπος. Το κατά πόσον η πληροφόρηση έγινε «το συντομότερο

10. Οδηγός για το άρθρο 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, παρ. 117, 126.

δυνατό», καθώς και κατά πόσον το περιεχόμενο των πληροφοριών που διαβιβάζονται είναι επαρκές πρέπει να εκτιμάται σε κάθε περίπτωση ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές της.

Το άρθρο 5 παρ. 3 της Σύμβασης παρέχει στα άτομα που συλλαμβάνονται ή κρατούνται ως ύποπτα για τη διάπραξη ποινικού αδικήματος εγγύηση έναντι οποιασδήποτε αυθαίρετης ή αδικαιολόγητης στέρησης της ελευθερίας (*Stephens κατά Μάλτας (αριθ. 2)*, 2009, παρ. 52). Η διάταξη αφορά αφενός τα αρχικά στάδια που έπονται της σύλληψης όταν το άτομο τίθεται στην εξουσία των αρχών και αφετέρου την περίοδο κατά την οποία μπορεί να εκκρεμεί ποινική δίκη και ο κατηγορούμενος μπορεί να κρατηθεί ή να αφεθεί ελεύθερος με ή χωρίς όρους.

Όποιος/α συλλαμβάνεται πρέπει να παραπέμπεται άμεσα ενώπιον δικαστικής αρχής ώστε να είναι δυνατός ο εντοπισμός οποιασδήποτε κακομεταχείρισης και να περιοριστεί στο ελάχιστο κάθε αδικαιολόγητη παρέμβαση στην ατομική ελευθερία. Κάθε περίοδος που υπερβαίνει τις τέσσερις ημέρες είναι εκ πρώτης όψευς υπερβολικά μεγάλη (*McKay κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2006, παρ. 47). Συντομότερα χρονικά διαστήματα δεν αποκλείεται να θεωρηθούν επίσης ασύμβατα προς την παραπάνω απαίτηση, όπως για παράδειγμα όταν το πρόσωπο που κρατείται είναι ψυχολογικά ευάλωτο και δεν υπάρχουν ειδικές δυσκολίες ή εξαιρετικές περιστάσεις που να εμποδίζουν τις αρχές να φέρουν τον συλληφθέντα ενώπιον δικαστή νωρίτερα (*Gutsanovi κατά Βουλγαρίας*, 2013, παρ. 154-159).

Το δεύτερο σκέλος της παραγράφου 3 προβλέπει ότι αυτός που κρατείται ως ύποπτος τέλεσης αδικήματος έχει το δικαίωμα να δικαστεί εντός εύλογης προθεσμίας ή να απολυθεί, ενδεχομένως με την καταβολή εγγύησης ώστε να διασφαλιστεί η παρουσία του στη δίκη. Το ΕΔΔΑ έχει υπογραμμίσει ότι δεν παρέχεται στις δικαστικές αρχές μία επιλογή μεταξύ του να οδηγήσουν τον κατηγορούμενο σε δίκη εντός ευλόγου χρόνου ή να τον αφήσουν προσωρινά ελεύθερο. Σκοπός της διάταξης είναι να διασφαλιστεί ότι το άτομο θα απολυθεί μόλις η συνεχιζόμενη κράτησή του παύσει να είναι εύλογη.

Η παράγραφος 4 του άρθρου 5 της Σύμβασης παρέχει το δικαίωμα σε κάθε άτομο που έχει στερηθεί την ελευθερία του λόγω σύλληψης ή κράτησης να προσφύγει ενώπιον δικαστηρίου, ώστε αυτό να αποφασίσει εντός σύντομης προθεσμίας επί της νομιμότητας της κράτησης και, εάν αυτή δεν συντρέχει, να διατάξει την απόλυσή του. Η συγκεκριμένη διάταξη λειτουργεί κατά τρόπο αυτόνομο. Η τήρηση των προϋποθέσεων της παραγράφου 1 του ίδιου άρθρου δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οι αρχές έχουν συμμορφωθεί με την υποχρέωσή τους που απορρέει από την παράγραφο 4. Επιπλέον, η διάταξη αυτή θεωρείται *lex specialis* σε σχέση προς το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής).

Η τελευταία παράγραφος του άρθρου 5 προβλέπει το δικαίωμα σε αποζημίωση σε περίπτωση παραβίασης κάποιας από τις υπόλοιπες παραγράφους του άρθρου αυτού. Το δικαίωμα αποζημίωσης περιλαμβάνει όχι μόνο υλική ζημία, αλλά και ηθική βλάβη (π.χ. στενοχώρια, αγωνία και απογοήτευση) που μπορεί να υποστεί ένα πρόσωπο λόγω παραβίασης άλλων πτυχών του άρθρου 5 (*Sahakyan κατά Αρμενίας*, 2015, παρ. 29).

Ανάλυση υποθέσεων:

► *Khokhlov κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 53114/20), 13 Ιουνίου 2023

Η υπόθεση αφορά την κράτηση του προσφεύγοντος στην Κύπρο για περισσότερα από δύο χρόνια εν αναμονή της έκδοσής του στη Ρωσία στο πλαίσιο έρευνας για απάτη μεγάλης κλίμακας. Ο προσφεύγων συνελήφθη τον Οκτώβριο του 2018 βάσει διεθνούς εντάλματος όταν ταξίδευε μέσω του διεθνούς αεροδρομίου Λάρνακας και τέθηκε υπό κράτηση. Η έκδοσή του καθυστέρησε, μεταξύ άλλων, λόγω της πανδημίας COVID-19. Ενώπιον του ΕΔΔΑ, ο προσφεύγων επικαλέστηκε την παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 ισχυριζόμενος ότι η κράτησή του ήταν παράνομη και αδικαιολόγητα χρονοβόρα, ιδίως ότι η διαδικασία έφεσης για την υπόθεσή του ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου διήρκησε υπερβολικά.

Το ΕΔΔΑ αρχικά υπενθύμισε ότι κατά την εξέταση της διάρκειας της κράτησης εν αναμονή της έκδοσης, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ δύο μορφών έκδοσης: πρώτον, όταν η έκδοση ζητείται με σκοπό την εκτέλεση ποινής και δεύτερον, όταν η έκδοση θα επιτρέψει στο αιτούν κράτος να δικάσει τον ενδιαφερόμενο. Στη δεύτερη περίπτωση, δεδομένου ότι (i) το πρόσωπο που κρατείται πρέπει να θεωρείται αθώο και δεν μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματά υπεράσπισής του σε αυτό το στάδιο, και (ii) το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν δικαιούται να εξετάσει την ουσία της καταγγελίας, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση υποχρεούται να ενεργεί με ιδιαίτερη ταχύτητα.

Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπίστωσε σειρά καθυστερήσεων εκ μέρους των αρχών σε διάφορα στάδια της διαδικασίας, όπως για παράδειγμα η καθυστέρηση κατά την παραπομπή για λήψη οδηγιών, η αναβολή που ζήτησε η κυβέρνηση για την υποβολή παρατηρήσεων, η καθυστέρηση της έκδοσης διάταξης επί της

έφεσης (χρειάστηκαν 23 ημέρες για να απορριφθεί άνευ ετέρου η έφεση). Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι δεν προέκυπτε ότι η *habeas corpus* διαδικασία και η σχετική διαδικασία έφεσης διεξήχθησαν με τη δέουσα επιμέλεια. Εξάλλου, ακόμη και μετά την απόρριψη της έφεσης, ο προσφεύγων κρατήθηκε για άλλους 2 μήνες. Η αναβολή της έκδοσής του οφειλόταν επίσης στην πανδημία COVID-19, αλλά το ΕΔΔΑ προσήψε στις κυπριακές αρχές ότι παρά τον αόριστο χαρακτήρα της διάρκειας της πανδημίας δεν αξιολόγησαν κατά πόσον η απομάκρυνση αποτελούσε ρεαλιστική προοπτική και εάν η κράτηση εξακολουθούσε να δικαιολογείται. Η απουσία συμφωνημένης ημερομηνίας παράδοσης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 18 παρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Έκδοση¹¹ στέρησε τον προσφεύγοντα από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που εμπεριέχονται στην Σύμβαση αυτή. Υπό το πρίσμα των σκέψεων αυτών, η κράτηση του προσφεύγοντος εν αναμονή της έκδοσής του δεν μπορούσε να θεωρηθεί σύμφωνη με το άρθρο 5 παρ. 1 (στ) της ΕΣΔΑ.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο εξέτασε την υπόθεση υπό το φως του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ. Στο σημείο αυτό, σημείωσε ότι η διαδικασία έφεσης *habeas corpus* διήρκεσε έντεκα μήνες και δέκα ημέρες. Η έφεση του προσφεύγοντος δεν ήταν ιδιαίτερα περίπλοκη: απαιτούσε αρχικά την εκτίμηση της προδικαστικής ένστασης ως προς το εκπρόθεσμο ή μη. Το Ανώτατο Δικαστήριο θα χρειαζόταν να εξετάσει την ουσία των υπόλοιπων λόγων της έφεσης του προσφεύγοντος μόνο εάν η ένσταση γινόταν δεκτή (παρ. 78). Το ΕΔΔΑ συνεκτίμησε τις εκτενείς προθεσμίες για υποβολή παρατηρήσεων, την άπρακτη πάροδο τριών μηνών μετά την άρση περιορισμών λόγω COVID-19, το γεγονός ότι η υπόθεση δεν χαρακτηρίστηκε ως επείγουσα (παρά το ότι διακυβευόταν η ελευθερία ενός ατόμου – παρ. 81) και έκρινε ότι παραβιάστηκε και το άρθρο 5 παρ. 4 της Σύμβασης.

► **Monir Lotfy κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 37139/13), 29 Ιουνίου 2021

Η υπόθεση αφορά την κράτηση του προσφεύγοντος με σκοπό την απέλασή του. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων κρατήθηκε στο πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής και άρα η αιτίασή του περί στέρησης της ελευθερίας του υπαγόταν στην περίπτωση (στ) του άρθρου 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Το Ανώτατο Δικαστήριο είχε διατάξει την άμεση απελευθέρωση του προσφεύγοντος, κρίνοντας την κράτησή του για περισσότερο από πέντε μήνες ως μη νόμιμη.

Παρά την εν λόγω απόφαση, ο προσφεύγων δεν απελευθερώθηκε αλλά παρέμεινε σε κράτηση δυνάμει νέων διαταγών κράτησης της Διευθύντριας του Τμήματος Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης που περιείχαν τους ίδιους λόγους με τις προηγούμενες διαταγές. Η Διευθύντρια είχε κρίνει ότι η συνέχιση της κράτησης του προσφεύγοντος ήταν νόμιμη. Βάσισε μάλιστα την κρίση της στην υπόθεση ότι εάν η κυβέρνηση είχε υποβάλει αντιρρήσεις στην αίτηση *habeas corpus* καθώς και σχετικές πληροφορίες, το Ανώτατο Δικαστήριο θα είχε αποφανθεί διαφορετικά. Τέτοια ένσταση ουδέποτε υπεβλήθη, όμως, και το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι οι παραπάνω ενέργειες έγιναν με κακή πίστη και χωρίς να ακολουθηθεί η ενδεδειγμένη νομική οδός. Η Διευθύντρια προσπάθησε, με άλλα λόγια, να επανορθώσει τον πλημμελή χειρισμό της αίτησης *habeas corpus* από τις αρχές και να παρακάμψει τη διαταγή του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

Με βάση τα παραπάνω, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η στέρηση της ελευθερίας του προσφεύγοντος ήταν αυθαίρετη και αντίθετη προς το άρθρο 5 παρ. 1 (στ) της ΕΣΔΑ.

► **Haghilo κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 47920/12), 26 Μαρτίου 2019

Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ενώπιον του ΕΔΔΑ ότι, μεταξύ άλλων, η στέρηση της ελευθερίας του με σκοπό την απέλασή του παραβίασε την αρχή της νομιμότητας υπό το άρθρο 5 παρ. 1 (στ) της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ τόνισε τη νομολογία του, σύμφωνα με την οποία, κάθε κράτηση πρέπει να είναι σύμφωνη με τους ουσιαστικούς και δικονομικούς κανόνες του εθνικού δικαίου. Κατά την αξιολόγηση της «νομιμότητας» της κράτησης, ελέγχεται επίσης εάν το ίδιο το εθνικό δίκαιο είναι σύμφωνο με την ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένων των γενικών αρχών που εμπεριέχονται σε αυτήν. Ως προς το τελευταίο σημείο, ιδιαίτερα σημαντική είναι η τήρηση της ασφάλειας δικαίου. Στην υπόθεση αυτή, το Ανώτατο Δικαστήριο είχε κρίνει ότι η κράτηση του προσφεύγοντος μετά από περίοδο έξι μηνών (εν προκειμένω από τις 4 Οκτωβρίου 2011) ήταν παράνομη σύμφωνα με διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ¹² που είχαν άμεση ισχύ. Παρέκταση του εξαμήνου μπορούσε να προβλεφθεί από τον εθνικό νόμο με τον οποίο θα ενσωματωνόταν η Οδηγία. Ωστόσο, την περίοδο που έληξε το εξάμηνο τέτοιος

11. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την έκδοση (ΕΣΕ) (European Convention on Extradition), ETS No. 24. Κυρώθηκε από την Κύπρο με τον Νόμο 95/1970 (Ο περί της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Εκδόσεως Φυγοδικών (Κυρωτικός) Νόμος του 1970), και αντίστοιχα τα Πρωτόκολλα της με τους Νόμους 23/1979 (Ο περί του Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Εκδόσεως Φυγοδικών (Κυρωτικός) Νόμος του 1979) και 17/1984.

12. Η Οδηγία 2008/115/ΕΚ ενσωματώθηκε στην κυπριακή έννομη τάξη με τον Περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως (Τροποποιητικό) Νόμο του 2011 (Ν. 153(Ι)/2011).

νόμος δεν υπήρχε, αλλά υιοθετήθηκε αργότερα (Νόμος 153(Ι)/2011).¹³ Έτσι, την ημέρα που έληξε η περίοδος έξι μηνών κράτησης δεν υφίστατο νομική βάση για επιμήκυνση της κράτησης και ο προσφεύγων έπρεπε να αφεθεί ελεύθερος. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 (στ).

► **Seagal κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 50756/13), 26 Απριλίου 2016

Ο προσφεύγων στερήθηκε την ελευθερία του βάσει διαταγμάτων κράτησης και απέλασης που εκδόθηκαν σε βάρος του με την αιτιολογία ότι ήταν «απαγορευμένος μετανάστης», σε συνέχεια της καταδικής από το Επαρχιακό Δικαστήριο Πάφου. Δεδομένου ότι ο προσφεύγων τέθηκε υπό κράτηση προκειμένου να πραγματοποιηθεί η απέλασή του, η αιτίασή του ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 παρ. 1 (στ) της Σύμβασης.

Στην παρούσα υπόθεση, ο προσφεύγων παρέμεινε υπό κράτηση για λίγο περισσότερο από δεκαέξι μήνες. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου το μόνο εμπόδιο για την απέλασή του ήταν η απόκτηση ταξιδιωτικού εγγράφου. Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι τους πρώτους πέντε μήνες κράτησης, οι αρχές δεν φαίνεται ότι είχαν καταβάλει κάποια προσπάθεια για την εξακρίβωση της ταυτότητας του προσφεύγοντος και την εξασφάλιση ταξιδιωτικού εγγράφου. Ούτε αιτιολόγησαν την κατάσταση αυτή. Είναι γεγονός ότι, ο προσφεύγων, μη δίνοντας επαρκείς πληροφορίες ώστε να καταστεί δυνατή η έκδοση ταξιδιωτικού εγγράφου συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην επιμήκυνση της συνολικής διάρκειας της κράτησης. Η συμπεριφορά του αυτή όμως δεν απομείωνε την ευθύνη της κυβέρνησης να ενεργήσει με την απαιτούμενη επιμέλεια.

Ενόψει αυτών, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι ενήργησε με την απαιτούμενη επιμέλεια. Κατά συνέπεια, παραβιάστηκε το άρθρο 5 παρ. 1 (στ) της Σύμβασης.

► **M.A. κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 41872/10), 23 Ιουλίου 2013

Πρόκειται για σημαντική απόφαση, στην οποία το ΕΔΔΑ αποτύπωσε τις γενικές αρχές ιδίως ως προς το άρθρο 5 παρ. 4 και το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Στην υπόθεση αυτή ο προσφεύγων υποστήριξε αρχικά ότι δεν υπήρχαν αποτελεσματικά εθνικά ένδικα βοηθήματα που να πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 5 παρ. 4 της Σύμβασης ώστε να μπορεί να προσβάλει τη νομιμότητα της κράτησής του. Ειδικότερα, τόνισε ότι οι διαδικασίες προσφυγής ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου κατά των διαταγών απέλασης και κράτησης ήταν ιδιαίτερα χρονοβόρες. Περαιτέρω, ισχυρίστηκε ότι η αίτηση *habeas corpus* μπορούσε να ασκηθεί μόνο για λόγους που αφορούσαν τη διάρκεια της κράτησης και γενικότερα υποστήριξε ότι ούτε αυτή η διαδικασία ήταν σύμφωνη με τις απαιτήσεις της Σύμβασης. Η κυβέρνηση προέβαλε ότι η προσφυγή του άρθρου 146 του Συντάγματος συνιστούσε αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα για τους σκοπούς του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι η παράγραφος 4 του άρθρου 5 θέτει την υποχρέωση στις εθνικές αρχές να θεσπίζουν αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα με τα οποία ο/η κρατούμενος/η θα μπορεί να αμφισβητεί τη νομιμότητα της κράτησής του/της εντός σύντομης προθεσμίας και να ζητά την απελευθέρωσή του/της. Εν προκειμένω, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η προσφυγή του άρθρου 146 του Συντάγματος ήταν χρονοβόρα (σημειώνεται ότι οι πιο ταχείες διαδικασίες που αναφέρθηκαν είχαν κρατήσει περισσότερο από ένα μήνα) και δεν πληρούσε τις απαιτήσεις της Σύμβασης. Υφίστατο, επομένως, παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ. Με βάση αυτή τη σκέψη, δεν χρειάστηκε να εξετάσει περαιτέρω τη συμβατότητα της διαδικασίας *habeas corpus* με τη διάταξη αυτή.

Επιπλέον, ο προσφεύγων έθεσε ενώπιον του ΕΔΔΑ την αιτίαση ότι κατά τη διάρκεια διαδήλωσης διαμαρτυρίας μαζί με άλλους Κούρδους από τη Συρία συνελήφθη από τη Μηχανοκίνητη Μονάδα Άμεσης Δράσης (ΜΜΑΔ) και κρατήθηκε για ώρες στα κεντρικά της εν λόγω Μονάδας. Η κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι αρχές ενήργησαν με βάση τον Περί Αστυνομίας Νόμο του 2004 (Ν. 73(Ι)/2004) ιδίως για να αποτραπεί η διάπραξη ποινικών αδικημάτων. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου, ωστόσο, δεν πείστηκε και τόνισε ότι δεν αποδείχθηκε ποιες ακριβώς εξουσίες χρησιμοποιήθηκαν για να πραγματοποιηθεί η σύλληψη του προσφεύγοντος και των άλλων διαδηλωτών. Περαιτέρω τόνισε ότι ο προσφεύγων οδηγήθηκε με άλλους διαδηλωτές στην έδρα της Μονάδας Άμεσης Δράσης για σκοπούς ταυτοποίησης, αλλά ελλείψει σαφούς νόμιμης βάσης στο εθνικό δίκαιο, η στέρηση της ελευθερίας του δεν ήταν σύμφωνη προς το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Υπό ακόμη μία πτυχή, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 επειδή ο προσφεύγων κρατήθηκε ως «απαγορευμένος μετανάστης», από λάθος των αρχών και παρά το γεγονός ότι ακόμη εκκρεμούσε η αίτηση ασύλου που είχε υποβάλει. Τέλος, ελλείψει οποιουδήποτε αποδεικτικού στοιχείου ή εξήγησης από την κυβέρνηση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο προσφεύγων δεν ειδοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 14(6) του Νόμου

13. Νόμος 153(Ι)/2011 – ο περί Αλλοδαπών και Μεταναστεύσεως (Τροποποιητικός) Νόμος του 2011, της 25^{ης} Νοεμβρίου 2011.

περί Αλλοδαπών και Μετανάστευσης για τα διατάγματα απέλασης σε βάρος του και, κατά συνέπεια, η κράτησή του στο πλαίσιο αυτό παραβίασε τις εγγυήσεις του εθνικού δικαίου και κατ' επέκταση το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Αντίστοιχες μεταγενέστερες αποφάσεις έχουν εκδοθεί στις υποθέσεις *Kahadawa Arachchige και άλλοι κατά Κύπρου* (2018), *Mefaalaní κατά Κύπρου* (2016), *A.H. and J.K. κατά Κύπρου* (2015), *H.S. και άλλοι κατά Κύπρου* (2015), *K.F. κατά Κύπρου* (2015). Στις αποφάσεις αυτές το ΕΔΔΑ στηρίχθηκε στις διαπιστώσεις της απόφασης *M.A. κατά Κύπρου* και έκρινε ότι οι η διαδικασία προσφυγής με βάση το άρθρο 146 του Συντάγματος (αναθεωρητική δικαιοδοσία) δεν συνιστούσε αποτελεσματικό ένδικο μέσο για τους σκοπούς του άρθρου 5 παρ. 4. Εξάλλου ούτε και η διαδικασία *habeas corpus* μπορούσε να θεωρηθεί ότι πληρούσε τις απαιτήσεις αυτού του άρθρου. Ειδικότερα, από τη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου προέκυπτε ότι η συγκεκριμένη διαδικασία αφορούσε την αμφισβήτηση της διάρκειας της κράτησης και όχι της ίδιας της νομιμότητας της κράτησης. Επιπλέον οι σχετικές διαδικασίες ήταν χρονοβόρες. Ελλείψει αποτελεσματικού ενδίκου βοηθήματος για την προσβολή της νομιμότητας της κράτησης του προσφεύγοντος, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι παραβιάστηκε το άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ.

Περαιτέρω, ορισμένοι από τους παραπάνω προσφεύγοντες κατήγγειλαν ότι η μεταφορά και η παραμονή τους επί ώρες στα κεντρικά γραφεία της Άμεσης Δράσης εν αναμονή της ταυτοποίησής τους και της εξακρίβωσης της ιδιότητάς τους πραγματοποιήθηκε κατά παράβαση του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης. Η αιτίαση αυτή απέρρευε από τις ίδιες πραγματικές περιστάσεις με εκείνες της υπόθεσης *M.A. κατά Κύπρου*, στην οποία το Δικαστήριο είχε αποφανθεί ότι η ενέργεια των εθνικών αρχών ισοδυναμούσε με *de facto* στέρηση της ελευθερίας και είχε γίνει χωρίς νόμιμη βάση στο κυπριακό δίκαιο. Έτσι, κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα και διαπίστωσε παραβίαση της Σύμβασης.

Τέλος, το ΕΔΔΑ εξέτασε την αιτίαση ορισμένων εκ των προσφευγόντων περί παραβίασης του άρθρου 5 παρ. 1 (στ). Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι η κράτηση υπό το στοιχείο (στ) είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη ενεργειών με σκοπό την απέλαση και με δεδομένο ότι στις υποθέσεις οι αρχές δεν είχαν ενεργήσει με τη δέουσα επιμέλεια, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε και την παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 (στ).

► **Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας** (αρ. προσφυγής 25965/04), 7 Ιανουαρίου 2010

Υπενθυμίζεται ότι η υπόθεση αυτή αφορά θύμα εμπορίας ανθρώπων (βλ. υπό τα άρθρα 2 – διαδικαστικό σκέλος και 4 της ΕΣΔΑ¹⁴). Υπό το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ, ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι υπήρξε παραβίαση της παρ. 1 από τις κυπριακές αρχές στο μέτρο που η κόρη του κρατήθηκε στο αστυνομικό τμήμα, παραδόθηκε στην επιμέλεια του Μ.Α. και στη συνέχεια κρατήθηκε στο διαμέρισμα του υπαλλήλου του Μ.Α.

Αναλύοντας τα πραγματικά περιστατικά, το ΕΔΔΑ αρχικά παρατήρησε ότι η επικαλούμενη κράτηση στο αστυνομικό τμήμα και στο ιδιωτικό διαμέρισμα φαίνεται ότι διήρκεσε περίπου δύο ώρες. Αν και είχε σύντομη διάρκεια, μπορούσε να θεωρηθεί «στέρηση της ελευθερίας» κατά την έννοια του άρθρου 5 παρ. 1 λόγω της σοβαρής της φύσης και των συνεπειών της. Στη συνέχεια, το ΕΔΔΑ εξέτασε κατά πόσον οι κυπριακές αρχές είχαν ευθύνη για τη στέρηση της ελευθερίας της κόρης του προσφεύγοντος από ιδιώτες. Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές συνθήκες διαβίωσης και εργασίας των καλλιτέχνιδων καμπαρέ στην Κύπρο, καθώς και τις περιστάσεις της υπόθεσης, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η αστυνομία δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι ενήργησε με καλή πίστη, ούτε ότι δεν έφερε καμία ευθύνη για την επακόλουθη στέρηση της ελευθερίας της Rantseva στο διαμέρισμα ιδιώτη. Είναι σαφές ότι χωρίς την ενεργό συνεργασία της κυπριακής αστυνομίας στην παρούσα υπόθεση, η εν λόγω στέρηση της ελευθερίας δεν θα μπορούσε να είχε συμβεί. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι εθνικές αρχές είχαν ευθύνη για την απώλεια της ελευθερίας του θύματος.

Ως προς τη νομιμότητα της κράτησης, το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι η απόφαση των αστυνομικών αρχών να κρατήσουν την Rantseva μέχρι την άφιξη του Μ.Α. και, στη συνέχεια, να την παραδώσουν στην επιτήρησή του, δεν είχε καμία βάση στο εσωτερικό δίκαιο. Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 λόγω της παράνομης και αυθαίρετης κράτησης της κόρης του προσφεύγοντος.

► **Denizci και άλλοι κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγών 25316-25321/94 και 27207/95), 23 Μαΐου 2001

Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι συνελήφθησαν στα σπίτια τους ή στην εργασία τους, ότι δεν δόθηκε κανένας λόγος για τη σύλληψή τους, ότι δεν τους επιδόθηκε καμία δικαστική απόφαση και ότι δεν υπήρχε δικαστικό ένταλμα που να επιτρέπει τη σύλληψή τους. Η 9^η προσφεύγουσα υπέβαλε τις αιτιάσεις της για λογαριασμό του

14. Υπό το άρθρο 2 διαπιστώθηκε παραβίαση του διαδικαστικού σκέλους μόνο για την Κύπρο, ενώ για το άρθρο 4 κρίθηκε ότι παραβίαση διέπραξε τόσο η Κύπρος όσο και η Ρωσία.

γιου της. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι προσφεύγοντες (ή, στην περίπτωση της 9^{ης} προσφεύγουσας, ο γιος της) συνελήφθησαν, τέθηκαν υπό κράτηση από Κύπριους αστυνομικούς και στη συνέχεια απελάθηκαν στα κατεχόμενα. Η κυβέρνηση δεν προέβαλε καμία νόμιμη βάση για τη σύλληψη και κράτηση των προσφευγόντων και κατά συνέπεια το ΕΔΔΑ διαπίστωσε την παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 της Σύμβασης.

Κριτήρια και πρακτικά σημεία:

- ▶ Για να είναι η στέρηση της ελευθερίας σύμφωνη προς το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ θα πρέπει να:
  - εμπίπτει σε μία από τις περιπτώσεις (α) – (στ) της διάταξης αυτής,
  - είναι σύμφωνη προς το ουσιαστικό και δικονομικό δίκαιο, και
  - να μην είναι αυθαίρετη.

Επιπλέον, και αναλόγως της περίπτωσης στην οποία υπάγεται (α) – (στ), θα πρέπει:

- το μέτρο στέρησης της ελευθερίας να επιβάλλεται με καλή πίστη και
  - να συνδέεται στενά με τον επικαλούμενο λόγο κράτησης,
  - ο χώρος και οι συνθήκες κράτησης να είναι κατάλληλοι,
  - η διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας να είναι εύλογη σε σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και
  - να είναι το έσχατο μέσο για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού (*Khokhlov κατά Κύπρου*, παρ. 89 και ιδίως *Saadi κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 67-74).
- ▶ Τα παραπάνω στοιχεία εκτιμώνται από το ΕΔΔΑ με βάση τις περιστάσεις κάθε υπόθεσης. Για παράδειγμα, η ύπαρξη ή μη καλής πίστης μπορεί να αξιολογηθεί και ενόψει υπηρεσιακών ή άλλων σημειωμάτων και πρόσφορων στοιχείων, όπως εκθέσεις φορέων της κοινωνίας των πολιτών (βλ. *Monir Lotfy κατά Κύπρου*, παρ. 208-209, όπου ελήφθη υπόψη το εσωτερικό σημείωμα της Διευθύντριας του Τμήματος Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης και η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας).
  - ▶ Ειδικότερα ως προς το στοιχείο (στ) του άρθρου 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο αποδίδει μεγάλη σημασία στο κατά πόσον υπήρξε ουσιαστική «ενέργεια με σκοπό την απέλαση» που να βρίσκεται σε εξέλιξη και η σχετική διαδικασία να κινείται ενεργά, ώστε να μπορεί να δικαιολογηθεί η στέρηση της ελευθερίας (*A.H. and J.K. κατά Κύπρου*, παρ. 213).
  - ▶ Αν και το άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ δεν υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα κράτη να δημιουργήσουν δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας για την εξέταση της νομιμότητας της κράτησης και την εκδίκαση των αιτήσεων αποφυλάκισης, εάν το κράτος θεσπίσει τέτοιο σύστημα αυτό θα πρέπει κατά κανόνα να παρέχει στους κρατούμενους τις ίδιες εγγυήσεις που υφίστανται και στον πρώτο βαθμό (*K.F. κατά Κύπρου*, παρ. 107).
  - ▶ Υπό το άρθρο 5 παρ. 4 της Σύμβασης, για να αξιολογηθεί εάν η δικαστική απόφαση για τη νομιμότητα κράτησης εκδόθηκε εντός σύντομης προθεσμίας, το ΕΔΔΑ λαμβάνει ως χρονική αφετηρία την ημερομηνία άσκησης της αίτησης *habeas corpus* και ως σημείο λήξης την ημερομηνία κρίσης περί της νομιμότητας της κράτησης (συμπεριλαμβανομένης και της έφεσης) ή την ημερομηνία απελευθέρωσης του προσώπου, εάν έπαψε να κρατείται (*K.F. κατά Κύπρου*, παρ. 108). Εάν η διαδικασία έχει διεξαχθεί σε δύο βαθμούς δικαιοδοσίας, πρέπει να γίνει συνολική εκτίμηση (*A.H. and J.K. κατά Κύπρου*, παρ. 159, 160).

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για το άρθρο 5 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια (αγγλικά)
- ▶ Άρθρο 5: Η έννοια της στέρησης της ελευθερίας (αγγλικά)

Άρθρο 6 Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που λειτουργεί νόμιμα, το οποίο θα αποφασίσει είτε ως προς αμφισβητήσεις για τα αστικής φύσης δικαιώματα και υποχρεώσεις του είτε για το βάσιμο κάθε εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσης. Η απόφαση πρέπει να εκδοθεί δημόσια, η είσοδος όμως στην αίθουσα των συνεδριάσεων μπορεί να απαγορευτεί για τον Τύπο και το κοινό για όλη ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε δημοκρατική κοινωνία, όταν αυτό ενδείκνυται από τα συμφέροντα των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή στον απολύτως αναγκαίο βαθμό που κρίνει το δικαστήριο, όταν η δημοσιότητα θα μπορούσε υπό ειδικές συνθήκες να βλάψει τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.
2. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο έως τη νόμιμη απόδειξη της ενοχής του.
3. Ειδικότερα, κάθε κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:
  - α. να πληροφορηθεί λεπτομερώς το συντομότερο δυνατό και σε γλώσσα που κατανοεί τη φύση και τον λόγο της εναντίον του κατηγορίας,
  - β. να διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο και ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του,
  - γ. να υπερασπιστεί ο ίδιος τον εαυτό του ή να αναθέσει την υπεράσπισή του σε συνήγορο της επιλογής του ή, εάν δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορο, να του παρασχεθεί αυτός δωρεάν, όταν αυτό απαιτείται προς το συμφέρον της δικαιοσύνης,
  - δ. να εξετάσει ή να ζητήσει να εξεταστούν οι μάρτυρες κατηγορίας και να πετύχει την πρόσκληση και εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης με τους ίδιους όρους με αυτούς των μαρτύρων κατηγορίας,
  - ε. να τύχει δωρεάν συνδρομής διερμηνέα, εάν δεν κατανοεί ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο Δικαστήριο.

Λέξεις κλειδιά: αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις – ποινική κατηγορία – πρόσβαση στο δικαστήριο – δίκαιη δίκη – ισότητα των όπλων – εύλογος χρόνος – ανεξάρτητο δικαστήριο – αμερόληπτο δικαστήριο – τεκμήριο αθωότητας – δικαιώματα κατηγορούμενου – υπεράσπιση από δικηγόρο – δικαίωμα πληροφόρησης – μάρτυρας – διερμηνεία

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ ενσαρκώνει την αρχή του κράτους δικαίου και αποβλέπει στην εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης. Η πρώτη παράγραφός του περιέχει σειρά βασικών εγγυήσεων γενικής εφαρμογής. Πρόκειται για εγγυήσεις που αφορούν όλες τις δίκες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης. Αντίθετα, οι παράγραφοι 2 και 3 του άρθρου 6 αφορούν πιο συγκεκριμένα την ποινική δίκη και αναγνωρίζουν ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορούμενου.

Η βασική αρχή που διέπει την εφαρμογή του άρθρου 6 είναι η «δίκαιη δίκη» (*Gregačević κατά Κροατίας*, 2012, παρ. 49). Ωστόσο, η κρίση ως προς τον δίκαιο χαρακτήρα μιας δίκης εξαρτάται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης (*Ibrahim και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 250). Το ΕΔΔΑ εξετάζει κατά κανόνα τον εν γένει δίκαιο χαρακτήρα της δίκης με βάση το σύνολο της διαδικασίας και δεν προβαίνει σε μεμονωμένη αξιολόγηση ειδικών πτυχών.

Το άρθρο 6 της Σύμβασης δεν εφαρμόζεται σε όλες τις δίκες, αλλά μόνο σε εκείνες που αφορούν «αμφισβητήσεις για τα αστικής φύσης δικαιώματα και υποχρεώσεις» ή «κατηγορίες ποινικής φύσης» σε βάρος του προσφεύγοντος/της προσφευγούσης. Οι παραπάνω έννοιες είναι αυτόνομες (*Engel και Άλλοι κατά Ολλανδίας*, 1976, παρ. 81, *Georgiadis κατά Ελλάδος*, 1997, παρ. 34) και πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των σύγχρονων συνθηκών ζωής (*Kress κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2001, παρ. 70). Το ΕΔΔΑ δεν αποδίδει στις έννοιες αυτές απαραίτητα το περιεχόμενο που έχουν στην εθνική έννομη τάξη, αλλά τις ερμηνεύει κατά τρόπο ομοιόμορφο με βάση τα δικά του κριτήρια.

Στην έννοια της «αστικής φύσης» διαφοράς, υπό το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, μπορούν καταρχήν να εμπέσουν υποθέσεις ιδιωτικού δικαίου, ιδίως όταν έχουν οικονομικό χαρακτήρα. Πέραν αυτών, το παραπάνω άρθρο μπορεί να εφαρμοστεί υπό την αστική του πτυχή σε υποθέσεις ιδιωτικού δικαίου που δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα, όπως οικογενειακές υποθέσεις (*Plazzi κατά Ελβετίας*, 2022). Οι διαφορές μεταξύ ιδιωτών που χαρακτηρίζονται ως αστικές στο εθνικό δίκαιο, θα ενταχθούν κατά κανόνα στο αστικό σκέλος του άρθρου. Η νομολογία του ΕΔΔΑ, ωστόσο, έχει εξετάσει υπό αυτό το σκέλος και άλλες υποθέσεις που υπάγονται μεν κατά το εσωτερικό δίκαιο στο δημόσιο δίκαιο, αλλά το αποτέλεσμα τους είναι καθοριστικό για ιδιωτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις ή για την προστασία γενικότερα των «περιουσιακών» δικαιωμάτων (λ.χ. στέρηση περιουσίας και δη αναγκαστικές απαλλοτριώσεις *Papachelas κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 1999). Έτσι, για παράδειγμα, οι διαφορές από εργασιακές σχέσεις του δημοσίου τομέα μπορεί να υπαχθούν στο άρθρο 6 ως αστικές, εκτός εάν το εσωτερικό δίκαιο αποκλείει ρητά την πρόσβαση σε δικαστήριο για τη θέση ή την κατηγορία προσωπικού για την οποία πρόκειται και εάν ο αποκλεισμός αυτός δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους (*Vilho Eskelinen και άλλοι κατά Φιλανδίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2007, παρ. 62 και *Grzęda κατά Πολωνίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2022, παρ. 261 και 299-300).

Περαιτέρω, ορισμένες κατηγορίες δικαιωμάτων και υποχρεώσεων εκφεύγουν του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 6, όπως για παράδειγμα οι υποθέσεις που αφορούν την υποχρέωση καταβολής φόρων (*Ferrazzini κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2001), τα πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις (*Hajili κατά Αζερμπαϊτζάν*, 2012, παρ. 63 και *Pierre-Bloch κατά Γαλλίας*, 1997, παρ. 49-52), οι κοινοβουλευτικές διαδικασίες (*Hoon κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [απόφαση επί του παραδεκτού], 2014, παρ. 30), και διαφορές που αφορούν την είσοδο, τη διαμονή και την απομάκρυνση αλλοδαπών από το έδαφος ενός κράτους (*Maaouia κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2000).

Πέραν των υποθέσεων αστικής φύσης, η δεύτερη μεγάλη κατηγορία υποθέσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 είναι οι κατηγορίες ποινικής φύσης που στρέφονται εναντίον του προσφεύγοντος (σημειώνεται ότι οι αξιώσεις του πολιτικώς ενάγοντος θεωρούνται ως υποθέσεις αστικής φύσης). Τα κριτήρια με βάση τα οποία ερμηνεύεται η έννοια της «ποινικής κατηγορίας» έχουν υιοθετηθεί στη γνωστή απόφαση *Engel και άλλοι κατά Ολλανδίας* (1976). Ειδικότερα, προκειμένου να χαρακτηριστεί μια συγκεκριμένη περίπτωση ως «κατηγορία ποινικής φύσης», το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τον χαρακτηρισμό που δίδεται στο αδίκημα από την εσωτερική έννομη τάξη, την εγγενή φύση του αδικήματος, καθώς και την βαρύτητα της επαπειλούμενης κύρωσης. Τα κριτήρια αυτά εφαρμόζονται διαζευκτικά ή εν συνδυασμό.

Εφόσον κάποια περίπτωση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, είτε υπό το αστικό είτε υπό το ποινικό σκέλος, πρέπει να τηρούνται μια σειρά εγγυήσεων δίκαιης δίκης. Η πρώτη από αυτές είναι το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο. Πρόκειται για το δικαίωμα υποβολής μιας αξίωσης σε δικαστήριο που να έχει δικαιοδοσία και αρμοδιότητα να εξετάσει τόσο τη νομική όσο και την ουσιαστική βασιμότητά της και να καταλήξει σε δεσμευτική απόφαση που τέμνει τη διαφορά. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το άρθρο 6 δεν δημιουργεί ουσιαστικά δικαιώματα. Η διάταξη δεν δημιουργεί την υποχρέωση στα κράτη να θεσπίσουν δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας. Από τη στιγμή, όμως, που το εθνικό δίκαιο προβλέπει πράγματι έφεση (ή και αναίρεση) και το εθνικό δικαστήριο καλείται να επιλύσει τη διαφορά, οι εγγυήσεις του άρθρου 6 ενεργοποιούνται. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο δεν είναι απόλυτο και υφίστανται διάφοροι περιορισμοί, όπως εκείνοι που έχουν δικονομικό χαρακτήρα (π.χ. προθεσμίες για άσκηση ενδίκου βοηθήματος) και όσοι αφορούν τις δικαιοδοτικές ασυλίες.

Άλλες εγγυήσεις που αναγνωρίζονται από το άρθρο 6 ΕΣΔΑ είναι εκείνες της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας και της νομιμότητας του εθνικού δικαστηρίου, καθώς και η δημοσιότητα της δίκης. Ειδικότερα, η αρχή της ανεξαρτησίας του δικαστηρίου αφορά τις σχέσεις της δικαιοσύνης με την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, αλλά και την ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών στο πλαίσιο του ίδιου του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης. Η εγγύηση της αμεροληψίας αφορά όλους τους τύπους δικαστηρίων και εκτείνεται τόσο στην ενδιάθετη βούληση του δικαστή και την υποχρέωση μη διαμόρφωσης εκ των προτέρων άποψης υπέρ ή κατά διαδίκου ή κατηγορίας (υποκειμενική αμεροληψία) όσο και στα εξωτερικά εκείνα στοιχεία που μπορεί να δημιουργήσουν αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία ενός δικαστή (αντικειμενική αμεροληψία). Περαιτέρω, η αρχή της νομιμότητας αποσκοπεί στο να διασφαλιστεί ότι η οργάνωση του δικαστικού συστήματος δεν επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών ή της εκτελεστικής εξουσίας και ότι κάθε δικαστήριο θα λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες που το διέπουν. Εξάλλου, η αρχή της δημοσιότητας της δίκης συνεπάγεται, κατά κανόνα, δικαίωμα σε δημόσια ακροαματική διαδικασία. Υπενθυμίζεται, ωστόσο, ότι η ίδια η παράγραφος 1 του άρθρου 6 προβλέπει ρητά τη δυνατότητα απαγόρευσης της πρόσβασης του Τύπου και του κοινού στην αίθουσα του δικαστηρίου «για όλη ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε δημοκρατική κοινωνία, όταν αυτό ενδείκνυται από τα συμφέροντα των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή στον απολύτως αναγκαίο βαθμό που κρίνει το δικαστήριο, όταν η δημοσιότητα θα μπορούσε υπό ειδικές συνθήκες να βλάψει τα συμφέροντα της δικαιοσύνης».

Πέραν των ανωτέρω, από τη νομολογία του ΕΔΔΑ έχει αναδειχθεί ένα σημαντικό εύρος εγγυήσεων που πρέπει να διέπουν τη δίκη, ώστε να εξασφαλίζεται ο εν γένει δίκαιος χαρακτήρας της. Πρόκειται για την αρχή της ισοπλίας, την αρχή της αντιδικίας (*adversarial principle*), την αρχή της νομιμότητας των αποδεικτικών μέσων και μεθόδων εξιχνίασης εγκλημάτων, το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, την υποχρέωση (έστω συνοπτικής) αιτιολόγησης των αποφάσεων και την αρχή της ασφάλειας δικαίου.

Τέλος, ιδιαίτερη θέση στη νομολογία του ΕΔΔΑ κατέχει το δικαίωμα σε εύλογη διάρκεια της δίκης. Το άρθρο 6 παρ. 1 απαιτεί από τα κράτη να οργανώνουν το δικαστικό τους σύστημα έτσι ώστε τα δικαστήρια να μπορούν να ανταποκριθούν στην υποχρέωση απονομής της δικαιοσύνης σε λογική προθεσμία. Η εκτίμηση του εύλογου ή μη της διάρκειας της δίκης κρίνεται κατά περίπτωση. Εν προκειμένω, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη μια σειρά κριτηρίων και συγκεκριμένα την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος και τη στάση των αρμόδιων αρχών, καθώς και το διακύβευμα της υπόθεσης για τον προσφεύγοντα.

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ αναγνωρίζει το τεκμήριο αθωότητας που συνιστά μία από τις θεμελιώδεις εγγυήσεις της ποινικής δίκης. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση του τεκμηρίου αθωότητας είναι η ύπαρξη κατηγορίας ποινικής φύσης. Η διάταξη αυτή κατοχυρώνει καταρχάς μια διαδικαστική εγγύηση κατά την οποία τα μέλη ενός δικαστηρίου δεν θα πρέπει κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους να διακατέχονται από την προδιαμορφωμένη αντίληψη ότι ο κατηγορούμενος έχει διαπράξει το αδίκημα για το οποίο κατηγορείται (*Natunen κατά Φιλανδίας*, 2009, παρ. 53, *Telfner κατά Αυστρίας*, 2001, παρ. 15). Παράλληλα, το τεκμήριο της αθωότητας παραβιάζεται και εάν μια δήλωση δημόσιου λειτουργού σχετικά με πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα αντανάκλα τη γνώμη ότι είναι ένοχος πριν αποδειχθεί η ενοχή του σύμφωνα με το νόμο. Το τεκμήριο αθωότητας παραμένει ισχυρό μέχρι την αμετάκλητη καταδίκη του κατηγορουμένου. Διατηρείται και χρήζει σεβασμού και μετά την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας για κάθε κατηγορία που δεν αποδείχθηκε ή δεν κατέληξε σε καταδίκη (*Allen κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2013, παρ. 103).

Πέραν αυτής της διαδικαστικής πτυχής, το τεκμήριο αθωότητας θεωρείται στοιχείο της προσωπικότητας του προσφεύγοντος. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η μη διακρίβωση της ποινικής ευθύνης (ή και η αθώωση του κατηγορουμένου) αποτελεί αυτοτελές στοιχείο της προσωπικότητάς του και τον συνοδεύει εσαεί (*Konstas κατά Ελλάδος*, 2011, παρ. 29, 32). Πρέπει μάλιστα να γίνεται σεβαστό από τις κρατικές αρχές πέρα από τα στενά όρια της ποινικής δίκης.

Ειδικότερα δικαιώματα του κατηγορουμένου που πρέπει να εξασφαλίζονται στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας περιέχονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Οι εγγυήσεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της λειτουργίας που επιτελούν στο συνολικό πλαίσιο της διαδικασίας (*Ibrahim και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 251). Πιο συγκεκριμένα, η περίπτωση (α) του άρθρου 6 παρ. 3 αναγνωρίζει το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί λεπτομερώς το συντομότερο δυνατό και σε γλώσσα που κατανοεί τη φύση και τον λόγο της εναντίον του κατηγορίας. Εν προκειμένω, δεν επιβάλλεται συγκεκριμένος τύπος ως προς τον τρόπο με τον οποίο ο κατηγορούμενος πρέπει να ενημερωθεί (*Giosakis κατά Ελλάδος* (αριθ. 3), 2011, παρ. 29), αλλά η ενημέρωση πρέπει να φθάσει πράγματι στον κατηγορούμενο και δεν αρκεί κάποιο σχετικό νόμιμο τεκμήριο. Το πόσο «λεπτομερής» πρέπει να είναι η ενημέρωση ποικίλλει ανάλογα με τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης. Ο κατηγορούμενος πρέπει τουλάχιστον να λάβει επαρκείς πληροφορίες ώστε να κατανοήσει πλήρως την έκταση των κατηγοριών που του αποδίδονται, προκειμένου να προετοιμάσει επαρκώς την υπεράσπισή του (*Mattocchia κατά Ιταλίας*, 2000, παρ. 60).

Περαιτέρω, το άρθρο 6 παρ. 3 (β) ΕΣΔΑ αφορά δύο απαραίτητα στοιχεία της υπεράσπισης: τη διευκόλυνση και τον χρόνο. Ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει τη δυνατότητα να οργανώσει την υπεράσπισή του με τον κατάλληλο τρόπο και χωρίς περιορισμούς, ώστε να μπορεί να θέσει όλα τα επιχειρήματα υπεράσπισης ενώπιον του δικαστηρίου (*Gregačević κατά Κροατίας*, 2012, παρ. 51). Η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει αναδείξει ιδίως δύο είδη «ευκολιών»: τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ κατηγορουμένου και δικηγόρου με εμπιστευτικό και αποτελεσματικό τρόπο και την πρόσβαση στη δικογραφία που έχει σχηματιστεί. Κατά την αξιολόγηση της τήρησης του άρθρου 6 παρ. 3 (β), πρέπει κατά κανόνα να λαμβάνεται υπόψη ο συνήθης φόρτος εργασίας του δικηγόρου (συνηγόρου) υπεράσπισης. Ειδικότερα, όταν ένα πρόσωπο κρατείται εν αναμονή της δίκης, η έννοια των «διευκολύνσεων» μπορεί να περιλαμβάνει εκείνες τις συνθήκες κράτησης που επιτρέπουν στο πρόσωπο να διαβάσει και να γράφει με εύλογο βαθμό συγκέντρωσης (*Moiseyev κατά Ρωσίας*, 2008, παρ. 221).

Η περίπτωση γ) της παραγράφου 3 ενσωματώνει τα εξής ειδικότερα δικαιώματα: (1) το δικαίωμα για αυτοπρόσωπη εμφάνιση και υπεράσπιση του κατηγορουμένου, (2) το δικαίωμα του κατηγορουμένου να διορίσει συνήγορο της επιλογής του και, υπό προϋποθέσεις, (3) το δικαίωμα σε δωρεάν νομική συνδρομή. Έχει κριθεί ότι ο κατηγορούμενος δεν δύναται να υπερασπίζεται τον εαυτό του σε όλες τις περιπτώσεις και η υποχρεωτική νομική εκπροσώπηση ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου δεν παραβιάζει απαραίτητα τη Σύμβαση (*Correia de Matos κατά Πορτογαλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2018). Από την άλλη, ο διορισμός συνηγόρου δεν

απαλλάσσει τις αρχές από την υποχρέωση διασφάλισης της παρουσίας του κατηγορουμένου στη δίκη, τουλάχιστον στον πρώτο βαθμό, εκτός εάν ο τελευταίος είναι φυγόδικος ή έχει παραιτηθεί από το σχετικό δικαίωμά του. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο πρέπει να μπορεί να ασκηθεί από την πρώτη στιγμή που κάποιος θεωρείται ύποπτος ή κατηγορούμενος και αφορά και διαδικαστικές ενέργειες, όπως διαδικασίες ταυτοποίησης ή αναπαράστασης των γεγονότων, επιτόπιες επιθεωρήσεις (*Ibrahim Öztürk κατά Τουρκίας*, 2009, παρ. 45), καθώς και διαδικασίες έρευνας και κατάσχεσης (*Ayetullah Ay κατά Τουρκίας*, 2020, παρ. 135 και 163).

Κατά την εξέταση περιορισμών που τέθηκαν ως προς την πρόσβαση σε δικηγόρο, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη διάφορους παράγοντες όπως το κατά πόσον ο προσφεύγων ήταν ιδιαίτερα ευάλωτος (για παράδειγμα, λόγω της ηλικίας του ή διανοητικής του ικανότητας), και το κατά πόσον τηρήθηκε το νομικό πλαίσιο που διέπει την προδικασία και το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων κατά τη δίκη και εάν ο προσφεύγων είχε την ευκαιρία να αμφισβητήσει τη γνησιότητα των αποδεικτικών στοιχείων και να αντιταχθεί στη χρήση τους (*Ibrahim και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 274, *Beuze κατά Βελγίου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2018, παρ. 150, *Sitnevskiy και Chaykovskiy κατά Ουκρανίας*, 2016, παρ. 78-80).

Η περίπτωση του άρθρου 6 παρ. 3 (δ) αφορά το δικαίωμα του κατηγορούμενου να εξετάσει ή να ζητήσει να εξεταστούν οι μάρτυρες κατηγορίας και να πετύχει την πρόσκληση και εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης με τους ίδιους όρους με αυτούς των μαρτύρων κατηγορίας. Το ΕΔΔΑ έχει υπογραμμίσει ότι ο όρος «μάρτυρας» αποτελεί αυτόνομη έννοια, η οποία ερμηνεύεται κατά τρόπο ανεξάρτητο από εκείνον με τον οποίο γίνεται αντιληπτή στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλόμενων κρατών. Σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη, κανείς κατά κανόνα δεν μπορεί να καταδικαστεί εάν δεν προσκομίζονται όλα τα αποδεικτικά στοιχεία σε βάρος του σε δημόσια ακρόαση με σκοπό την αντιπαράθεση. Εξαιρέσεις από την αρχή αυτή είναι δυνατές, αλλά δεν πρέπει να θίγονται τα δικαιώματα υπεράσπισης, όπως το να δίνεται στον κατηγορούμενο επαρκής και κατάλληλη ευκαιρία να αμφισβητήσει και να εξετάσει τους μάρτυρες (*Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2011, παρ. 118).

Στην υπόθεση *Schatschaschwili κατά Γερμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2015, παρ. 126-131), το ΕΔΔΑ προσδιόρισε ορισμένα στοιχεία που εξετάζει σε περίπτωση απόντος μάρτυρος, όπως το εάν υπάρχει σοβαρός λόγος για την απουσία του μάρτυρα, εάν η κατάθεσή του ήταν η μόνη ή η καθοριστική βάση για την καταδίκη του προσφεύγοντος, καθώς και εάν υπήρχαν επαρκείς παράγοντες που να αντισταθμίζουν τη μειονεκτική θέση της υπεράσπισης. Έτσι, για παράδειγμα, το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσον υπάρχει βιντεοσκοπημένο υλικό με την εξέταση του απόντος μάρτυρα σε στάδιο πριν την ακροαματική διαδικασία και εάν υπάρχουν επιβεβαιωτικά αποδεικτικά στοιχεία που να υποστηρίζουν την κατάθεση του μάρτυρα.

Η τελευταία περίπτωση (ε) αφορά το δικαίωμα του κατηγορούμενου να τύχει δωρεάν συνδρομής διερμηνέα, εάν δεν κατανοεί ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δικαστήριο. Η διερμηνεία δεν πρέπει να είναι απαραίτητα στη μητρική γλώσσα του κατηγορουμένου. Το άρθρο 6 παρ. 3 (ε) εφαρμόζεται όχι μόνο για τις προφορικές δηλώσεις που γίνονται κατά τη δίκη, αλλά και ως προς το έγγραφο υλικό και την προδικασία (*Kamasinski κατά Αυστρίας*, 1989, παρ. 74, *Hermi κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2006, παρ. 70, *Baytar κατά Τουρκίας*, 2014, παρ. 49).

Ανάλυση υποθέσεων:

A. Εύλογη διάρκεια δικών

► Ποινικές υποθέσεις:

Krashias και άλλοι κατά Κύπρου (2023), *Irodoutou κατά Κύπρου* (2023), *Foutas Aristidou κατά Κύπρου* (2022), *Papayiotou κατά Κύπρου* (2011), *Charalambides κατά Κύπρου* (2009), *Georgiadis κατά Κύπρου* (2002).

► Αστικές υποθέσεις:

Altius Insurance LTD κατά Κύπρου (2023), *Christodoulou κατά Κύπρου* (2009), *Michael Theodossiou LTD. κατά Κύπρου* (2009), *Mylonas κατά Κύπρου* (2008), *Douglas κατά Κύπρου* (2008), *Josephides κατά Κύπρου* (2007), *Aresti Charalambous κατά Κύπρου* (2007), *Odysseos κατά Κύπρου* (2007), *A. J. Hadjihanna Bros (Tourist Enterprises) LTD. & Hadjihannas κατά Κύπρου* (2007), *Ouzounian Barret κατά Κύπρου* (2007), *Tengerakis κατά Κύπρου* (2006), *Gavrielides κατά Κύπρου* (2006), *Shacolas κατά Κύπρου* (2006), *Gavrielidou και άλλοι κατά Κύπρου* (2006), *Lerios κατά Κύπρου* (2006), *Pastellis κατά Κύπρου* (2006), *Cichowicz κατά Κύπρου* (2006), *Parakokkinou κατά Κύπρου* (2006), *Kyriakidis and Kyriakidou κατά Κύπρου* (2006), *Tsaggaris κατά Κύπρου* (2006), *Waldner κατά Κύπρου* (2006), *Josephides κατά Κύπρου* (2006), *Paroutis κατά Κύπρου* (2006), *Clerides & Kynigos κατά Κύπρου* (2006),

Gregoriou κατά Κύπρου (2003), *Serghides and Christoforou κατά Κύπρου* (2002), *Alithia Publishing Company κατά Κύπρου* (2002), *Markass Car Hire LTD. κατά Κύπρου* (2002), *Louka κατά Κύπρου* (2000), *Papadopoulos κατά Κύπρου* (2000), *Mavronichis κατά Κύπρου* (1998).

Αξιοσημείωτο μέρος της νομολογίας του ΕΔΔΑ σε υποθέσεις με εναγόμενο κράτος την Κύπρο αφορούν αιτιάσεις περί μη εύλογης διάρκειας της δίκης τόσο σε ποινικές όσο και αστικές υποθέσεις. Το εύλογο (ή μη) της διάρκειας της διαδικασίας πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των ιδιαίτερων περιστάσεων της υπόθεσης και λαμβάνοντας υπόψη τα κριτήρια που ορίζονται στη νομολογία του Δικαστηρίου, δηλαδή την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος και των αρμόδιων αρχών, καθώς και τη σημασία του διακυβεύματος της δίκης για τον προσφεύγοντα.

Η περίοδος που πρέπει να αξιολογείται κατά την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ εκκινεί για τις ποινικές υποθέσεις από την ποινική δίωξη ή ακόμη και από το χρονικό σημείο στο οποίο το άτομο επηρεάστηκε ουσιαστικά από τα μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο ποινικής έρευνας ή διαδικασίας. Διαρκεί μάλιστα τουλάχιστον μέχρι την αθώωση ή την καταδίκη, ακόμη και αν η απόφαση αυτή λαμβάνεται κατόπιν έφεσης. Στις αστικές φύσης διαφορές, η εν λόγω περίοδος εκκινεί από την υποβολή του ενδίκου βοηθήματος στο αρμόδιο δικαστήριο (π.χ. της αγωγής). Η απαίτηση εύλογου χρόνου ισχύει για όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας που αποσκοπεί στην επίλυση της διαφοράς, μη εξαιρουμένων των σταδίων που έπονται της απόφασης επί της ουσίας. Αυτό σημαίνει ότι ο τελικός καθορισμός των εξόδων και των δαπανών, καθώς και η εκτέλεση της απόφασης από το δημόσιο, μπορούν να ενταχθούν στο εξεταζόμενο χρονικό πλαίσιο.

Στις παραπάνω υποθέσεις με εναγόμενο κράτος την Κύπρο, το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ιδιαίτερα τις περιόδους πλήρους αδράνειας, όπου δεν έγινε καμία δικαστική, ερευνητική ή άλλη ενέργεια στο πλαίσιο της ποινικής δίκης (*Georgiadis, Foutas Aristidou, Panayiotou, Christodoulou*), τη συνολική διάρκεια της ποινικής διαδικασίας (έξι χρόνια για δύο βαθμούς δικαιοδοσίας (*Charalambides*), περίπου πέντε έτη και οκτώ μήνες για δύο βαθμούς δικαιοδοσίας (*Krashias και άλλοι*), έξι χρόνια για δύο βαθμούς δικαιοδοσίας (*Charalambides*)), καθώς και άλλα στοιχεία που συνέβαλαν στην καθυστέρηση της δίκης όπως επανειλημμένες αλλαγές των δικαστών, συνεδριάσεις εκτός του κανονικού ωραρίου, κλπ. (*Georgiadis*).

Σημειώνεται ότι σε συνέχεια των ανωτέρω υποθέσεων επί αστικών διαφορών, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέτασε και ενέκρινε τα μέτρα που ελήφθησαν σε εθνικό επίπεδο ως προς την επιτάχυνση της αστικής δίκης (*Resolution CM/ResDH(2013)154*). Ως προς τις ποινικές διαδικασίες, τον Απρίλιο του 2023 η Κύπρος υπέβαλε σχέδιο δράσης με τα ατομικά και γενικά μέτρα που έχουν ληφθεί, το οποίο είναι προς εξέταση από την Επιτροπή Υπουργών (βλ. το σχετικό [Σχέδιο Δράσης](#)).

B. Ο εν γένει δίκαιος χαρακτήρας της δίκης

► *Loucaides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 60277/19), 18 Οκτωβρίου 2022

Ο προσφεύγων είχε κριθεί ένοχος για παρέμβαση στη δικαιοσύνη επειδή ενημέρωσε το Επαρχιακό Δικαστήριο Λάρνακας σε ιδιωτικές διώξεις εναντίον αυτού και δύο πελατών του ότι είχε δοθεί «εντολή μη δίωξης» (*nolle prosequi*) και στις τρεις περιπτώσεις. Του επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης τεσσάρων μηνών με αναστολή. Ενώπιον του ΕΔΔΑ παραπονέθηκε ιδίως για την έκβαση της εθνικής διαδικασίας και την αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών, των αποδεικτικών στοιχείων και του εθνικού δικαίου από τα δικαστήρια.

Το ΕΔΔΑ τόνισε αρχικά την πρωτοκαθεδρία των εθνικών δικαστικών αρχών να αξιολογούν τα αποδεικτικά στοιχεία και να αποφασίζουν τι είναι συναφές και τι παραδεκτό. Στη συνέχεια, ωστόσο, υπογράμμισε ότι το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης επιβάλλει στις δικαστικές αρχές την υποχρέωση να εξετάζουν δεόντως τα σημαντικότερα επιχειρήματα και αποδεικτικά στοιχεία που προβάλλουν οι διάδικοι και να αιτιολογούν την αποδοχή ή την απόρριψή τους.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ένα από τα κύρια επιχειρήματα που πρόβαλε ο προσφεύγων ήταν ότι πίστευε πραγματικά ότι η επιστολή που του είχε σταλεί από τον Γενικό Εισαγγελέα συνιστούσε «εντολή μη δίωξης» (*nolle prosequi*) για όλους τους κατηγορούμενους, καθώς στην Κύπρο η εν λόγω εντολή μπορούσε να καταχωρηθεί γραπτώς ή προφορικά, χωρίς να υπάρχουν κανόνες σχετικά με τον καθορισμένο τύπο της. Το Δικαστήριο συνέχισε τονίζοντας ότι μια σοβαρή κατηγορία όπως αυτή της παρακώλυσης της δικαιοσύνης, με επακόλουθη καταδίκη, δεν θα πρέπει να αποδίδεται με ευκολία. Αυτό ισχύει ιδίως αν ληφθεί υπόψη ο αντίκτυπος που είχε η καταδίκη στη φήμη, την ιδιωτική και επαγγελματική ζωή του προσφεύγοντα. Σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς την ύπαρξη *nolle prosequi*, το δικαστήριο θα μπορούσε να έχει συμβουλευτεί τους φακέλους των υποθέσεων του και να διερευνήσει περαιτέρω το θέμα απευθύνοντας ερωτήσεις στον κατηγορούμενο, στην εισαγγελία ή ακόμη και στη γραμματεία. Ωστόσο, οι εθνικές αρχές δεν είχαν εξετάσει επαρκώς τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

► **Koni κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 66048/09), 27 Οκτωβρίου 2015

Η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ενώπιον το ΕΔΔΑ ότι η διαδικασία του διαζυγίου της ενώπιον του Οικογενειακού Δικαστηρίου παραβίασε τις αρχές της δίκαιης δίκης.

Αρχικά το ΕΔΔΑ εξέτασε τη διαδικασία ενώπιον του πρωτοβάθμιου Οικογενειακού Δικαστηρίου και στη συνέχεια του εφετειακού. Στον πρώτο βαθμό, η προσφεύγουσα είχε ζητήσει – με βάση άλλη διαδικασία – την παροχή δωρεάν νομικής αρωγής. Με δεδομένο το διακύβευμα για εκείνη, είχε το δικαίωμα να γνωρίζει την κατάσταση της αίτησης νομικής συνδρομής πριν αποφασίσει πώς θα κινηθεί με την υπεράσπισή της στη δίκη του διαζυγίου. Ωστόσο, το Οικογενειακό Δικαστήριο προχώρησε στην ακρόαση της αίτησης διαζυγίου που είχε καταθέσει ο σύζυγός της, πριν ακόμη εκδοθεί η απόφαση επί του αιτήματος δωρεάν νομικής αρωγής. Η ακρόαση πραγματοποιήθηκε χωρίς την εμφάνιση της προσφεύγουσας, η οποία περίμενε την έκδοση απόφασης για παροχή νομικής αρωγής. Το ΕΔΔΑ χαρακτήρισε άδικη την εν λόγω διεξαγωγή των διαδικασιών. Στη συνέχεια, έλεγξε κατά πόσον το παραπάνω ελάττωμα είχε θεραπευθεί από την εφετειακή διαδικασία. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι το Εφετείο είχε απορρίψει την προσφυγή με βάση το άρθρο 30 του Συντάγματος ως αόριστη, παρότι κάτι τέτοιο δεν ίσχυε. Επιπλέον, δεν είχε αντιμετωπίσει επαρκώς το ζήτημα του άδικου χαρακτήρα της πρωτόδικης διαδικασίας η οποία εξελίχθηκε εν απουσία της προσφεύγουσας και χωρίς να έχει κριθεί το ζήτημα της νομικής αρωγής. Με βάση τα παραπάνω, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Γ. Πρόσβαση σε δικαστήριο

► **Savvides κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 14195/15), 14 Δεκεμβρίου 2021

Η υπόθεση αφορούσε την απόρριψη της έφεσης του προσφεύγοντος από το Οικογενειακό Δικαστήριο διότι το σχετικό έντυπο περιείχε την ένδειξη «Ανώτατο Δικαστήριο» αντί για «Δευτεροβάθμιο Οικογενειακό Δικαστήριο». Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι ο **Περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Διαδικαστικός Κανονισμός του 1990 (2/1990)** δεν περιείχε κάποια συγκεκριμένη πληροφορία ως προς την υποχρέωση διαγραφής της αναφοράς στο «Ανώτατο Δικαστήριο» και αντικατάστασής της, αλλά η απόρριψη της έφεσης με αυτή την ένδειξη ήταν απόρροια της πρακτικής του Οικογενειακού Δικαστηρίου. Παρόλα αυτά, το Δικαστήριο του Στρασβούργου τόνισε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση η έφεση του προσφεύγοντος είχε ήδη καταχωρηθεί από το Οικογενειακό Δικαστήριο και η γραμματεία την αντιμετώπισε ως εγκύρως υποβληθείσα. Εξάλλου, το Οικογενειακό Δικαστήριο χορήγησε στους διαδίκους παράταση για την υποβολή των υπομνημάτων τους και παρέπεμψε την υπόθεση σε ακρόαση. Με βάση αυτές τις σκέψεις, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απόρριψη της έφεσης του προσφεύγοντος σε μεταγενέστερο στάδιο ήταν δυσανάλογο μέτρο και ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο λόγω υπερβολικού φορμαλισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο συμμόρφωσης προς τη συγκεκριμένη απόφαση του ΕΔΔΑ, τροποποιήθηκε το άρθρο 10 του Περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Διαδικαστικού Κανονισμού του 1990 (2/1990) και θεσπίστηκε συγκεκριμένο έντυπο έφεσης (Τύπος 2).

► **Serghides and Christoforou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 44730/98), 5 Νοεμβρίου 2002

Η προσφυγή κρίθηκε απαράδεκτη ως προς τη δεύτερη προσφεύγουσα. Η πρώτη προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, διότι δεν έλαβε καμία ειδοποίηση για την απαλλοτρίωση μέρους του ακινήτου της και δεν μπόρεσε να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της απαλλοτρίωσης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου. Η έφεσή της είχε απορριφθεί λόγω έλλειψης *locus standi* και ειδικότερα επειδή είχε δωρίσει την εναπομείνασα (μη απαλλοτριωθείσα) ακίνητη περιουσία στα παιδιά της. Έτσι, ούτε η ίδια ούτε οι νέοι κύριοι της εναπομείνασας περιουσίας μπόρεσαν να συμμετάσχουν στην ακροαματική διαδικασία για τις αξιώσεις αποζημίωσης. Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη του το γεγονός ότι το επίμαχο τμήμα της περιουσίας της προσφεύγουσας δεν μπορούσε να μεταβιβαστεί από την ίδια εξαιτίας της εν λόγω απαλλοτρίωσης. Με βάση τη σκέψη αυτή, διαπίστωσε παραβίαση του δικαιώματος της προσφεύγουσας για αποτελεσματική πρόσβαση στο δικαστήριο.

Δ. Αμεροληψία δικαστηρίου

► **Koulias κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 48781/12), 26 Μαΐου 2020

Η προκειμένη υπόθεση αφορούσε την αιτίαση του προσφεύγοντος για έλλειψη αμεροληψίας εκ μέρους εθνικού δικαστή, ο οποίος ήταν μέλος της τριμελούς σύνθεσης του Ανωτάτου Δικαστηρίου που αποφάσιζε επί της έφεσης. Ειδικότερα, ο γιος του δικαστή εργαζόταν στη δικηγορική εταιρεία της οποίας ο δικηγόρος του αντιδίκου ήταν ιδρυτικός εταίρος. Υπό την οπτική γωνία της υποκειμενικής αμεροληψίας, το ΕΔΔΑ επανέλαβε τη γενική αρχή ότι η εν λόγω αμεροληψία ενός δικαστή πρέπει να τεκμαίρεται μέχρις ότου αποδειχθεί το αντίθετο. Στην παρούσα υπόθεση δεν υπήρχε κάτι που να υποδεικνύει προκατάληψη ή μεροληψία εκ μέρους του δικαστή.

Ως προς την αντικειμενική αμεροληψία, το ΕΔΔΑ αρχικά σημείωσε ότι η βιολογική συγγένεια ενός δικαστή με εργαζόμενο σε δικηγορική εταιρεία που εκπροσωπεί διάδικο μέρος, δεν αποτελεί από μόνη της λόγο αποκλεισμού του εν λόγω δικαστή. Ωστόσο, δεν αποκλείεται να δημιουργούνται αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία του δικαστή από αυτή την κατάσταση. Το κατά πόσον οι αμφιβολίες αυτές είναι αντικειμενικά δικαιολογημένες εξαρτάται από σειρά παραγόντων, όπως ενδεικτικά η θέση του συγγενούς στη δικηγορική εταιρεία, το μέγεθος της εταιρείας και η εσωτερική της διάρθρωση, το εάν ο συγγενής του δικαστή εμπλέκεται στην υπόθεση, η οικονομική σημασία της υπόθεσης για τη δικηγορική εταιρεία και οποιοδήποτε αναμενόμενο κέρδος για τον συγγενή.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο τόνισε ότι σε περίπτωση που μια κατάσταση είναι τέτοια που θα μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία, θα πρέπει να αποκαλύπτεται από την αρχή της διαδικασίας και κατόπιν να αξιολογείται η ανάγκη εξαίρεσης ή αποκλεισμού του δικαστή. Στη συγκεκριμένη υπόθεση τέτοια αποκάλυψη δεν είχε γίνει και ο προσφεύγων έμαθε για τη συγγένεια μετά την έκδοση της εφετειακής απόφασης. Επιπλέον, το εθνικό δίκαιο και η πρακτική δεν προσέφεραν επαρκείς δικονομικές εγγυήσεις. Με βάση τα παραπάνω, διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Σημειώνεται ότι ο Οδηγός Δικαστικής Συμπεριφοράς έχει πλέον τροποποιηθεί ([Αναθεωρημένος Οδηγός Δικαστικής Συμπεριφοράς του Ιουνίου 2022](#)).

► **Nicholas κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 63246/10), 9 Ιανουαρίου 2018

Ο προσφεύγων επικαλέστηκε την παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας του δικαστηρίου επειδή ο γιος ενός εκ των τριών δικαστών που εξέταζαν την έφεσή του και η κόρη του δικηγόρου του αντιδίκου είχαν παντρευτεί και εργάζονταν αμφότεροι στην εταιρεία που ο δικηγόρος του αντιδίκου ήταν διευθύνων εταίρος.

Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι ο δικαστής δεν αποκάλυψε, πριν την εξέταση της έφεσης, την παραπάνω συγγένεια και την εργασιακή σχέση που θα μπορούσαν πράγματι να δημιουργήσουν αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία του. Αντίθετα, ο προσφεύγων το έμαθε μετά την έκδοση απόφασης. Στη συνέχεια, το ΕΔΔΑ αποτύπωσε τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση αιτιάσεων περί αμεροληψίας, ιδίως όταν πρόκειται για μικρές δικαιοδοσίες και ειδικότερα το κατά πόσον ο συγγενής του δικαστού έχει εμπλακεί στην επίμαχη υπόθεση, η θέση του συγγενούς στη δικηγορική εταιρεία, το μέγεθος της εταιρείας και η εσωτερική διάρθρωση, καθώς και κάθε τυχόν κέρδος, οικονομικό ή άλλο, που θα μπορούσε να αποκομίσει ο συγγενής του δικαστού. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων δεν γνώριζε εάν ο γιος του δικαστή είχε εμπλακεί στην υπόθεση ούτε και το κατά πόσον απεκόμισε κάποιο κέρδος. Οι αμφιβολίες του για την αμεροληψία του δικαστή, επομένως, ήταν αντικειμενικές και το εθνικό δίκαιο δεν παρείχε σχετικές διαδικαστικές εγγυήσεις. Υπήρξε, έτσι, παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

► **Kamenos κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 147/07), 31 Οκτωβρίου 2017

Ο προσφεύγων ήταν δικαστής και μετά από καταγγελίες για παραπτώματα κατά την εκτέλεση καθηκόντων, το Ανώτατο Δικαστήριο διόρισε ανεξάρτητο ανακριτή. Αφού έλαβε την έκθεση του ανακριτή και αντί να διορίσει εισαγγελέα, το ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο διατύπωσε κατηγορίες για παράβαση καθήκοντος και κάλεσε τον προσφεύγοντα να εμφανιστεί ενώπιον του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου (ΑΔΣ), το οποίο απαρτιζόταν από τους δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Η πειθαρχική διαδικασία διεξήχθη ενώπιον του ΑΔΣ το οποίο έκρινε τελικά τις κατηγορίες αποδεδειγμένες και απέπεμψε τον προσφεύγοντα από τα καθήκοντά του.

Το ΕΔΔΑ αρχικά τόνισε τις εμφανείς προσπάθειες του ΑΔΣ ώστε η διαδικασία να μην έχει διωκτικό χαρακτήρα και η ατμόσφαιρα να μην είναι εχθρική ή αντιπαραθετική. Παρόλα αυτά, το γεγονός ότι το Ανώτατο Δικαστήριο ήταν εκείνο που διατύπωσε τις κατηγορίες και στη συνέχεια, υπό τη μορφή του ΑΔΣ, διενήργησε την πειθαρχική διαδικασία ήταν προβληματικό. Η εν λόγω σύγχυση αρμοδιοτήτων μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία των δικαστών του ΑΔΣ. Τονίζοντας ότι η υπόθεση δεν αφορούσε την ουσία της πειθαρχικής διαδικασίας, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης.

► **Kyrianiou κατά Κύπρου** [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] (αρ. προσφυγής 73797/01), 15 Δεκεμβρίου 2005

Ο προσφεύγων ήταν δικηγόρος κατηγορούμενου για ανθρωποκτονία και ήρθε σε έντονη αντιπαράθεση με τους δικαστές κατά τη διάρκεια εξέτασης μάρτυρα. Οι δικαστές ζήτησαν από τον προσφεύγοντα είτε να προβάλει τους λόγους για τους οποίους δεν πρέπει να τιμωρηθεί για όσα είπε ή να ανασκευάσει τις δηλώσεις του. Ο προσφεύγων δεν ανταποκρίθηκε και οι δικαστές τον καταδίκασαν σε 5 ημέρες φυλάκισης λόγω καταφρόνησης δικαστηρίου. Το ΕΔΔΑ εξέτασε το ζήτημα της αμεροληψίας των δικαστών. Ως προς το αντικειμενικό κριτήριο τόνισε ότι οι εθνικοί δικαστές ήταν υποκείμενα των επικρίσεων του προσφεύγοντος και παράλληλα ήταν εκείνοι που άσκησαν ποινική δίωξη, εξέτασαν τα ζητήματα που προέκυψαν από τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος, διαπίστωσαν την ενοχή του και επέβαλαν την κύρωση, εν προκειμένω ποινή φυλάκισης. Σε μια τέτοια κατάσταση η σύγχυση των ρόλων μεταξύ καταγγέλλοντος, μάρτυρα, εισαγγελέα και δικαστή θα μπορούσε αυτονόητα να προκαλέσει αντικειμενικά δικαιολογημένους φόβους ως προς την αμεροληψία της έδρας.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο του Στρασβούργου εξέτασε το ζήτημα της υποκειμενικής αμεροληψίας των συγκεκριμένων δικαστών. Έλαβε ιδίως υπόψη τις δηλώσεις των δικαστών ότι ένιωθαν προσωπικά προσβεβλημένοι, την εμφιατική γλώσσα που χρησιμοποίησαν, τη διατύπωση της θέσης -πριν την καταδίκη- ότι θεωρούσαν ένοχο τον προσφεύγοντα, καθώς και την ταχύτητα με την οποία διεξήχθη η διαδικασία. Παρότι δεν αμφέβαλε ότι μέλημα των δικαστών ήταν η προστασία της ακεραιότητας του δικαστικού σώματος και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι δικαστές δεν κατάφεραν να αποστασιοποιηθούν επαρκώς από την υπόθεση.

Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση της αντικειμενικής και της υποκειμενικής αμεροληψίας (άρθρο 6 παρ. 1).

Ε. Ειδικότερα δικαιώματα του κατηγορούμενου

► *Panovits κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 4268/04), 11 Δεκεμβρίου 2008

Η υπόθεση αφορά διάφορες πτυχές του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Μία από τις αιτιάσεις του προσφεύγοντος εστίαζε στο γεγονός ότι χωρίς να ενημερωθεί για το δικαίωμά του να συμβουλευθεί δικηγόρο συνελήφθη και εξετάστηκε από τους αστυνομικούς. Την περίοδο εκείνη ήταν ακόμη ανήλικος. Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι το άρθρο 6 παρ. 3 (δ) της ΕΣΔΑ εγγυάται το δικαίωμα κάθε κατηγορούμενου σε εκπροσώπηση από δικηγόρο ήδη από τα αρχικά στάδια της αστυνομικής προανάκρισης. Εν προκειμένω, οι αστυνομικές αρχές δεν είχαν ενημερώσει τον ανήλικο κατηγορούμενο για τη δυνατότητα να ορισθεί δωρεάν δικηγόρος. Είναι αλήθεια ότι η ομολογία του προσφεύγοντος κατά την αρχική αστυνομική ανάκριση δεν ήταν το μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο στο οποίο βασίστηκε η καταδίκη του. Ωστόσο, αποτελούσε σημαντικό στοιχείο και ήταν καθοριστικό για τις προοπτικές της υπεράσπισής του. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης σχετικά με το δικαίωμα του προσφεύγοντος να συμβουλευτεί δικηγόρο πριν από την ανάκρισή του από την αστυνομία, ιδίως λόγω της ηλικίας του και του γεγονότος ότι δεν είχε τη συνδρομή του κηδεμόνα του κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, συνιστούσε παραβίαση των δικαιωμάτων υπεράσπισής του. Υπήρξε, κατά συνέπεια, παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 3 (δ).

Περαιτέρω, η υπόθεση εξετάστηκε και υπό το πρίσμα της πρώτης παραγράφου του άρθρου 6 της Σύμβασης ως προς τον εν γένει δίκαιο χαρακτήρα της δίκης. Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι η καταδίκη του προσφεύγοντος βασίστηκε σε αποφασιστικό βαθμό στην ομολογία του, η οποία στη συνέχεια επιβεβαιώθηκε σημαντικά από τη συμπληρωματική γραπτή του δήλωση. Ο βαθμός στον οποίο αυτή η πρόσθετη γραπτή δήλωση είχε αλλοιωθεί από την παραβίαση των δικαιωμάτων υπεράσπισής του λόγω των συνθηκών υπό τις οποίες είχε ληφθεί η ομολογία δεν εξετάστηκε από το εθνικό δικαστήριο και παρέμεινε ασαφής. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο δεν μπορούσε παρά να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η χρήση στη δίκη της ομολογίας του προσφεύγοντος που αποκτήθηκε υπό συνθήκες που παραβίασαν τα δικαιώματά του στη δίκαιη διαδικασία είχε υπονομεύσει ανεπανόρθωτα τα δικαιώματα υπεράσπισής του. Υπήρξε, άρα, και παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Επιπλέον, σε μία από τις συνεδριάσεις της κύριας δίκης, κατά την εξέταση μάρτυρα, ο δικηγόρος του προσφεύγοντος ήρθε σε αντιπαράθεση με το δικαστήριο. Αν και ζήτησε να αποχωρήσει από την υπόθεση, οι δικαστές απέρριψαν το αίτημά του και τον καταδίκασαν για καταφρόνηση δικαστηρίου σε φυλάκιση πέντε ημερών. Κατά τη συνέχιση της κύριας δίκης μετά τη διαδικασία περί καταφρόνησης ο δικηγόρος θεώρησε ότι κάποιος άλλος δικηγόρος έπρεπε να ζητήσει από το ίδιο το δικαστήριο να αποσυρθεί από την περαιτέρω εξέταση της υπόθεσης. Το αίτημα αυτό τελικά απορρίφθηκε. Το ΕΔΔΑ τόνισε ότι είχε ήδη διαπιστώσει παραβίαση του προσωπικού κριτηρίου αμεροληψίας στην προσφυγή που είχε κατατεθεί από τον δικηγόρο (*Kyprianou κατά Κύπρου*). Λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο διεξαγωγής της διαδικασίας καταφρόνησης δικαστηρίου, καθώς και την καταδίκη του δικηγόρου, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το εθνικό δικαστήριο δεν είχε αποστασιοποιηθεί επαρκώς από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και ότι η προσωπική συμπεριφορά των δικαστών στην υπόθεση υπονόμησε την εμπιστοσύνη του προσφεύγοντος ότι η δίκη του θα διεξαγόταν με δίκαιο τρόπο. Έτσι, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης και για τους λόγους αυτούς.

Κριτήρια και πρακτικά σημεία:

- Το άρθρο 6 παρ. 1 δεν εγγυάται στον διάδικο ευνοϊκή έκβαση (*Andronicou and Constantinou κατά Κύπρου*, 1997, παρ. 201).
- Όταν το εθνικό δικαστήριο απορρίπτει μια αγωγή για αμιγώς δικονομικούς λόγους (π.χ. αναρμοδιότητα) δεν «αποφασίζει» σχετικά με αστικά δικαιώματα και υποχρεώσεις. Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται διαφορά αστικής φύσης υπό την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ (*Nicholas κατά Κύπρου* [απόφαση επί του παραδεκτού],

2000, όπου ο προσφεύγων είχε ασκήσει την προσφυγή του άρθρου 146 του Κυπριακού Συντάγματος για διαφορά που είχε με ιδιωτική εταιρεία).

- ▶ Για τους σκοπούς του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης, το «δικαστήριο» πρέπει να έχει «δικαιοδοσία να εξετάζει όλα τα πραγματικά και νομικά ζητήματα που σχετίζονται με την ενώπιόν του διαφορά». Με άλλα λόγια, το εν λόγω όργανο πρέπει να έχει «επαρκή δικαιοδοσία» ή να μπορεί να διενεργήσει «επαρκή έλεγχο» ως προς τη διαφορά που τίθεται ενώπιόν του (*Sigma Radio Television LTD. κατά Κύπρου*, 2011, παρ. 152).
- ▶ Το γεγονός ότι ένας δικαστής έχει δεσμούς αίματος με μέλος δικηγορικού γραφείου που εκπροσωπεί διάδικο σε υπόθεση δεν σημαίνει αυτομάτως ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ (*Koulias κατά Κύπρου*, 2020, παρ. 62-64). Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη διάφοροι παράγοντες, μεταξύ των οποίων:
  - το κατά πόσον ο συγγενής του δικαστή έχει εμπλακεί στην εν λόγω υπόθεση,
  - η θέση του συγγενή στην εν λόγω δικηγορική εταιρεία,
  - το μέγεθος της εταιρείας,
  - η εσωτερική οργανωτική δομή της εταιρείας,
  - η οικονομική σημασία της υπόθεσης για την εταιρεία,
  - κάθε πιθανό οικονομικό συμφέρον ή όφελος (και η έκταση αυτού) για τον συγγενή (*Nicholas κατά Κύπρου*, 2018).

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη – αστικό σκέλος (αγγλικά)
- ▶ Οδηγός για το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη – ποινικό σκέλος (αγγλικά)
- ▶ Ο περί Οικογενειακών Δικαστηρίων Διαδικαστικός Κανονισμός του 1990 (2/1990), όπως αυτός τροποποιήθηκε και με τον Νόμο 7/2016, άρθρο 20.
- ▶ Ο περί Δικαστηρίων Νόμος του 1960 (14/1960), όπως έχει τροποποιηθεί, άρθρο 44 (Καταφρόνησις του Δικαστηρίου).
- ▶ Ο περί της Ενάσκησης της Πειθαρχικής Εξουσίας του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου Διαδικαστικός Κανονισμός του 2022
- ▶ Ο περί Αποτελεσματικών Θεραπειών για Παραβίαση του Δικαιώματος σε Διάγνωση Αστικών Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων σε Εύλογο Χρόνο Νόμος του 2010 (2(I)/2010), όπως ισχύει με τον τροποποιητικό Ν. 53(I)/2023.
- ▶ Ο περί Αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων – Αποκατάσταση Προσώπων που Καταδικάστηκαν σε Ποινικές Υποθέσεις (Αποτελεσματική Εφαρμογή Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών) Νόμος του 2015 (Ν. 23(I)/2015).
- ▶ Υπόθεση Επαρχιακού Δικαστηρίου Λεμεσού 13421/20, 1η Νοεμβρίου 2021

Άρθρο 7 Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου

1. Κανείς δεν μπορεί να καταδικαστεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία τη στιγμή της διάπραξης της δεν αποτελούσε αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Ούτε και επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη η οποία θα επιβαλλόταν κατά τη στιγμή της διάπραξης του αδικήματος.
2. Το παρόν άρθρο δεν αποσκοπεί να επηρεάσει τη δίκη και την τιμωρία προσώπων που είναι ένοχοι για πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες τη στιγμή της διάπραξης τους, ήταν εγκληματικές σύμφωνα με τις γενικές αρχές δικαίου που αναγνωρίζονται από τα πολιτισμένα έθνη.

Λέξεις κλειδιά: *nullum crimen sine lege – nulla poena sine lege* – ποινικό αδίκημα – καταδίκη – βαρύτερη ποινή – αναδρομικότητα – χρόνος τέλεσης πράξης ή παράλειψης

Προστατευτικό πεδίο:

Η παράγραφος 1 του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ, προβλέπει στην ουσία δύο θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου: (α) μία καταδίκη μπορεί να βασιστεί μόνο σε κανόνα που ήταν σε ισχύ κατά την τέλεση της αξιόποινης πράξης ή παράλειψης και (β) δεν μπορεί να επιβληθεί στον καταδικασθέντα αυστηρότερη ποινή από εκείνη που προβλεπόταν κατά τον χρόνο τέλεσης του αδικήματος. Οι εν λόγω αρχές αποτυπώνονται στη ρήση *nullum crimen, nulla poena sine lege*.

Η εγγύηση που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7, η οποία αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του κράτους δικαίου, κατέχει εξέχουσα θέση στο σύστημα προστασίας της Σύμβασης. Πράγματι, καμία παρέκκλιση από αυτήν δεν επιτρέπεται βάσει του άρθρου 15 της Σύμβασης σε καιρό πολέμου ή άλλης έκτακτης ανάγκης. Περαιτέρω, το άρθρο 7 θα πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται, υπό το φως του αντικειμένου και του σκοπού του, κατά τρόπο ώστε να παρέχει αποτελεσματικές εγγυήσεις κατά της αυθαίρετης δίωξης, καταδίκης και τιμωρίας (*C.R. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 1995, παρ. 32).

Η έννοια του «εθνικού δικαίου» στο άρθρο 7 περιλαμβάνει τόσο τον νόμο (με την ουσιαστική σημασία του) όσο και τη νομολογία. Έτσι, για παράδειγμα, συμπεριλαμβάνει διατάξεις κατώτερης ισχύος τυπικού νόμου, αλλά και το εθιμικό δίκαιο. Επιπλέον, το εθνικό δίκαιο θα πρέπει να έχει ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά και κυρίως αυτά της προσβασιμότητας και της προβλεψιμότητας. Αυτές οι ποιοτικές απαιτήσεις πρέπει να πληρούνται τόσο όσον αφορά τον ορισμό του αδικήματος όσο και την ποινή που επισύρει το εν λόγω αδίκημα (*Achour κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2006, παρ. 41). Ο ιδιώτης πρέπει να γνωρίζει από τη διατύπωση της σχετικής διάταξης και, ενδεχομένως, με τη βοήθεια της ερμηνείας της από τα δικαστήρια, ποιες πράξεις και παραλείψεις τον καθιστούν ποινικά υπεύθυνο και ποια ποινή θα του επιβληθεί για την πράξη που διαπράχθηκε ή/και την παράλειψη.

Περαιτέρω, η έννοια της «ποινής» στο άρθρο 7 είναι αυτόνομη, δηλαδή δεν έχει απαραίτητα το περιεχόμενο που της δίδεται στην εθνική έννομη τάξη και αξιολογείται υπό το φως των συγκεκριμένων περιστάσεων. Η διατύπωση του άρθρου 7 παρ. 1 καταδεικνύει ότι το σημείο εκκίνησης για κάθε αξιολόγηση περί ύπαρξης ποινής είναι το κατά πόσον το εν λόγω μέτρο επιβάλλεται μετά από καταδίκη για «ποινικό αδίκημα». Άλλοι παράγοντες που μπορούν να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο αυτό είναι η φύση και ο σκοπός του εν λόγω μέτρου, ο χαρακτηρισμός του σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, οι διαδικασίες για τη λήψη και την εφαρμογή του μέτρου και η αυστηρότητά του.

Τόσο η πρώην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου όσο και το Δικαστήριο έχουν κάνει διάκριση στη νομολογία τους μεταξύ ενός μέτρου που συνιστά κατ' ουσίαν «ποινή» και ενός μέτρου που αφορά την «εκτέλεση» ή την «επιβολή» της «ποινής». Κατά συνέπεια, όταν η φύση και ο σκοπός του επίμαχου μέτρου συνδέεται με την άφεση μιας ποινής ή την αλλαγή καθεστώτος πρόωρης αποφυλάκισης, αυτό το μέτρο δεν συνιστά αναπόσπαστο μέρος της «ποινής» κατά την έννοια του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ (*Del Río Prada κατά Ισπανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], παρ. 83). Στην πράξη, ωστόσο, η διάκριση μεταξύ μέτρου που συνιστά «ποινή» και μέτρου που σχετίζεται με την «επιβολή» μιας ποινής δεν είναι πάντα σαφής.

Ανάλυση υποθέσεων:

- **Kafkaris κατά Κύπρου** [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] (αρ. προσφυγής 21906/04), 12 Φεβρουαρίου 2008

Το 1989 ο προσφεύγων κρίθηκε ένοχος για τρεις ανθρωποκτονίες με πρόθεση και του επιβλήθηκε ποινή ισόβιας κάθειρξης για κάθε μια από τις τρεις κατηγορίες που του καταλογιζόταν, σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα.

Εκείνη την εποχή, οι Περί Φυλακών (γενικοί) Κανονισμοί, όριζαν ότι όσοι είχαν καταδικαστεί σε ποινή ισόβιας φυλάκισης είχαν δυνατότητα να εξασφαλίσουν τη μείωση της ποινής τους και να αφεθούν στα είκοσι έτη, δηλαδή επί της ουσίας η ισόβια κάθειρξη ισοδυναμούσε με εικοσαετούς διάρκειας κράτηση. Κατά την ακροαματική διαδικασία για την επιβολή της ποινής στην υπόθεση του προσφεύγοντος, η εισαγγελία κάλεσε το δικαστήριο να διευκρινίσει αν η ισόβια κάθειρξη στην περίπτωση του θα συνεπαγόταν ισόβια κάθειρξη ή την περίοδο των είκοσι ετών που αναφερόταν στους Κανονισμούς περί Φυλακών, καθώς στην τελευταία περίπτωση επιθυμούσε να ζητήσει τη διαδοχική έκτιση των ποινών. Το δικαστήριο έκρινε ότι ο όρος σήμαινε φυλάκιση για το υπόλοιπο της ζωής του καταδικασθέντος. Ωστόσο, κατά την άφιξή του στη φυλακή, ο προσφεύγων ειδοποιήθηκε από τις σωφρονιστικές αρχές ότι με καλή συμπεριφορά θα μπορούσε να τύχει αποφυλάκισης σε 20 έτη.

Στη συνέχεια, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε σε άλλη υπόθεση ότι οι Κανονισμοί περί Φυλακών που διέπουν την άφεση της ποινής ήταν αντισυνταγματικοί και *ultra vires* και θεσπίστηκε νέα νομοθεσία που δεν επέτρεπε σε όσους εξέτιαν ποινή ισόβιας κάθειρξης να υποβάλουν αίτηση άφεσης λόγω καλής συμπεριφοράς.¹⁵ Ο προσφεύγων δεν αποφυλακίστηκε κατά την ημερομηνία που του είχε ανακοινωθεί από τις σωφρονιστικές αρχές και προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο για την έκδοση εντάλματος *habeas corpus*. Ωστόσο, τόσο η αίτησή του όσο και η επακόλουθη έφεσή του απορρίφθηκαν. Ενώπιον του ΕΔΔΑ, ισχυρίστηκε ότι η απρόβλεπτη παράταση της ποινής φυλάκισής του ως αποτέλεσμα της κατάρτησης και τροποποίησης των κανονισμών περί Φυλακών παραβίασε το άρθρο 7 της ΕΣΔΑ.

Το ΕΔΔΑ αρχικά παρατήρησε ότι αν και οι Κανονισμοί φαινόταν ότι αφορούσαν την εκτέλεση της ποινής – και όχι την ίδια την ποινή – η διάκριση μεταξύ του πεδίου εφαρμογής της ποινής ισόβιας κάθειρξης και του τρόπου εκτέλεσής της δεν ήταν άμεσα εμφανής. Πράγματι, ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύθηκε και εφαρμόστηκε το σύνολο των σωφρονιστικών κανονισμών σχετικά με τη μέθοδο εκτέλεσης των ποινών κάλυπτε και την πραγματική έκταση της ποινής. Συνεπώς, κατά τον χρόνο που ο προσφεύγων διέπραξε το αδίκημα, το κυπριακό δίκαιο, στο σύνολό του, δεν ήταν διατυπωμένο με επαρκή ακρίβεια ώστε να μπορεί ο προσφεύγων να διακρίνει σε εύλογο βαθμό το πεδίο εφαρμογής της ποινής της ισόβιας κάθειρξης και τον τρόπο εκτέλεσής της. Εν προκειμένω, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 7 της ΕΣΔΑ, λόγω των αντικρουόμενων διατάξεων σχετικά με την έννοια της ποινής της ισόβιας κάθειρξης για τους σκοπούς της διαπίστωσης της επιλεξιμότητας για άφεση ποινής.

Κριτήρια και πρακτικά σημεία:

- ▶ · Ο ιδιώτης πρέπει να γνωρίζει από τη διατύπωση της σχετικής διάταξης και, αν χρειαστεί, με τη βοήθεια της ερμηνείας της από τα δικαστήρια και αφού λάβει την κατάλληλη νομική συμβουλή, ποιες πράξεις και/ή παραλείψεις θα τον καταστήσουν ποινικά υπεύθυνο και ποια ποινή θα του επιβληθεί για την πράξη που διέπραξε και/ή την παράλειψη.
- ▶ · Η προβλεψιμότητα του εθνικού δικαίου πρέπει να εκτιμάται από την οπτική γωνία του καταδικασθέντος (ενδεχομένως αφού ο τελευταίος έχει λάβει την κατάλληλη νομική συμβουλή) κατά τον χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης που του καταλογίζεται (βλ. ωστόσο, *Del Río Prada κατά Ισπανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύθεσης], 2013, παρ. 112 και 117, σχετικά με την προβλεψιμότητα της μεταβολής του εύρους της επιβαλλόμενης ποινής κατά τον χρόνο της καταδίκης της προσφεύγουσας, δηλαδή μετά την τέλεση των αξιόποινων πράξεων).

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για το άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Καμία τιμωρία χωρίς νόμο (αγγλικά)
- ▶ Ο Περί Φυλακών Νόμος του 1996 (Νόμος 62(Ι)/1996) και οι τροποποιητικοί αυτού.

---

15. Βλ. τον περί Φυλακών Νόμο του 1996 (Ν. 62(Ι)/1996), άρθρο 12 (1).

Άρθρο 8

Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.
2. Δεν επιτρέπεται παρέμβαση δημόσιας αρχής στην άσκηση αυτού του δικαιώματος, εκτός εάν η εν λόγω παρέμβαση προβλέπεται από τον νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων.

Λέξεις κλειδιά: θετικές υποχρεώσεις – σεβασμός της ιδιωτικής ζωής – σεβασμός της οικογενειακής ζωής – σεβασμός της κατοικίας – σεβασμός της αλληλογραφίας – αρνητικές υποχρεώσεις – σύμφωνα με τον νόμο – αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία

Προστατευτικό πεδίο:

Για την εφαρμογή του άρθρου 8 απαιτείται πρωτίστως η διαπίστωση υπαγωγής της υπόθεσης σε μία από τις κατηγορίες του προστατευτικού πεδίου του: (Α) ιδιωτική ζωή, (Β) οικογενειακή ζωή, (Γ) κατοικία, (Δ) αλληλογραφία. Πρόκειται για τέσσερις αυτόνομες έννοιες, που δεν συναρτώνται αναγκαστικά με την νοσηματοδότησή τους υπό το εθνικό δίκαιο (*Chiragov και άλλοι κατά Αρμενίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2015, παρ. 206).

A. Ιδιωτική ζωή

Το ΕΔΔΑ έχει τονίσει επανειλημμένως ότι η έννοια της ιδιωτικής ζωής είναι ευρεία και περιλαμβάνει ποικίλες πλευρές της φυσικής και κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου (*Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 2002, παρ. 61, *S. and Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2008, παρ. 66). Το άρθρο 8 προστατεύει το δικαίωμα στην προσωπική ανάπτυξη (*Denisov κατά Ουκρανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2018, παρ. 96), συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής αυτονομίας, καθώς και το δικαίωμα του ατόμου να αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις με άλλους ανθρώπους, δηλαδή το λεγόμενο δικαίωμα στην «ιδιωτική κοινωνική ζωή» (*Bărbulescu κατά Ρουμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2017, παρ. 71). Ένα μέρος της κοινωνικής αλληλεπίδρασης του ατόμου μπορεί να εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της ιδιωτικής ζωής, ακόμα και αν πραγματοποιείται σε δημόσιο χώρο (*Von Hannover κατά Γερμανίας (No. 2)* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2012, παρ. 95). Καλύπτονται επίσης ορισμένες επαγγελματικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες (*López Ribalda και άλλοι κατά Ισπανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2019, παρ. 92-95).

Ορισμένα ζητήματα που έχουν κριθεί ότι εμπίπτουν στο πεδίο της ιδιωτικής ζωής είναι τα εξής: αναπαραγωγικά δικαιώματα (*Evans κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2007, παρ. 71, *A, B και C κατά Ιρλανδίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2010, παρ. 214 και 245), ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (*Vanříčka και άλλοι κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2021, παρ. 282 και 284), θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον (*Fadeyeva κατά Ρωσίας*, 2005, παρ. 68-69), σεξουαλικός προσανατολισμός (*Beizaras και Levickas κατά Λιθουανίας*, 2020, παρ. 109), το δικαίωμα στην εικόνα και στις φωτογραφίες (*Von Hannover κατά Γερμανίας (No. 2)* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2012, παρ. 95 και 103), προστασία της φήμης (*Axel Springer AG κατά Γερμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2012, παρ. 83), προσωπικά δεδομένα (*S. and Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2008, παρ. 103), το δικαίωμα να ανακαλύψει κανείς την καταγωγή και την ταυτότητά του (*Odièvre κατά Γαλλίας*, [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2003, παρ. 29) και το δικαίωμα της ταυτότητας φύλου (*Christine Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2002, παρ. 90).

B. Οικογενειακή ζωή

Η έννοια της οικογενειακής ζωής έχει διευρυνθεί σημαντικά και εξαρτάται από την ύπαρξη στενών διαπροσωπικών δεσμών (*Paradiso και Campanelli κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2017, παρ. 140). Αυτό αποδεικνύεται μεταξύ άλλων από τον χρόνο που οι προσφεύγοντες ζουν μαζί, από την συνολική διάρκεια της σχέσης και από την ύπαρξη παιδιών στην οικογένεια. Επομένως, στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 8 εντάσσονται τόσο οι σχέσεις που έχουν περιβληθεί το νομικό ένδυμα του γάμου όσο και οι *de facto* οικογενειακοί δεσμοί, συμπεριλαμβανομένων και των σχέσεων μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου (*Oliari και άλλοι κατά Ιταλίας*, 2016,

παρ. 165). Μόνη η ύπαρξη βιολογικών δεσμών, χωρίς άλλα στοιχεία που να υποδεικνύουν στενή διαπροσωπική σχέση, δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι συνιστά οικογενειακή ζωή υπό την έννοια του άρθρου 8 (*Moretti και Benedetti κατά Ιταλίας*, 2010, παρ. 48-50).

Το ΕΔΔΑ έχει διευκρινίσει ότι το άρθρο 8 δεν εγγυάται το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας ή το δικαίωμα υιοθεσίας. Αντιθέτως, προαπαιτείται η ύπαρξη οικογένειας ή τουλάχιστον η εν δυνάμει οικογενειακή σχέση μεταξύ των ατόμων (*Paradiso και Campanelli κατά Ιταλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2017, παρ. 141). Σε ορισμένες υποθέσεις δηλαδή έχει κριθεί ότι ακόμα και η «επιδιωκόμενη οικογενειακή ζωή» (*intended family life*) εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 8, ιδίως όταν δεν ευθύνεται ο προσφεύγων για την μη επιτυχή δημιουργία της οικογενειακής ζωής (*Katsikeros κατά Ελλάδα*, 2022, παρ. 47). Σε αυτές τις περιπτώσεις κρίσιμοι παράγοντες μπορεί να είναι η φύση της σχέσης μεταξύ των φυσικών γονέων, καθώς και η επίδειξη ουσιαστικού ενδιαφέροντος και αφοσίωσης στο παιδί, πριν και μετά την γέννηση.

Γ. Κατοικία

Όπως και οι ανωτέρω έννοιες, έτσι και η έννοια της «κατοικίας», δεν εξαρτάται από την κατηγοριοποίηση στην οποία υπάγεται με βάση το εθνικό δίκαιο. Αντίθετα, κρίνεται με βάση τις πραγματικές περιστάσεις και συγκεκριμένα λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη επαρκών και συνεχών δεσμών με έναν συγκεκριμένο τόπο (*Winterstein και άλλοι κατά Γαλλίας*, 2013, παρ. 141). Κατ' επέκταση, το εάν και κατά πόσον ένα ακίνητο μπορεί να χαρακτηριστεί ως «κατοικία» είναι ζήτημα πραγματικό και δεν εξαρτάται από τη νομιμότητα της κατοχής με βάση το εθνικό δίκαιο (*Orlić κατά Κροατίας*, 2011, παρ. 54), ούτε από ζητήματα ιδιοκτησίας (*Mentes και άλλοι κατά Τουρκίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 1997, παρ. 73). Βέβαια, ευλόγως γίνεται δεκτό ότι ένα πρόσωπο που έχει εγκατασταθεί παράνομα στην οικία του, εξακολουθεί μεν να διατηρεί την προστασία του άρθρου 8, όμως κατέχει συγκριτικά ασθενέστερη θέση από έναν νόμιμο κάτοχο (*Charman κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2001, παρ. 102).

Όπως έχει σημειώσει το Δικαστήριο, «κατοικία είναι συνήθως ο τόπος, η χωρικά καθορισμένη περιοχή, όπου αναπτύσσεται η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή» (*Giacomelli κατά Ιταλίας*, 2006, παρ. 76). Συνακόλουθα, υπό το άρθρο 8, το άτομο έχει δικαίωμα σεβασμού όχι μόνο του πραγματικού, φυσικού χώρου της κατοικίας του, αλλά και της ήρεμης απόλαυσης του χώρου αυτού. Οι παραβιάσεις του δικαιώματος σεβασμού της κατοικίας δεν περιορίζονται σε συγκεκριμένες ή υλικές παραβιάσεις, αλλά περιλαμβάνουν κι άλλων μορφών παρεμβολές, όπως λ.χ. θόρυβο, εκπομπές, ρύπους, οσμές (*Hatton και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2003, παρ. 96).

Η έννοια της «κατοικίας» ερμηνεύεται διασταλτικά από το ΕΔΔΑ. Η παρεχόμενη εκ του άρθρου 8 προστασία, δύναται να επεκτείνεται και σε «μη παραδοσιακές» κατοικίες, όπως λ.χ. τροχόσπιτα (*Buckley κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 1996, παρ. 54), καλύβες, bungalows, ακόμα και σε δευτερεύουσες ή εξοχικές κατοικίες (*Sagan κατά Ουκρανίας*, 2018, παρ. 51-53). Επιπλέον, ο όρος «κατοικία» μπορεί να επεκταθεί εννοιολογικά και στον εργασιακό χώρο. Δυνητικά περιλαμβάνει εγκαταστάσεις επιχειρήσεως (*Saint-Paul Luxembourg S.A. κατά Λουξεμβούργου*, 2013, παρ. 37), καθώς και ιδιωτικά γραφεία (*Poroví κατά Βουλγαρία*, 2016, παρ. 103). Σημειώνεται, επίσης, ότι από την απόφαση *López Ostra κατά Ισπανίας* (1994) έως σήμερα, πολλές υποθέσεις που σχετίζονται με το περιβάλλον έχουν κριθεί με βάση αυτή την πτυχή του άρθρου 8 ΕΣΔΑ.

Δ. Αλληλογραφία

Η έννοια της αλληλογραφίας καλύπτει ποικίλες περιπτώσεις. Πέρα από την προσωπική ή επαγγελματική αλληλογραφία (*Nuh Uzun και άλλοι κατά Τουρκίας*, 2022, παρ. 80), περιλαμβάνει και τηλεφωνικές επικοινωνίες (*Azer Ahmadov κατά Αζερμπαϊτζάν*, 2021, παρ. 62) ή δέματα που κατάσχονται από τελωνειακούς υπαλλήλους (*Χ κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της Επιτροπής, 1978). Λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης, η έννοια της αλληλογραφίας έχει διευρυνθεί ώστε να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της και άλλες μορφές σύγχρονης επικοινωνίας, όπως email, δεδομένα από κινητό τηλέφωνο, υπολογιστή ή η χρήση του διαδικτύου (*Bărbulescu κατά Ρουμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2017, παρ. 72).

Το δικαίωμα σεβασμού της αλληλογραφίας είναι κρίσιμο για τους κρατούμενους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι συμβατά με την Σύμβαση ορισμένα μέτρα ελέγχου της αλληλογραφίας τους (*Silver και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 1983, παρ. 98). Ιδιαίτερη σημασία έχει αποδοθεί στην δυνατότητα επικοινωνίας των κρατούμενων με τα όργανα της Σύμβασης δεδομένου ότι μπορεί να αφορά ισχυρισμούς παραβιάσεων των δικαιωμάτων τους από τις σωφρονιστικές αρχές (*Peers κατά Ελλάδα*, 2001, παρ. 81). Αυξημένη προστασία απολαμβάνουν και οι δικηγόροι ως προς τον εμπιστευτικό χαρακτήρα της επικοινωνίας με τους εντολείς τους, λόγω του θεμελιώδους ρόλου που αυτοί διαδραματίζουν στην δημοκρατική κοινωνία (*Michaud κατά Γαλλίας*, 2012, παρ. 117-119).

Ε. Η φύση των υποχρεώσεων

Πρωταρχικός σκοπός του άρθρου 8 ΕΣΔΑ είναι η προστασία από τυχόν αυθαίρετες παρεμβάσεις των δημοσίων αρχών στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, την κατοικία και την αλληλογραφία (π.χ. *Drelon κατά Γαλλίας*, 2022, παρ. 85). Εκτός αυτού, ωστόσο, υπάρχουν και θετικές υποχρεώσεις που είναι συνυφασμένες με τον ουσιαστικό σεβασμό των εν λόγω δικαιωμάτων. Αυτό σημαίνει ότι οι εθνικές αρχές δεν πρέπει να μείνουν αδρανείς, αλλά οφείλουν να επιδεικνύουν την «απαιτούμενη επιμέλεια» και να προβαίνουν σε θετικές ενέργειες, όπως στη θεσμοθέτηση του κατάλληλου νομικού πλαισίου και δικαστικού συστήματος, στη ταχεία αντιμετώπιση και διευθέτηση ζητημάτων που εμπίπτουν στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, κλπ.

Τα δικαιώματα που προστατεύονται στο άρθρο 8 δεν είναι απόλυτα. Ειδικότερα, για να επιτρέπεται μια παρέμβαση στο δικαίωμα σε σεβασμό της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας θα πρέπει να προβλέπεται από νόμο, να εξυπηρετεί κάποιον από τους νόμιμους σκοπούς που αναφέρονται στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 8 και να είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία, δηλαδή να υφίσταται σχέση αναλογίας μεταξύ των μέσων που χρησιμοποιούνται και του επιδιωκόμενου σκοπού. Το Δικαστήριο, μεθοδολογικά εξετάζει κατά πόσον επετεύχθη μια δίκαιη στάθμιση των αντιμαχόμενων συμφερόντων από τις εθνικές αρχές (*Liebscher κατά Αυστρίας*, 2021, παρ. 62).

Ανάλυση υποθέσεων:

► *Vassiliou και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 58699/15), 31 Αυγούστου 2021

Η υπόθεση σχετίζεται με το ζήτημα της ευθύνης του κράτους που εγείρεται από την ψυχική οδύνη που βίωσαν η σύζυγος και τα παιδιά ενός Ελληνοκύπριου εφέδρου που είχε εξαφανιστεί κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής το 1974. 26 χρόνια αργότερα, αποκαλύφθηκε ότι είχε εκτελεστεί από τους εισβολείς και όλο αυτό το διάστημα βρισκόταν θαμμένος στο έδαφος του εναγόμενου κράτους.

Οι προσφεύγοντες, ισχυρίστηκαν ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8, εξαιτίας της πολυετούς αβεβαιότητας και της επακόλουθης αγωνίας την οποία τους προκάλεσε η απουσία ενημέρωσης εκ μέρους των αρχών ως προς την τύχη του αγνοούμενου συγγενή τους.

Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι όταν κάποιος πεθαίνει εν αγνοία των συγγενών του, αλλά εν γνώσει του κράτους, οι εθνικές αρχές έχουν θετική υποχρέωση υπό το άρθρο 8 να ενημερώσουν τους οικείους του ώστε, μεταξύ άλλων, να μπορούν να κανονίσουν την κατάλληλη ταφή. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, με τα στοιχεία που είχαν ήδη από το 1993, οι αρχές θα έπρεπε να είχαν ενημερώσει τους προσφεύγοντες ότι η έρευνα προχωρούσε και ότι ο συγγενής τους μπορεί να ήταν νεκρός και θαμμένος στο ελεύθερο τμήμα της χώρας. Συνεπώς, το Δικαστήριο διέγινωσε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

► *Onoufriou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 24407/04), 7 Ιανουαρίου 2010

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε αφενός για τους περιορισμούς που είχαν τεθεί, όσο κρατείτο σε απομόνωση, στην επικοινωνία με την οικογένειά του, αφετέρου για την παρακολούθηση της αλληλογραφίας του. Η απομόνωση διήρκεσε 47 ημέρες και επιβλήθηκε ύστερα από την παραβίαση της 24ωρης άδειας που είχε δοθεί στον κρατούμενο.

Ως προς τους περιορισμούς στην επικοινωνία του προσφεύγοντος με την οικογένεια του, το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι οποιαδήποτε νόμιμη κράτηση αναγκαστικά περιέχει και κάποιους περιορισμούς στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή. Οι αρχές όμως οφείλουν να βοηθούν τους κρατούμενους να διατηρούν δεσμούς με τους ανθρώπους που βρίσκονται εκτός φυλακής και να επικοινωνούν με την οικογένειά τους. Η απόλυτη απαγόρευση επισκέψεων από φίλους και συγγενείς για 47 ημέρες συνιστά επέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής, η οποία δικαιολογείται μόνο εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις της παραγράφου 2 του άρθρου 8. Το Δικαστήριο έκρινε ωστόσο ότι ο κανονισμός της φυλακής δεν ήταν επαρκώς προβλέψιμος, αφού δεν προσδιόριζε την έννοια και τον βαθμό απομόνωσης, ούτε τα κριτήρια βάσει των οποίων αποφασίζεται η απαγόρευση των επισκέψεων. Επομένως, ο περιορισμός στην επικοινωνία δεν ήταν νόμιμος και διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 8.

Ως προς την παρακολούθηση της αλληλογραφίας, το ΕΔΔΑ επίσης διέγινωσε ότι ο έλεγχος των γραμμάτων του κρατούμενου που απευθύνονταν στον Επίτροπο του Πολίτη δεν ήταν νόμιμος. Ο κανονισμός της φυλακής προέβλεπε το άνοιγμα και την ανάγνωση της αλληλογραφίας των κρατουμένων προς συγκεκριμένες διευθύνσεις, μεταξύ αυτών και προς «Επίσημες Αρχές της Δημοκρατίας». Ωστόσο, ο έλεγχος αυτός ήταν αυτόματος και δεν υπήρχε δυνατότητα να προσβληθεί. Επιπλέον, η αναφορά του κανονισμού σε «Επίσημη Αρχή της Δημοκρατίας»

δεν ήταν επαρκώς ορισμένη. Εξάλλου, δεν προβλεπόταν η συμμετοχή των κρατουμένων σε κανένα στάδιο της διαδικασίας και δεν υπήρχαν ασφαλιστικές δικλίδες για να αποτραπεί η υπερβολική καθυστέρηση στην αποστολή των γραμμάτων. Τέλος, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε τον κρίσιμο ρόλο του Επιτρόπου του Πολίτη για την προστασία των δικαιωμάτων και την σημασία της απρόσκοπτης και απόρρητης επικοινωνίας των κρατουμένων με αυτόν. Για τους παραπάνω λόγους, κρίθηκε ότι ο έλεγχος της αλληλογραφίας δεν ήταν νόμιμος και επομένως υπήρχε παραβίαση του άρθρου 8.

- **liadorou and Stylianou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγών 39627/05 και 39631/05), 16 Οκτωβρίου 2008 (βλ., επίσης, **Kyriakides κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 39058/05), 16 Οκτωβρίου 2008)

Η υπόθεση αφορά δύο αξιωματικούς της αστυνομίας κατά των οποίων ασκήθηκε ποινική δίωξη για συμμετοχή σε βασανισμό υπόπτων. Το δικαστήριο τους αθώωσε, όμως στη συνέχεια το Υπουργικό Συμβούλιο διόρισε μία Ανεξάρτητη Εξεταστική Επιτροπή για να διερευνήσει περαιτέρω το θέμα. Η Επιτροπή έκρινε ότι οι προσφεύγοντες ήταν ένοχοι με αποτέλεσμα να τερματιστεί η εργασία τους στην αστυνομία για λόγους προστασίας του δημοσίου συμφέροντος. Οι αξιωματικοί προσέβαλαν την απόφαση της Επιτροπής ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου, το οποίο πράγματι την ακύρωσε λόγω παραβίασης του τεκμηρίου αθωότητας και της αρχής *ne bis in idem*. Οι προσφεύγοντες επέστρεψαν στις θέσεις εργασίας τους και άσκησαν αγωγή με την οποία ζητούσαν αποζημίωση. Σε πρώτο βαθμό, το δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση για ηθική βλάβη. Τελικώς, η απόφαση ανατράπηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο, καθώς έκρινε ότι η ηθική βλάβη δεν προκλήθηκε άμεσα από την διοικητική πράξη.

Το ΕΔΔΑ εξέτασε το ζήτημα από την σκοπιά των θετικών υποχρεώσεων του κράτους να υιοθετήσει μέτρα που εξασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής. Υπογράμμισε ότι ζητήματα που αφορούν την επαγγελματική ζωή ενός ατόμου, όπως η ζημία που προκλήθηκε στην φήμη των αξιωματικών, εμπίπτουν στο πεδίο της ιδιωτικής ζωής του άρθρου 8. Στη συνέχεια, έκρινε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο δεν αιτιολόγησε επαρκώς την απόφασή του να μην επιδικάσει αποζημίωση για ηθική βλάβη, ούτε εξήγησε γιατί η ηθική βλάβη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι προκλήθηκε άμεσα από την απόφαση της Επιτροπής. Επιπλέον, το Ανώτατο Δικαστήριο δεν προχώρησε σε αξιολόγηση της αναλογικότητας της απόφασής του να ανατρέψει την κρίση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Επομένως, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 8 (διαδικαστικό σκέλος).

- **Kolona κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 28025/03), 27 Σεπτεμβρίου 2007

Η προσφεύγουσα παραπονέθηκε ότι η κατεδάφιση του σπιτιού της παραβίασε το δικαίωμα της προς σεβασμό της κατοικίας της υπό το άρθρο 8. Η κατεδάφιση είχε βασιστεί σε ένα διάταγμα επιτάξεως του ακινήτου και σε ένα διάταγμα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, το οποίο όμως είχε ανακληθεί κατά την χρονική στιγμή της κατεδάφισης. Η κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι, για να θεωρηθεί νόμιμη η κατεδάφιση, αρκούσε το διάταγμα της επίταξης, που βρισκόταν σε ισχύ κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, και δεν είχε ανακληθεί. Η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι αυτό δεν ήταν επαρκές καθώς επρόκειτο για ένα προσωρινό μέτρο.

Καταρχάς το ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι το συγκεκριμένο ακίνητο αποτελούσε την κατοικία της προσφεύγουσας, υπό την έννοια του άρθρου 8, και επομένως η κατεδάφισή του συνιστούσε επέμβαση στο σχετικό δικαίωμα. Στη συνέχεια, βασίστηκε στην ανάλυση που είχε κάνει υπό το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου στην οποία διαπίστωσε την έλλειψη νομιμότητας της επέμβασης και αποφάνθηκε ότι παραβιάστηκε και το άρθρο 8 ΕΣΔΑ.

- **Phinikaridou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 23890/02), 20 Δεκεμβρίου 2007

Η υπόθεση αφορούσε την δυνατότητα παιδιών γεννημένων εκτός γάμου να επιδώσουν δικαστικά την αναγνώριση της πατρότητας τους. Η προσφεύγουσα παραπονέθηκε ότι το απόλυτο χρονικό περιθώριο των τριών ετών που ξεκινούσε από την ενηλικίωση παραβίαζε το δικαίωμά της που απορρέει από το άρθρο 8, δεδομένου ότι είχε λάβει γνώση της ταυτότητας του πατέρα της όταν βρισκόταν στην ηλικία των 52 ετών.

Το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι η θέσπιση χρονικών ορίων για τη δικαστική αναγνώριση της πατρότητας, με σκοπό τη διαφύλαξη της ασφάλειας δικαίου στις οικογενειακές υποθέσεις και την προστασία των δικαιωμάτων του φερόμενου ως πατέρα, δεν αντιτίθεται *per se* στη Σύμβαση. Αυτό που πρέπει να εξετάζεται κάθε φορά είναι εάν τηρείται η αρχή της αναλογικότητας. Χρήσιμο κριτήριο εν προκειμένω είναι το κατά πόσον σε περιπτώσεις που ο προσφεύγων μαθαίνει τα πραγματικά περιστατικά σε σχέση με την ταυτότητά του μετά το πέρας του χρονικού ορίου, υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι επανόρθωσης, όπως η ύπαρξη εξαιρέσεων από την εφαρμογή του χρονικού ορίου ή η εκ νέου εφαρμογή του.

Το Δικαστήριο επισήμανε ότι η θέσπιση απόλυτων χρονικών ορίων, που εκπνέουν ανεξάρτητα από τη γνώση της ταυτότητας του πατέρα από το παιδί, δεν διασφαλίζει δίκαιη ισορροπία μεταξύ του δικαιώματος σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και των θεμιτών σκοπών που επιδιώκονται.

► **Modinos κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 15070/89), 22 Απριλίου 1993

Σε αυτή την υπόθεση, ο προσφεύγων, πρόεδρος του Απελευθερωτικού Κινήματος Ομοφυλόφιλων Κύπρου, βρισκόταν σε σχέση με άλλο ενήλικο άνδρα. Παραπονέθηκε ότι η ποινικοποίηση των ομόφυλων σχέσεων του προκαλούσε φόβο, λόγω της πιθανότητας να του ασκηθεί ποινική δίωξη. Η κυβέρνηση υποστήριξε ότι οι συγκεκριμένες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, αν και ήταν σε ισχύ, δεν εφαρμόζονταν λόγω της αντίθεσης τους στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ καθώς και στο άρθρο 15 του Κυπριακού Συντάγματος.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε επέμβαση στο δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής για δύο λόγους. Πρώτον, οι σχετικές διατάξεις βρίσκονταν ακόμα σε ισχύ. Δεύτερον, το Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου είχε αποφανθεί στην απόφαση *Costa v. The Republic* ότι οι διατάξεις δεν έρχονταν σε αντίθεση με το Σύνταγμα ή την ΕΣΔΑ. Αν και ο Γενικός Εισαγγελέας δεν είχε ασκήσει ποινική δίωξη για το συγκεκριμένο ζήτημα, τίποτα δεν μπορούσε να εγγηθεί ότι οι σχετικές διατάξεις δεν θα εφαρμόζονταν κατά του προσφεύγοντος στο μέλλον, εξαιτίας της ιδιωτικής του συμπεριφοράς. Δεδομένου ότι η κυβέρνηση δεν είχε προβάλει επιχειρήματα για να δικαιολογήσει την επέμβαση με βάση τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 8, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του εν λόγω άρθρου.

Κριτήρια και πρακτικά ζητήματα:

- Εάν δεν έχει τηρηθεί η προϋπόθεση της νομιμότητας της παρέμβασης στο δικαίωμα σε σεβασμό στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή, την αλληλογραφία ή την κατοικία, δεν χρειάζεται η επιδίωξη νόμιμου σκοπού ή η αναλογικότητα του μέτρου. Το ΕΔΔΑ θα διαπιστώσει από εκείνο ήδη το στάδιο την παραβίαση του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (*Kolona κατά Κύπρου*).
- Ως «νόμος» υπό την οπτική γωνία της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 8 ΕΣΔΑ μπορεί να νοηθεί και κείμενο που δεν είναι τυπικός νόμος, όπως είναι οι κανονισμοί φυλακών (*Onoufriou κατά Κύπρου*).
- Ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής μπορεί να συνεπάγεται την υποχρέωση των εθνικών αρχών να θεσπίσουν το κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο δικαστικών και εκτελεστικών μηχανισμών για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων. Ένα τέτοιο σύστημα θα πρέπει να παρέχει τη δυνατότητα αποτελεσματικής αξιολόγησης της αναλογικότητας των περιορισμών του δικαιώματος ενός προσώπου (*Taliadorou and Stylianou κατά Κύπρου*).

Χρήσιμα κείμενα:

- **Οδηγός για το άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου:** Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας (αγγλικά)
- **ΚΔΠ 221/2018, Οι περί Φυλακών (Γενικοί) (Τροποποιητικοί) Κανονισμοί του 2018** με τον οποίο τροποποιήθηκαν οι διατάξεις σχετικά με την απομόνωση, την τηλεφωνική επικοινωνία και την αλληλογραφία των κρατουμένων

Άρθρο 10 Ελευθερία έκφρασης

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης, καθώς και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς παρέμβαση δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει τα Κράτη να υποβάλλουν τις επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεόρασης σε καθεστώς αδειοδότησης.

2. Η άσκηση των ελευθεριών αυτών, δεδομένου ότι συνεπάγεται καθήκοντα και ευθύνες, μπορεί να υπαχθεί σε ορισμένες διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, που προβλέπονται από τον νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα, σε δημοκρατική κοινωνία, για την εθνική ασφάλεια, την εδαφική ακεραιότητα ή τη δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και την πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων, την παρεμπόδιση κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών ή τη διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.

Λέξεις κλειδιά: θετικές υποχρεώσεις – ελευθερία της έκφρασης – ελευθερία της γνώμης – ελευθερία λήψης πληροφοριών και ιδεών – ελευθερία μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών – να προβλέπεται από νόμο – απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία – προβλεψιμότητα – διασφαλίσεις κατά της κατάχρησης – προστασία των δικαιωμάτων τρίτων – προστασία της φήμης των άλλων – εμπιστευτικές πληροφορίες

Προστατευτικό πεδίο:

Η ελευθερία της έκφρασης κατοχυρώνεται στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Αποτελεί ένα από τα βασικά θεμέλια μιας δημοκρατικής κοινωνίας και μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδο της και την αυτοπραγμάτωση κάθε ατόμου. Φορείς του εν λόγω δικαιώματος είναι φυσικά και νομικά πρόσωπα, ανεξαρτήτως της ιδιότητας ή των δραστηριοτήτων τους. Το ΕΔΔΑ έχει δεχθεί, για παράδειγμα, προσφυγές στις οποίες εταιρείες, ενώσεις προσώπων και πολιτικά κόμματα επικαλέστηκαν το άρθρο 10 της Σύμβασης.

Το εν λόγω άρθρο αναφέρει ρητώς ότι το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών χωρίς παρέμβαση από τις αρχές και ανεξαρτήτως συνόρων. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου ερμηνεύει κατά τρόπο διασταλτικό της έννοιας «πληροφορίες» ή «ιδέες». Πράγματι, ως πληροφορία δεν νοούνται μόνο γεγονότα και ειδησεογραφικές πληροφορίες. Η έννοια είναι ευρύτερη και περιλαμβάνει για παράδειγμα, τις διαφημίσεις, τα άρθρα εμπορικού χαρακτήρα, τις φωτογραφίες, πληροφορίες με ιατρικό απόρρητο, κλπ. Στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 10 εντάσσεται και η καλλιτεχνική έκφραση με την οποία υλοποιείται η συμμετοχή στη δημόσια ανταλλαγή πολιτισμικών, πολιτικών και κοινωνικών πληροφοριών και ιδεών. Εξάλλου, προστατεύεται όχι μόνο το περιεχόμενο των απόψεων, αλλά και ο τρόπος έκφρασης ή το μέσο μετάδοσής τους. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, το εύρος της προστασίας να διαφοροποιηθεί με βάση το μέσο μετάδοσης (αφισκοκόλληση ή αναρτήσεις σε ιστότοπο).

Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του άρθρου 10, η ελευθερία της έκφρασης καταλαμβάνει όχι μόνο πληροφορίες ή ιδέες που γίνονται ευνοϊκά δεκτές ή θεωρούνται αβλαβείς ή αδιάφορες, αλλά και εκείνες που προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν (*Nilsen and Johnsen κατά Νορβηγίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 1999, παρ. 43). Αυτή είναι η απαίτηση του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας και της ευρύτητας πνεύματος, χωρίς τις οποίες δεν υπάρχει «δημοκρατική κοινωνία». Το ΕΔΔΑ έχει διευκρινίσει ωστόσο ότι δεν προστατεύονται εκφράσεις που είναι αμιγώς υβριστικές (*Rujak κατά Κροατίας* [απόφαση επί του παραδεκτού], 2012, παρ. 25-26).

Το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ δεν προστατεύει την ελευθερία της έκφρασης κατά τρόπο απόλυτο. Η ελευθερία αυτή μπορεί να τεθεί σε περιορισμούς, οι οποίοι όμως πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά και να δικαιολογούνται. Ειδικότερα, για να είναι συμβατός κάποιος περιορισμός στην ελευθερία της έκφρασης θα πρέπει (α) να είναι νόμιμος, (β) να εξυπηρετεί κάποιον από τους σκοπούς που αναφέρονται περιοριστικά στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου και (γ) να είναι αναγκαίος σε μια δημοκρατική κοινωνία. Η αναφορά σε «αναγκαιότητα» κατά την έννοια του άρθρου 10 παρ. 2, συνεπάγεται την ύπαρξη «επιτακτικής κοινωνικής ανάγκης».

Όταν τίθεται ζήτημα προσβολής της υπόληψης τρίτων και, ως εκ τούτου, προσβολής των δικαιωμάτων τους που κατοχυρώνονται στο άρθρο 8 της Σύμβασης, πρέπει να τηρείται μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των ανταγωνιστικών συμφερόντων που διακυβεύονται. Το Δικαστήριο πρέπει να σταθμίσει διάφορους παράγοντες κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας του επίμαχου μέτρου, όπως (*Axel Springer AG κατά Γερμανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2012, παρ. 89-95): (α) Τη συμβολή των φωτογραφιών ή των δημοσιεύσεων σε μια συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος. Το τι συνιστά αντικείμενο γενικού ενδιαφέροντος εξαρτάται από τις περιστάσεις της

υπόθεσης. Το Δικαστήριο, ωστόσο, έχει αναγνωρίσει την ύπαρξη τέτοιου ενδιαφέροντος και σε περιπτώσεις που η δημοσίευση δεν αφορούσε πολιτικά ζητήματα ή εγκλήματα. (β) Την αναγνωρισιμότητα, τον ρόλο ή τη φύση των δραστηριοτήτων του εκτιθέμενου προσώπου και το αντικείμενο του δημοσιεύματος. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διακρίνει μεταξύ ιδιωτών και ατόμων που δραστηριοποιούνται σε δημόσιο πλαίσιο, όπως οι πολιτικοί. Έτσι, για παράδειγμα, τα όρια της αποδεκτής κριτικής είναι ευρύτερα όσον αφορά έναν πολιτικό παρά ως προς έναν ιδιώτη. (γ) Την προηγούμενη συμπεριφορά του ενδιαφερομένου προσώπου πριν από τη δημοσίευση της έκθεσης ή το γεγονός ότι η φωτογραφία και οι σχετικές πληροφορίες έχουν ήδη εμφανιστεί σε προηγούμενη δημοσίευση. (δ) Τον τρόπο απόκτησης των πληροφοριών και την αληθοφάνειά τους. (ε) Τον τρόπο με τον οποίο δημοσιεύεται η φωτογραφία ή το κείμενο και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται το εκτιθέμενο πρόσωπο και (στ) τη σοβαρότητα της επιβληθείσας κύρωσης.

Εξάλλου, το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι η προστασία που παρέχεται από το άρθρο 10 στους δημοσιογράφους σε σχέση με την κάλυψη θεμάτων γενικού ενδιαφέροντος υπόκειται στην προϋπόθεση ότι ενεργούν καλόπιστα προκειμένου να παράσχουν ακριβείς και αξιόπιστες πληροφορίες σύμφωνα με τη δημοσιογραφική δεοντολογία.

Το Δικαστήριο έχει επίσης τονίσει ότι για να αξιολογηθεί κατά πόσον μια δήλωση μπορεί να δικαιολογηθεί, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ δηλώσεων για πραγματικά γεγονότα και διατύπωσης γνώμων ή αξιολογικών κρίσεων. Ενώ η ύπαρξη γεγονότων μπορεί να αποδειχθεί, η αλήθεια των αξιολογικών κρίσεων δεν επιδέχεται απόδειξη. Ωστόσο, ακόμη και όταν μια δήλωση ισοδυναμεί με αξιολογική κρίση, πρέπει να υπάρχει επαρκής πραγματική βάση για τη στήριξή της. Εάν δεν υπάρχει, η αξιολογική κρίση μπορεί να θεωρηθεί υπερβολική (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2007, παρ. 55).

Το ΕΔΔΑ έχει αναπτύξει πλούσια νομολογία και ως προς την προστασία της ελευθερίας έκφρασης των προσώπων που αναφέρουν παραβάσεις του ενωσιακού και εθνικού δικαίου ('whistleblowers'). Για να κρίνει κατά πόσον κάποιος περιορισμός του δικαιώματος αυτού ήταν συμβατός προς την ΕΣΔΑ ή όχι, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη διάφορα κριτήρια όπως: το δημόσιο συμφέρον που υφίσταται για την αποκάλυψη της πληροφορίας, τη γνησιότητα των πληροφοριών που αποκαλύπτονται, τη βλάβη που προκλήθηκε στη δημόσια αρχή από την αποκάλυψη, το κίνητρο της αποκάλυψης, το κατά πόσον υπήρχαν ηπιότερες εναλλακτικές οδοί καταγγελίας, καθώς και την ποινή που επιβλήθηκε στο πρόσωπο που έκανε την αναφορά της παράβασης.

Ανάλυση υποθέσεων:

► *Drousiotis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 42315/15), 5 Ιουλίου 2022

Η υπόθεση αφορά απόφαση πολιτικού δικαστηρίου που εκδόθηκε εναντίον εκδοτικού οίκου και του προσφεύγοντος, δημοσιογράφου, για συκοφαντική δυσφήμιση. Ειδικότερα, τα κυπριακά δικαστήρια τους καταδίκασαν επιδικάζοντας αποζημίωση 25.000 ευρώ για άρθρο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Πολίτης, το οποίο αναφερόταν στην παράταση της θητείας του τότε βοηθού Γεν. Εισαγγελέα της Κυπριακής Δημοκρατίας πέραν της ηλικίας υποχρεωτικής συνταξιοδότησης.

Το ΕΔΔΑ αρχικά διαπίστωσε ότι η επίμαχη απόφαση συνιστούσε παρέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης του προσφεύγοντος. Περαιτέρω, η εν λόγω παρέμβαση βασιζόταν στον νόμο και εξυπηρετούσε νόμιμο σκοπό και συγκεκριμένα την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων.

Στη συνέχεια εξέτασε κατά πόσον η παρέμβαση ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Η υπόθεση αφορούσε σύγκρουση του δικαιώματος σεβασμού του δικαιώματος του προσφεύγοντος στην ελευθερία της έκφρασης σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης και του δικαιώματος του σχολιαζόμενου προσώπου στην προστασία της υπόληψής του σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης. Το άρθρο του προσφεύγοντος έκανε άμεση αναφορά στον τότε βοηθό Γεν. Εισαγγελέα, τον παρουσίαζε ως συκοφάντη και σχολίαζε αρνητικά την παράταση της θητείας του. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι χαρακτηρισμοί που δόθηκαν στον εκτιθέμενο ήταν ικανοί να αμαυρώσουν τη φήμη του και να προκαλέσουν βλάβη στο επαγγελματικό και κοινωνικό του περιβάλλον. Με άλλα λόγια, οι εν λόγω χαρακτηρισμοί έφθαναν στο απαιτούμενο επίπεδο σοβαρότητας και θα μπορούσαν να βλάψουν τα δικαιώματα του σχολιαζόμενου προσώπου σύμφωνα με το άρθρο 8 της Σύμβασης.

Κατά την εξέταση του εάν τηρήθηκε μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των αντικρουόμενων συμφερόντων, το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη ότι το σχολιαζόμενο θέμα ήταν γενικού συμφέροντος και είχε προκαλέσει σημαντικές αντιπαραθέσεις και πολιτικές συζητήσεις. Είχε αποτελέσει αντικείμενο άλλων δημοσιεύσεων και σχολίων που χαρακτήριζαν την απόφαση επέκτασης της θητείας ως σκάνδαλο. Περαιτέρω, ο εκτιθέμενος μπορούσε να θεωρηθεί δημόσιο πρόσωπο λόγω της θέσης και των αρμοδιοτήτων του. Εξάλλου, οι ομολογουμένως έντονες και χονδροειδείς εκφράσεις του προσφεύγοντος έπρεπε να τοποθετηθούν στο ευρύτερο πλαίσιο της συζήτησης.

Ο προσφεύγων είχε χρησιμοποιήσει καυστικό και ειρωνικό ύφος με σκληρές εκφράσεις που αποσκοπούσαν στο να προκαλέσουν, και να προσελκύσουν την προσοχή του κοινού. Τέλος, το Δικαστήριο συνεκτίμησε το ύφος του ποσού που επιδικάστηκε ως αποζημίωση και το θεώρησε δυσανάλογο και ικανό να αποθαρρύνει τον ανοιχτό διάλογο για θέματα που ενδιαφέρουν το κοινό.

Με βάση τα παραπάνω, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης.

- ▶ **Κυρριανου κατά Κύπρου** [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης] (αρ. προσφυγής 73797/01), 15 Δεκεμβρίου 2005

Υπενθυμίζεται ότι η υπόθεση αφορούσε την αντιπαράθεση δικηγόρου και δικαστών κατά την εξέταση μάρτυρα και την καταδίκη του δικηγόρου από τους δικαστές για καταφρόνηση δικαστηρίου (βλ. και υπό άρθρο 6). Υπό το φως της ελευθερίας της έκφρασης, το ΕΔΔΑ αρχικά τόνισε ότι ο προσφεύγων είχε καταδικαστεί σε ποινή φυλάκισης πέντε ημερών, η οποία έπρεπε να θεωρηθεί ως αυστηρή ιδίως επειδή εκτελέστηκε άμεσα. Οι δηλώσεις του προσφεύγοντος που θεωρήθηκαν καταφρόνηση έγιναν κατά τη διάρκεια της εξέτασης μάρτυρα. Αν και μπορούσαν να θεωρηθούν ασεβείς, αφορούσαν αποκλειστικά τον τρόπο με τον οποίο οι δικαστές εξέταζαν την υπόθεση. Λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τη δικηγορική ιδιότητα του προσφεύγοντος, τη βαρύτητα της επιβληθείσας ποινής και τις συνέπειες που αυτή είχε στη δυνατότητα του προσφεύγοντος να εκπροσωπήσει αποτελεσματικά τον πελάτη του, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η ελευθερία της έκφρασης του προσφεύγοντος παραβιάστηκε.

Κριτήρια και πρακτικά σημεία:

- ▶ Η έλλειψη σχετικής και επαρκούς αιτιολογίας εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων ή η μη συνεκτίμηση των εφαρμοστέων κανόνων κατά την αξιολόγηση μιας παρέμβασης στην ελευθερία της έκφρασης συνεπάγεται την παραβίαση του άρθρου 10 (*Drousiotis κατά Κύπρου*, 2022, παρ. 46).
- ▶ Στις αστικές διαδικασίες, η μεταφορά του βάρους απόδειξης της αλήθειας της πραγματικής βάσης στην οποία στηρίχθηκε μια αξιολογική κρίση σε εκείνον που την εξέφρασε, δεν είναι, κατ' αρχήν, ασυμβίβαστη με το άρθρο 10 (*Alithia Publishing Company LTD & Constantinides κατά Κύπρου*, 2008, παρ. 68).
- ▶ Η επιβολή ποινής φυλάκισης σε συνήγορο υπεράσπισης μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να έχει επιπτώσεις όχι μόνο στα δικαιώματα του δικηγόρου σύμφωνα με το άρθρο 10, αλλά και στα δικαιώματα δίκαιης δίκης του πελάτη σύμφωνα με το άρθρο 6 της Σύμβασης (*Κυρριανου κατά Κύπρου* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2005, παρ. 175).

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ελευθερία της έκφρασης (αγγλικά)
- ▶ Ο περί Δικαστηρίων Νόμος του 1960 (14/1960), όπως έχει τροποποιηθεί, άρθρο 44 (Καταφρόνησις του Δικαστηρίου), παρ. 7 εδ. β΄.
- ▶ Ο περί της προστασίας προσώπων που αναφέρουν παραβάσεις του ενωσιακού και εθνικού δικαίου Νόμος του 2022 (6(Ι)/2022).

Άρθρο 13 Δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής

Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάζονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, έχει το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, ακόμη και εάν η παραβίαση διαπράχθηκε από πρόσωπα που ενεργούν κατά την άσκηση των δημοσίων καθηκόντων τους.

Λέξεις κλειδιά: αποτελεσματική προσφυγή – εθνική αρχή – υποστηρίξιμος ισχυρισμός

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ αναγνωρίζει το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής σε κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάζονται δικαιώματα και ελευθερίες που εμπεριέχονται στην εν λόγω Σύμβαση (και τα Πρωτόκολλα σε αυτήν). Η διάταξη αυτή δεν έχει αυτόνομη ύπαρξη, αλλά τελεί σε συνάρτηση προς τις άλλες διατάξεις της Σύμβασης που εγγυώνται «δικαιώματα ουσίας». Για αυτόν τον λόγο, εφαρμόζεται μόνο σε συνδυασμό προς αυτές ή υπό το φως τέτοιων διατάξεων.

Επιπλέον, το δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής δεν αφορά οποιονδήποτε ισχυρισμό, αλλά εκείνον που είναι υποστηρίξιμος, δηλαδή που μπορεί ευλόγως να αποτελέσει αντικείμενο επίκλησης με βάση τα προστατευόμενα δικαιώματα στην ΕΣΔΑ (*Maurice κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2005, παρ. 106). Η διαπίστωση, ωστόσο, παραβίασης άλλου άρθρου της ΕΣΔΑ δεν συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 13. Με βάση λοιπόν τα παραπάνω, για να εξετάσει την ύπαρξη αποτελεσματικής προσφυγής, το ΕΔΔΑ ελέγχει πρώτον εάν το κύριο αίτημα εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης και δεύτερον εάν το το αίτημα αυτό είναι και υποστηρίξιμο (*arguable claim*).

Η υποχρέωση των κρατών δεν εξαντλείται στη θέσπιση οποιουδήποτε είδους προσφυγής, αλλά προσφυγής που να είναι αποτελεσματική. Ο αποτελεσματικός χαρακτήρας του εσωτερικού ενδίκου βοηθήματος και η καταλληλότητά του για να αρθούν οι συνέπειες της παραβίασης για το θύμα κρίνονται *in concreto*. Υπερβολικά περιοριστικές απαιτήσεις μπορεί να καταστήσουν το ένδικο βοήθημα αναποτελεσματικό. Παρακάτω αναφέρονται ορισμένες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ιδίως ως προς τα χαρακτηριστικά και την εξουσία της εθνικής αρχής που κρίνει την προσφυγή αλλά του ίδιου του ενδίκου βοηθήματος.

Ειδικότερα, το άρθρο 13 της Σύμβασης απαιτεί ότι όταν ένα άτομο βασίμως θεωρεί ότι είναι θύμα παραβίασης δικαιώματος που αναγνωρίζεται στη Σύμβαση, θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον εθνικής «αρχής» προκειμένου και να κριθεί το αίτημά του και, κατά περίπτωση, να αποκατασταθεί ή επανορθωθεί η κατάσταση (*Silver και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 1983, παρ. 113). Η «εθνική αρχή» μπορεί να είναι δικαστική ή μη, αν και είναι γεγονός ότι η εξέταση μιας προσφυγής από εθνικό δικαστήριο παρέχει ισχυρά εχέγγυα ανεξαρτησίας, προσβασιμότητας για τα θύματα και τις οικογένειές τους, καθώς και εχέγγυα για την εκτέλεση όσων διαταχθούν με τη δικαστική κρίση. Σε κάθε περίπτωση, οι εξουσίες της αρχής και οι διαδικαστικές εγγυήσεις που παρέχει λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να διαπιστωθεί αν το ένδικο μέσο είναι αποτελεσματικό.

Εξάλλου, η αρχή αυτή, θα πρέπει να είναι σε θέση να εξετάσει την ουσία του αιτήματος, και εφόσον διαπιστώσει ότι πράγματι υπήρξε παραβίαση, να μπορεί να επιδικάσει τα κατάλληλα επανορθωτικά μέτρα. Το εύρος του ελέγχου, επομένως, από την εθνική αρχή πρέπει να είναι επαρκές (*Hatton και άλλοι κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2003, παρ. 141-142). Σημειώνεται ότι η διάταξη του άρθρου 13 δεν απαιτεί κάποια συγκεκριμένη μορφή επανόρθωσης, και ως εκ τούτου, τα κράτη έχουν περιθώριο εκτίμησης ως προς την απόφαση αυτή.

Περαιτέρω, το ένδικο βοήθημα πρέπει να είναι αποτελεσματικό τόσο στον νόμο όσο και στην πράξη. Η αποτελεσματικότητά του μάλιστα πρέπει να διαπιστώνεται σε συνάρτηση με τη δεδομένη περίοδο, καθώς δεν αρκεί απαραίτητα μια επακόλουθη εξέλιξη της νομολογίας. Πράγματι, η αντιμετώπιση της παραβίασης δικαιώματος μέσω της μεταβολής της εθνικής νομολογίας -η οποία και δεν είχε αναδρομική ισχύ για να επηρεάσει τη θέση του προσφεύγοντος-, δεν έχει θεωρηθεί ως αποτελεσματική (*Ramirez Sanchez κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] (2006, παρ. 165-166).

Επιπλέον, το ένδικο βοήθημα πρέπει να είναι προσβάσιμο για τον/ην ενδιαφερόμενο/η και να παρουσιάζει ελάχιστες εγγυήσεις αμεσότητας. Ένδικο βοήθημα το οποίο δεν θα τελεσφορήσει εντός ικανοποιητικού χρόνου, είναι ανεπαρκές και αναποτελεσματικό (*Pine Valley Developments Ltd και άλλοι κατά Ιρλανδίας*, 1991, παρ. 47).

Το ένδικο βοήθημα θα πρέπει να μπορεί καταρχήν να οδηγήσει σε επανόρθωση της κατάστασης για συγκεκριμένο θύμα παραβίασης. Πιο γενικά, η αποτελεσματικότητα εξαρτάται από τη δυνατότητα πρόληψης

μελλοντικών παραβιάσεων, τη διακοπή συνεχιζόμενων παραβιάσεων ή την αποκατάσταση όσων παραβιάσεων έχουν ήδη τελεσθεί. Επιπλέον, εάν ένα συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα δεν κρίνεται αποτελεσματικό, από μόνο του, για τους παραπάνω σκοπούς, τότε δεν αποκλείεται το σύνολο των ενδίκων βοηθημάτων που προσφέρεται από την εσωτερική νομοθεσία να πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ. Σε κάθε περίπτωση, τονίζεται ότι η αποτελεσματικότητα ενός ενδίκου βοηθήματος για τους σκοπούς του άρθρου 13 δεν εξαρτάται από τη βεβαιότητα μιας ευνοϊκής έκβασης για συγκεκριμένο προσφεύγοντα (*Hilal κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 2001, παρ. 78).

Ανάλυση υποθέσεων:

Α. Εύλογη διάρκεια δικών

Αρκετές υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιον του ΕΔΔΑ με εναγόμενο κράτος την Κύπρο και σχετίζονται με το άρθρο 13 αφορούν την ύπαρξη αποτελεσματικής προσφυγής που εξασφαλίζει το δικαίωμα εκδίκασης των υποθέσεων σε εύλογο χρόνο, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 6 παρ. 1.

► Αστικές υποθέσεις:

Mylonas κατά Κύπρου (2008), *Ouzounian Barret κατά Κύπρου* (2007), *Gavrielides κατά Κύπρου* (2006), *Gavrielidou και άλλοι κατά Κύπρου* (2006), *Lerios κατά Κύπρου* (2006), *Paroutis κατά Κύπρου* (2006), *Clerides και Kynigos κατά Κύπρου* (2006).

Βλ. ωστόσο, *Altius Insurance LTD κατά Κύπρου* (2023).

Στις παραπάνω υποθέσεις, περιόδου 2006-2008, το ΕΔΔΑ εξέτασε το επιχείρημα της κυβέρνησης περί ύπαρξης αποτελεσματικής προσφυγής σε περιπτώσεις υπερβολικής διάρκειας αστικών δικών με βάση το άρθρο 30 του Κυπριακού Συντάγματος. Διαπίστωσε, ωστόσο, ότι τα παραδείγματα από την εθνική νομολογία δεν αποδείκνυαν ότι το σχετικό ένδικο βοήθημα μπορούσε πράγματι να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε από την αδικαιολόγητη καθυστέρηση ή να αποτρέψει τέτοιες καθυστερήσεις στο μέλλον. Για τον λόγο αυτό διαπιστώθηκε παραβίαση του δικαιώματος των προσφευγόντων υπό το άρθρο 13 (σε συνδυασμό με το άρθρο 6 παρ. 1) της ΕΣΔΑ.

Στη συνέχεια, η Κυπριακή κυβέρνηση έλαβε σειρά μέτρων προκειμένου να συμμορφωθεί με το διατακτικό των παραπάνω αποφάσεων. Τα μέτρα αυτά εξετάστηκαν από την Επιτροπή Υπουργών και το 2013 υιοθετήθηκε Ψήφισμα¹⁶ με το οποίο κρίθηκε ότι εκτελέστηκαν οι παραπάνω αποφάσεις που αφορούσαν την ύπαρξη αποτελεσματικής προσφυγής υπό το άρθρο 13 της ΕΣΔΑ. Ειδικότερα, ελήφθη υπόψη ότι υιοθετήθηκε ο **νόμος 2(Ι)/2010**, σύμφωνα με τον οποίο οποιοσδήποτε λαμβάνει μέρος σε αστικές ή διοικητικές διαφορές, είτε πρωτοδίκως είτε σε δεύτερο βαθμό, και υποστηρίζει ότι το δικαίωμα του για εκδίκαση των υποθέσεων του σε εύλογο χρονικό διάστημα έχει παραβιαστεί, μπορεί να προσφύγει στο αρμόδιο εθνικό δικαστήριο, είτε μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας είτε όσο αυτή εκκρεμεί.

Το ΕΔΔΑ στην απόφαση επί του παραδεκτού *Panayi κατά Κύπρου* (2010) είχε κρίνει ότι, συνολικώς θεωρούμενα, τα προληπτικού και κατασταλτικού χαρακτήρα μέτρα αντιμετώπισης, που προβλέπει ο συγκεκριμένος νόμος, πληρούν τις απαιτήσεις αποτελεσματικής προσφυγής του άρθρου 13.

Πιο πρόσφατα, ωστόσο, στην υπόθεση *Altius Insurance LTD κατά Κύπρου* (2023), το ΕΔΔΑ επανεξέτασε την αποτελεσματικότητα του ενδίκου βοηθήματος που προβλέπεται στον Νόμο 2(Ι)/2010.

Η προσφεύγουσα εταιρεία ήταν εναγόμενη σε ιδιωτική διαφορά με οικονομικό αντικείμενο. Σε πρώτο βαθμό η αγωγή σε βάρος της απορρίφθηκε. Σε δεύτερο βαθμό, ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο έκανε δεκτή την έφεση της αντίδικου της και ανέτρεψε την πρωτόδικη απόφαση διατάζοντας την προσφεύγουσα μεταξύ άλλων να καταβάλει στην αντίδικου τόκους από την ημερομηνία άσκησης της αγωγής, που υπολογίστηκαν στο ποσό του 1.350.000 ευρώ. Τόσο η διαδικασία σε πρώτο βαθμό όσο και σε δεύτερο καθυστέρησαν υπερβολικά.

Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα άσκησε αγωγή αποζημίωσης με βάση τον Νόμο 2(Ι)/2010 λόγω υπερβολικής διάρκειας του συνόλου της διαδικασίας (σε πρώτο και δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας). Ισχυρίστηκε ότι εκτός από ηθική βλάβη υπέστη και υλική ζημία στο μέτρο που διατάχθηκε να καταβάλει τόκους στην αντίδικου της από την ημερομηνία άσκησης της αγωγής σε βάρος της, δηλαδή για χρονικό διάστημα που περιλάμβανε και την υπερβολική καθυστέρηση σε δύο βαθμούς δικαιοδοσίας. Το Ανώτατο Δικαστήριο, ωστόσο, αποφάνθηκε ότι ήταν αρμόδιο να εξετάσει μόνο το ζήτημα της υπερβολικής διάρκειας για την εκδίκαση της έφεσης. Τελικά,

---

16. [Resolution CM/ResDH\(2013\)154](#).

επεδίκασε στην προσφεύγουσα το ποσό των 5.000 για ηθική βλάβη απορρίπτοντας το αίτημα να της επιδικασθεί αποζημίωση για υλική ζημία.

Ενώπιον του ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε υπό το άρθρο 13 ΕΣΔΑ ότι το ένδικο βοήθημα του Νόμου 2(Ι)/2010 ήταν αναποτελεσματικό αρχικά διότι δεν επέτρεπε την επιτάχυνση των διαδικασιών ή την αποτροπή περαιτέρω καθυστέρησης ή νέων καθυστερήσεων. Επιπλέον, η εταιρεία παραπονέθηκε για τους δικονομικούς κανόνες που διήπαν την αγωγή αποζημίωσης και, ειδικότερα, για το γεγονός ότι τα αιτήματα αποζημίωσης για υπερβολική διάρκεια εξετάζονταν ξεχωριστά ανά βαθμό δικαιοδοσίας και δεν μπορούσε να συυπολογιστεί η συνολική καθυστέρηση. Εξάλλου, λόγω αυτής της κατάτμησης, το Ανώτατο Ακυρωτικό δεν έλαβε υπόψη τη συνολική διάρκεια της δίκης και δεν της επιδίκασε αποζημίωση για την υλική ζημία που υπέστη.

Το ΕΔΔΑ αρχικά παρατήρησε ότι η νομολογία που επικαλέστηκε η κυβέρνηση ως προς την εφαρμογή του Νόμου 2(Ι)/2010 εστίαζε πράγματι στην αποζημίωση λόγω καθυστερήσεων στην απονομή της δικαιοσύνης και όχι στην επιτάχυνση της διαδικασίας. Επιπλέον, κατά την εθνική δικαστική πρακτική, οι προσφεύγοντες/προσφεύγουσες έπρεπε να απευθυνθούν ξεχωριστά σε κάθε δικαστήριο εντός έτους από την εκάστοτε απόφαση και δεν υπήρχε η δυνατότητα να εξεταστεί η συνολική διάρκεια μιας υπόθεσης σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας. Το ΕΔΔΑ τόνισε εν προκειμένω την αντίθεση αυτής της πρακτικής προς τον πνεύμα της Σύμβασης και τόνισε την ιδιαίτερη φύση του προβλήματος της διάρκειας των διαδικασιών, δεδομένου ότι αυτό δεν συνίσταται σε μια σειρά στατικών γεγονότων, αλλά σε ένα προοδευτικά εξελισσόμενο συμβάν, η σοβαρότητα του οποίου αυξάνεται σταδιακά με την πάροδο του χρόνου.

Στην περίπτωση της προσφεύγουσας εταιρείας, ο διαχωρισμός των διαδικασιών ανά βαθμό δικαιοδοσίας δημιούργησε μια πρόσθετη ιδιαιτερότητα που επηρέασε τον υπολογισμό της αποζημίωσης. Επιπλέον, το ποσό των 5.000 ευρώ που επιδίκασε το Ανώτατο Δικαστήριο για τις καθυστερήσεις στη διαδικασία της έφεσης ήταν σαφώς κατώτερο του συνήθως επιδικαζόμενου ποσού από το ΕΔΔΑ για υποθέσεις με παρόμοια συνολική διάρκεια σε εθνικό επίπεδο. Με βάση τα παραπάνω, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ένδικο βοήθημα του Νόμου 2(Ι)/2010 δεν εφαρμόστηκε κατά τρόπο αποτελεσματικό και ότι παραβιάστηκε το άρθρο 13 σε συνδυασμό προς το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

► Ποινικές υποθέσεις:

Irodou κατά Κύπρου (2023).

Η απόφαση *Irodou κατά Κύπρου* αφορούσε την απουσία αποτελεσματικής προσφυγής σχετικά με το δικαίωμα εκδίκασης ποινικής υποθέσεως μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα, όπως αυτό προστατεύεται από το άρθρο 6. Μεταξύ άλλων, η κυβέρνηση επικαλέστηκε σχετική εθνική νομολογία και υποστήριξε ότι ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να προβάλει ένσταση, κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στην αθώωσή του εξαιτίας της καθυστέρησης. Η εθνική απόφαση που προσκομίστηκε, ωστόσο, ήταν αρκετά παλιά (δεκαετία 1990). Επιπλέον, το ΕΔΔΑ παρατήρησε μία μετεξέλιξη της εθνικής νομολογίας, καθώς τα τελευταία χρόνια τα δικαστήρια δίσταζαν να αθώωσουν κατηγορουμένους με βάση τον συγκεκριμένο λόγο. Επιπλέον, το κράτος δεν κατάφερε να αποδείξει, με παραδείγματα, τον ισχυρισμό του ότι, αν η σχετική ένσταση είχε υποβληθεί από τον προσφεύγοντα πριν την απόφαση του Γενικού Εισαγγελέα, θα είχε εύλογες πιθανότητες επιτυχίας. Επομένως, ούτε και αυτό το μέσο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις της αποτελεσματικής προσφυγής του άρθρου 13.

B. Λοιπές υποθέσεις

► ***Vrountou κατά Κύπρου*** (αρ. προσφυγής 33631/06), 13 Οκτωβρίου 2015

Άρθρο 13 υπό το φως του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου στην ΕΣΔΑ

Η προσφεύγουσα κατέθεσε αίτηση για να της χορηγηθεί προσφυγική ταυτότητα με βάση ένα πρόγραμμα που είχε ξεκινήσει το 1974 και αφορούσε εκτοπισθέντες από τα κατεχόμενα. Οι κάτοχοι προσφυγικών ταυτοτήτων είχαν διάφορα προνόμια, συμπεριλαμβανομένης της παροχής στεγαστικής βοήθειας. Η αίτηση δεν έγινε δεκτή, διότι η προσφυγική ταυτότητα δινόταν μόνο όταν εκτοπισμένος ήταν ο πατέρας του αιτούντος/της αιτούσας, ενώ στην περίπτωση της προσφεύγουσας ήταν η μητέρα της. Το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασε την υπόθεση κατ' έφεση και έκρινε ότι δεν είχε την εξουσία να επεκτείνει τα αποτελέσματα του νόμου και σε άλλες κατηγορίες προσώπων που δεν εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του, όπως σε παιδιά προερχόμενα από μητέρες που είχαν εκτοπιστεί.

Ενώπιον του ΕΔΔΑ, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι δεν είχε στη διάθεση της κανένα ένδικο βοήθημα για να αποκαταστήσει την παραβίαση. Το Δικαστήριο διευκρίνισε αρχικά ότι στη συγκεκριμένη υπόθεση η

προσφεύγουσα δεν προσπάθησε να προσβάλει ευθέως τον νόμο, δυνατότητα η οποία πράγματι δεν εξασφαλίζεται από το άρθρο 13, αλλά τις διοικητικές πράξεις με τις οποίες είχε απορριφθεί το αίτημα της για χορήγηση προσφυγικής ταυτότητας. Στη συνέχεια υπογράμμισε ότι η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής αναφέρεται στη δυνατότητα της αρχής τόσο να εξετάσει την ουσία του ισχυρισμού σχετικά με την παραβίαση της Σύμβασης όσο και να την αποκαταστήσει. Το ΕΔΔΑ δεν μπορούσε να αμφισβητήσει την ερμηνεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Κύπρου σχετικά με το εύρος των εξουσιών του. Το γεγονός όμως ότι δεν μπορούσε να εξεταστεί το αίτημα της προσφεύγουσας και να αποκατασταθεί η παραβίαση των δικαιωμάτων της καθιστούσε το ένδικο βοήθημα ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου μη αποτελεσματικό. Εφόσον δεν υπήρχε κάποια άλλη δυνατότητα προσφυγής, διαπιστώθηκε παραβίαση του δικαιώματος υπό το άρθρο 13.

► **M.A. κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 41872/10), 23 Ιουνίου 2013

Άρθρο 13 σε συνδυασμό με τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα του υπό το άρθρο 13 σε συνδυασμό με τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ, αφού δεν διέθετε κανένα αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα για να προσβάλει τις αποφάσεις της Αναθεωρητικής Αρχής καθώς και τα διατάγματα απέλασης και κράτησης. Ειδικότερα, η προσφυγή που μπορούσε να ασκήσει κατά των συγκεκριμένων πράξεων στο Ανώτατο Δικαστήριο δεν ήταν αποτελεσματική διότι δεν είχε αυτοδικαίως ανασταλτική ισχύ και δεν επέτρεπε την εξέτασή τους επί της ουσίας.

Παρά το γεγονός ότι το ΕΔΔΑ έκρινε πως οι αιτιάσεις του προσφεύγοντος υπό τα άρθρα 2 και 3 δεν ήταν παραδεκτές, αφού τελικώς του χορηγήθηκε άσυλο και επομένως έχασε την ιδιότητα του θύματος, τα συγκεκριμένα αιτήματα θεωρήθηκαν υποστηρίξιμα για τους σκοπούς του άρθρου 13. Σε περιπτώσεις που ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η απέλασή του μπορεί να τον θέσει σε κίνδυνο να υποστεί συμπεριφορά αντίθετη στα άρθρα 2 και 3 της Σύμβασης, είναι αναγκαίο να υπάρχουν ένδικα βοηθήματα με προληπτικό χαρακτήρα για να αποφευχθούν μη αναστρέψιμες συνέπειες. Είναι γεγονός ότι η εξέταση αιτημάτων ασύλου έχει γενικώς ανασταλτικό χαρακτήρα. Ωστόσο, το διάταγμα απέλασης είχε εκδοθεί όσο εκκρεμούσε η συγκεκριμένη διαδικασία και παρέμεινε σε ισχύ για πολλούς μήνες. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της κυβέρνησης, αυτό οφειλόταν σε σφάλμα των αρχών. Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι δεν υπήρχε καμία δικαστική προσφυγή ικανή να διορθώσει αυτό το σφάλμα και ο μόνος λόγος που δεν είχε απελαθεί ο προσφεύγων ήταν η χορήγηση ασφαλιστικών μέτρων, σύμφωνα με το άρθρο 39 του Κανονισμού του Δικαστηρίου. Για τους λόγους αυτούς, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ.

► **Onoufriou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 24407/04), 7 Ιανουαρίου 2010

Άρθρο 13 υπό το φως των άρθρων 3 και 8 της ΕΣΔΑ

Η υπόθεση αυτή αφορά την κράτηση του προσφεύγοντος σε απομόνωση για περίοδο 47 ημερών. Το Δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει αν ο προσφεύγων είχε στη διάθεση του κάποιο αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα για να προσβάλει την απόφαση επιβολής του μέτρου της απομόνωσης και να υποβάλει παράπονα σχετικά με τις συνθήκες κράτησής του και την παρακολούθηση της αλληλογραφίας του. Η κυβέρνηση αναφέρθηκε στην ύπαρξη δύο βοηθημάτων: την προσφυγή στο Ανώτατο Δικαστήριο βάσει του άρθρου 146 του Συντάγματος και την καταγγελία ενώπιον του Συμβουλίου Φυλακών.

Για την άσκηση προσφυγής στο Ανώτατο Δικαστήριο είναι απαραίτητο να προσβληθεί κάποια διοικητική ή εκτελεστική απόφαση, πράξη ή παράλειψη. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, ωστόσο, δεν ήταν σαφές αν η απόφαση του Διευθυντή Φυλακών για την επιβολή απομόνωσης, τον περιορισμό των δικαιωμάτων επίσκεψης και της παρακολούθησης της αλληλογραφίας αποτελούσαν πράξεις που μπορούν να ελεγχθούν δικαστικώς από το Ανώτατο Δικαστήριο. Το κράτος δεν επικαλέστηκε νομολογία που να καταδεικνύει αυτή τη δυνατότητα. Επομένως, το συγκεκριμένο ένδικο βοήθημα δεν πληρούσε τις απαιτήσεις του άρθρου 13.

Περαιτέρω, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι πράγματι υπέβαλε καταγγελία στο Συμβούλιο Φυλακών, αλλά του αναγνωρίστηκε απλώς το δικαίωμα ακρόασης χωρίς κάποια άλλη εξέλιξη στη διαδικασία. Είναι γεγονός ότι το άρθρο 13 ΕΣΔΑ δεν εξασφαλίζει την επιτυχή έκβαση του ενδίκου βοηθήματος. Οι αρχές, ωστόσο, έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν τα θετικά μέτρα που απαιτούνται υπό τις περιστάσεις για να διασφαλίσουν την ορθή εξέταση των καταγγελιών και την αποτελεσματικότητα της προσφυγής στην πράξη. Έτσι, η ανεξήγητη διακοπή της περαιτέρω εξέτασης της καταγγελίας του προσφεύγοντα από το Συμβούλιο Φυλακών οδήγησε το ΕΔΔΑ στη διαπίστωση ότι δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις αποτελεσματικής προσφυγής.

Δεδομένου ότι δεν υπήρχε κάποιο άλλο διαθέσιμο ένδικο βοήθημα, για παράδειγμα η δυνατότητα του κρατουμένου να καταφύγει σε ανεξάρτητη αρχή όπως είχε προταθεί από το CPT, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 13 ΕΣΔΑ.

- ▶ **Egmez κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 30873/96), 21 Δεκεμβρίου 2000

Άρθρο 13 υπό το φως του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ

Η υπόθεση αφορούσε επικαλούμενη κακομεταχείριση του προσφεύγοντος κατά (και μετά) τη σύλληψή του. Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι δεν είχε κάποιο αποτελεσματικό ένδικο βοήθημα στη διάθεσή του, για την εξέταση των ισχυρισμών του περί παραβίασης του δικαιώματός του υπό το άρθρο 3. Ακολουθώντας τη συμβουλή του Γενικού Εισαγγελέα, υπέβαλε αναφορά στο Επίτροπο του Πολίτη, ο οποίος διεξήγαγε έρευνα και διαπίστωσε την κακομεταχείριση του προσφεύγοντος από τις αστυνομικές αρχές σε δύο περιστάσεις. Ο Επίτροπος ωστόσο δεν είχε την εξουσία να διατάξει μέτρα ή να επιβάλει πρόστιμα και για αυτόν τον λόγο δεν μπορούσε να θεωρηθεί αυτοτελώς ως αποτελεσματικό μέσο. Η έκθεσή του μεταβιβάστηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο, στη Βουλή και στον Γενικό Εισαγγελέα, ο οποίος όμως δεν έθεσε σε κίνηση την ποινική διαδικασία, ως όφειλε. Συνεπώς, το μόνο διαθέσιμο μέσο για την εξέταση του ζητήματος αποδείχθηκε αναποτελεσματικό στην πράξη και κατά συνέπεια διαπιστώθηκε παραβίαση του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής.

Κριτήρια και πρακτικά ζητήματα:

- ▶ Το Δικαστήριο υιοθετεί αυστηρότερη προσέγγιση κατά την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του ενδίκου βοηθήματος στις ακόλουθες περιπτώσεις:
  - Όταν διακυβεύεται δικαίωμα με θεμελιώδη σημασία όπως το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 2 της Σύμβασης) ή η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης (άρθρο 3 της Σύμβασης) *Paul and Audrey Edwards κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 2002, παρ. 97). Τότε, η έννοια της αποτελεσματικής προσφυγής περιλαμβάνει και τη διενέργεια ενδελεχούς και αποτελεσματικής έρευνας, ικανής να οδηγήσει στον εντοπισμό και την τιμωρία των υπευθύνων, ενώ συμπεριλαμβάνει την αποτελεσματική πρόσβαση του προσφεύγοντος στην ανακριτική διαδικασία. Σημειώνεται ότι για να εξετάσει το ΕΔΔΑ τις εν λόγω υποθέσεις υπό το φως του άρθρου 13 και όχι μόνο υπό αυτό των διαδικαστικών υποχρεώσεων των άρθρων 2 και 3 της ΕΣΔΑ για διενέργεια έρευνας, έχει διαπιστώσει την απουσία κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου ή/και μια γενικευμένη παθητική στάση εκ μέρους των αρχών.
  - Όταν διακυβεύεται το δικαίωμα στέρξης της ελευθερίας (άρθρο 5 της Σύμβασης) και ένας συγγενής ισχυρίζεται βάσιμα ότι ο γιος του/της τέθηκε υπό κράτηση και εξαφανίστηκε από τη σύλληψή του (*Kurt κατά Τουρκίας*, 1998, παρ. 140).

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για το άρθρο 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (αγγλικά)
- ▶ Ο περί Αποτελεσματικών Θεραπειών για Παραβίαση του Δικαιώματος σε Διάγνωση Αστικών Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων σε Εύλογο Χρόνο Νόμος του 2010 (2(I)/2010)
- ▶ *Τάκης Γιάλλουρος v. Ευγενίου Νικολάου (2001) 1 ΑΑΔ 558* (υπόθεση προβαλλόμενη από το κράτος στις αστικές υποθέσεις περί καθυστέρησης εκδίκασης υποθέσεων).
- ▶ *Ευσταθίου v. Αστυνομίας (1990) 2 ΑΑΔ 294* (υπόθεση προβαλλόμενη από το κράτος στην απόφαση *Irodou κατά Κύπρου*).
- ▶ Ο περί Φυλακών (Τροποποιητικός) (Αρ. 2) Νόμος του 2018 (112(I)/2018) με τον οποίο τροποποιήθηκε η σύνθεση του Συμβουλίου των Φυλακών ώστε να διαφυλάσσεται η ανεξαρτησία του.

Άρθρο 14 Απαγόρευση των διακρίσεων

Η απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών, που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση, πρέπει να εξασφαλιστεί χωρίς καμία διάκριση που να βασίζεται ιδίως στο φύλο, τη φυλή, το χρώμα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική προέλευση, τη συμμετοχή σε εθνική μειονότητα, την περιουσία, τη γέννηση ή κάθε άλλη κατάσταση.

Λέξεις κλειδιά: διάκριση – άμεση και έμμεση διάκριση – ανάλογη, ουσιωδώς όμοια κατάσταση – επαρκής αιτιολόγηση – λόγοι διάκρισης – απαγόρευση διάκρισης

Προστατευτικό πεδίο:

Η απαγόρευση των διακρίσεων στο άρθρο 14 της ΕΣΔΑ αποτελεί μία από τις σημαντικότερες εγγυήσεις σεβασμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Από τη διατύπωση του άρθρου παρατηρείται ότι δεν απαγορεύεται γενικώς οποιαδήποτε διακριτική μεταχείριση, αλλά μόνο εκείνη που αφορά τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται από την Σύμβαση (και τα Πρωτόκολλα).¹⁷ Το άρθρο 14, επομένως, δεν έχει αυτόνομη ύπαρξη και για τον λόγο αυτόν εφαρμόζεται πάντοτε σε συνδυασμό με άλλες ουσιαστικές διατάξεις. Ειδικότερα, για την ενεργοποίησή του είναι απαραίτητο, αλλά και επαρκές, το να εμπίπτουν τα πραγματικά περιστατικά στο ευρύτερο πεδίο εφαρμογής κάποιας ουσιαστικής διάταξης της Σύμβασης (*Molla Sali κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2018, παρ. 123). Αντιθέτως, δεν απαιτείται η διαπίστωση παραβίασης τέτοιας διάταξης και υπό αυτή την έννοια το άρθρο 14 διατηρεί κάποιο βαθμό αυτονομίας.

Θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν συνιστά αυτομάτως διάκριση η οποιαδήποτε διαφορετική μεταχείριση. Το άρθρο 14 απαγορεύει τη διαφορετική μεταχείριση, χωρίς αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία, προσώπων που βρίσκονται σε ουσιωδώς παρόμοιες καταστάσεις. Η «αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία» με τη σειρά της προϋποθέτει την επιδίωξη «θεμιτού σκοπού» και την ύπαρξη μιας «εύλογης αναλογίας μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού». Περαιτέρω, στην υπόθεση *Thlimmenos κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2000, παρ. 44) για πρώτη φορά το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι διάκριση συνιστά και η όμοια αντιμετώπιση ατόμων που βρίσκονται σε ουσιωδώς διαφορετικές καταστάσεις, χωρίς αντικειμενική και εύλογη δικαιολόγηση. Έτσι, η λήψη θετικών μέτρων από το κράτος προκειμένου να θεραπευθούν κάποιες εν τοις πράγμασι ανισότητες όχι μόνο δεν απαγορεύεται, αλλά αντιθέτως σε ορισμένες περιπτώσεις επιβάλλεται (*D.H. και άλλοι κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας*, [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2007 παρ. 175).

Το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ δεν αφορά όλες τις διαφορές ως προς τη μεταχείριση, αλλά μόνο εκείνες που βασίζονται σε αναγνωρίσιμο, αντικειμενικό ή προσωπικό χαρακτηριστικό ή καθεστώς, βάσει του οποίου τα πρόσωπα ή οι ομάδες προσώπων μπορούν να διακριθούν από άλλους. Το άρθρο αυτό προβλέπει έναν ανοικτό κατάλογο βάσεων για τις οποίες απαγορεύεται η διάκριση, κάτι που προκύπτει από τη χρήση της λέξης «ιδίως» και «ή κάθε άλλη κατάσταση». Στο πλαίσιο αυτό, το ΕΔΔΑ έχει εξετάσει πολυάριθμες υποθέσεις, όπως υποθέσεις όπου οι λόγοι διάκρισης σχετίζονται με το φύλο (*Konstantin Markin κατά Ρωσίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2012, παρ. 151), τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ιθαγένεια, τη θρησκεία (*Izzettin Dogan και άλλοι κατά Τουρκίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 165), τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις (*Virabyan κατά Αρμενίας*, 2012, παρ. 200), την εθνική ή κοινωνική προέλευση (*Andrejeva κατά Λετονίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2009, παρ. 87), τη γέννηση (*Fabris κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2013, παρ. 59), κλπ.

Επιπλέον, από τη νομολογία του ΕΔΔΑ έχουν αναδειχθεί διάφορες μορφές διάκρισης, όπως η άμεση και η έμμεση διάκριση, αλλά και η διάκριση εξ αντανακλάσεως (*discrimination by association*). Το άρθρο 14 δεν παρέχει έναν ορισμό του τί συνιστά άμεση διάκριση. Η συγκεκριμένη μορφή διάκρισης αναφέρεται στη διαφορετική μεταχείριση ατόμων που βρίσκονται σε ουσιωδώς παρόμοιες καταστάσεις ή η ίδια μεταχείριση ατόμων σε διαφορετικές καταστάσεις, χωρίς αντικειμενική αιτιολογία και λόγω ενός αναγνωρίσιμου χαρακτηριστικού ή καθεστώτος (*Biao κατά Δανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2016, παρ. 89).

17. Βλ. *a contrario*, το άρθρο 1 του 12^{ου} Πρωτοκόλλου, το οποίο επεκτείνει το προστατευτικό πεδίο της αρχής της απαγόρευσης διάκρισης σε οποιοδήποτε δικαίωμα προβλέπεται στον εθνικό νόμο, καθιερώνοντας έτσι μια γενική απαγόρευση διακριτικής μεταχείρισης. Το εν λόγω Πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ ως προς την Κύπρο το 2005.

Έμμεση διάκριση συνιστά η εφαρμογή μιας γενικής και εκ πρώτης όψεως «ουδέτερης» διάταξης που ωστόσο έχει δυσανάλογα αρνητικές επιπτώσεις σε συγκεκριμένη κατηγορία ατόμων (*Biao κατά Δανίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2016, παρ. 103). Χρήσιμα για την διαπίστωση αυτού του πραγματικού γεγονότος είναι τα διαθέσιμα και αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η διάκριση εξ αντανάκλασης αφορά τα πρόσωπα εκείνα που έχουν στενή προσωπική σχέση με κάποιον που φέρει ένα από τα χαρακτηριστικά που παρατίθενται στο άρθρο 14 και τα οποία εξ αυτού του λόγου τυγχάνουν δυσμενούς μεταχείρισης (*Molla Sali κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2018, παρ. 138-141, *Guberina κατά Κροατίας*, 2016, παρ. 78, *Škorjanec κατά Κροατίας*, 2017, παρ. 55).

Συνοψίζοντας, όταν γίνεται επίκληση παραβίασης του άρθρου 14 της ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με κάποια άλλη ουσιαστική διάταξη της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, το Δικαστήριο καλείται να εξετάσει κυρίως τις εξής τέσσερις παραμέτρους:

- ▶ αν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ουσιαστικού άρθρου,
- ▶ αν υπήρξε διαφοροποίηση στη μεταχείριση του προσφεύγοντος και των άλλων που βρίσκονται σε παρόμοια ή αντίστοιχη κατάσταση, ή εάν υπήρξε όμοια αντιμετώπιση ατόμων που βρίσκονται σε διαφορετική κατάσταση,
- ▶ αν η παραπάνω μεταχείριση βασίζεται σε έναν από τους προστατευόμενους λόγους που ορίζονται στο άρθρο 14, και
- ▶ αν υπήρξε εύλογη και αντικειμενική αιτιολόγηση για αυτή τη διαφορετική (ή όμοια) μεταχείριση. Αν δεν υπήρξε, θα υφίσταται διάκριση, κατά παράβαση του άρθρου 14 (*Vrountou κατά Κύπρου*, 2015, παρ. 61). Στο σημείο αυτό, το ΕΔΔΑ λαμβάνει υπόψη το κατά πόσον επιδιώκεται θεμιτός σκοπός και εάν υφίσταται σχέση αναλογικότητας μεταξύ του χρησιμοποιούμενου μέσου και του εν λόγω σκοπού.

Ανάλυση υποθέσεων:

- ▶ ***Larkos κατά Κύπρου*** [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης] (αρ. προσφυγής 29515/95), 18 Φεβρουαρίου 1999

Άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης

Το 1967, ο προσφεύγων, δημόσιος υπάλληλος, μίσθωσε από το εναγόμενο κράτος ένα σπίτι, με όρους μισθωτικής σχέσης που είχαν πολλά από τα χαρακτηριστικά μιας τυπικής σύμβασης μίσθωσης μεταξύ ιδιωτών. 20 χρόνια μετά, ο προσφεύγων διατάχθηκε να εκκενώσει και να παραδώσει το ακίνητο. Εκείνος αρνήθηκε να το πράξει, ισχυριζόμενος ότι εφαρμόζονταν οι προστατευτικές διατάξεις του περί Ενοικιοστασίου Νόμου του 1983. Τα εθνικά δικαστήρια απέρριψαν τα επιχειρήματά του. Ενώπιον του ΕΔΔΑ επικαλέστηκε διακριτική μεταχείριση κατά την άσκηση του δικαιώματός του για σεβασμό της κατοικίας του, λόγω του ότι δεν προστατεύονταν από έξωση κατά τη λήξη της μίσθωσης, σε αντίθεση με έναν ιδιώτη που μισθώνει ακίνητο από ιδιώτη ιδιοκτήτη.

Το Δικαστήριο του Στρασβούργου αρχικά παρατήρησε ότι από τους όρους της σύμβασης μίσθωσης προέκυπτε ότι το εν λόγω ακίνητο δεν είχε εκμισθωθεί στον προσφεύγοντα υπό την ιδιότητά του ως δημοσίου υπαλλήλου αλλά ως ιδιώτη. Επιπλέον, κατά την υπογραφή της σύμβασης το κράτος είχε ενεργήσει υπό την ιδιωτικού δικαίου ιδιότητά του, δηλαδή ως συμβαλλόμενο μέρος σε συναλλαγή ιδιωτικού δικαίου, και όχι ως φορέας δημόσιας εξουσίας.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο προσφεύγων βρισκόταν σε σχετικά παρόμοια ή ανάλογη κατάσταση με εκείνη των ιδιωτών που νοικιάζουν ακίνητα από άλλους ιδιώτες. Ωστόσο, είχε αντιμετωπιστεί με διαφορετικό τρόπο, στο μέτρο που δεν είχαν επεκταθεί και σε εκείνον οι προστατευτικές διατάξεις του περί Ενοικιοστασίου Νόμου, ενός νόμου που απέβλεπε στην κοινωνική προστασία των μισθωτών που ζούσαν σε συγκεκριμένες περιοχές της Κύπρου. Η κυβέρνηση μάλιστα δεν προέβαλε καμία συγκεκριμένη και πειστική αιτιολόγηση η οποία να δικαιολογεί αυτή τη διαφορετική μεταχείριση που απέληγε στην έξωση του προσφεύγοντος.

Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 της Σύμβασης.

- ▶ ***Vrountou κατά Κύπρου*** (αρ. προσφυγής 33631/06), 13 Οκτωβρίου 2015

Άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου

Η προσφεύγουσα κατέθεσε αίτηση για να της χορηγηθεί προσφυγική ταυτότητα με βάση ένα πρόγραμμα που είχε ξεκινήσει το 1974 και αφορούσε εκτοπισθέντες από τα κατεχόμενα. Οι κάτοχοι προσφυγικών ταυτοτήτων είχαν διάφορα προνόμια, συμπεριλαμβανομένης της παροχής στεγαστικής βοήθειας. Η αίτηση δεν έγινε δεκτή, διότι δεν ήταν εκτοπισμένος ο πατέρας της, αλλά η μητέρα της.

Καταρχάς, το ΕΔΔΑ επισήμανε ότι η στεγαστική αρωγή είχε την έννοια της παροχής και ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου. Αν η αίτηση της προσφεύγουσας για χορήγηση προσφυγικής ταυτότητας είχε γίνει δεκτή, τότε θα είχε αποκτήσει δικαίωμα παροχής στεγαστικής βοήθειας. Στη συνέχεια, κρίθηκε ότι η χορήγηση της ταυτότητας μόνο σε παιδιά εκτοπισμένων ανδρών και όχι σε παιδιά εκτοπισμένων γυναικών συνιστούσε διακριτική μεταχείριση λόγω φύλου. Οι φερόμενες κοινωνικοοικονομικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών ή η ανάγκη ιεράρχησης και διαχείρισης των κρατικών οικονομικών πόρων δεν μπορούσαν να δικαιολογήσουν επαρκώς και με αντικειμενικό τρόπο αυτή τη διαφορά στη μεταχείριση δύο ουσιαστών παρόμοιων καταστάσεων. Ακόμα και αν γινόταν δεκτό ότι το 1974 ο άνδρας ήταν υπεύθυνος για την περιουσία και τα εισοδήματα της οικογένειας, αυτό δεν ήταν αρκετό για να θεωρηθεί ότι καμία γυναίκα δεν θα μπορούσε να εκπληρώσει τον συγκεκριμένο ρόλο. Το κράτος, με την προσκόλληση σε αυτούς τους παραδοσιακούς οικογενειακούς ρόλους για σχεδόν 40 χρόνια, μέχρι την τροποποίηση του νόμου το 2013, είχε ξεπεράσει οποιοδήποτε περιθώριο εκτίμησης μπορεί να υπήρχε στη διάθεσή του. Συνεπώς, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου.

► **Aziz κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 69949/01), 22 Ιουνίου 2004

Άρθρο 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 του Πρώτου Πρωτοκόλλου

Ο προσφεύγων, μέλος της τουρκοκυπριακής κοινότητας, ζήτησε να εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους με σκοπό να ψηφίσει στις βουλευτικές εκλογές. Το Υπουργείο Εσωτερικών απέρριψε το αίτημά του, εξηγώντας ότι σύμφωνα με το Σύνταγμα τα μέλη της κοινότητάς του δεν μπορούσαν να εγγραφούν στον εκλογικό κατάλογο των Ελληνοκυπρίων. Προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο το οποίο απέρριψε την προσφυγή, κρίνοντας ότι τα μέλη της Τουρκικής Κοινότητας που διαμένουν στην Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορούσαν να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές και ότι το νομοθετικό κενό που υπήρχε ως προς αυτό το σημείο δεν μπορούσε να καλυφθεί με δικαστική απόφαση.

Αφού αρχικά διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 του Πρώτου Πρωτοκόλλου στην ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο συνέχισε με την εξέταση της αιτίας περί διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος του προσφεύγοντος. Σημείωσε ότι η διαφορετική μεταχείριση και συγκεκριμένα ο αποκλεισμός του προσφεύγοντος από το εκλογικό δικαίωμα προέκυψε από το γεγονός ότι ο προσφεύγων ήταν Τουρκοκύπριος. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, ο εν λόγω περιορισμός δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί κατά τρόπο εύλογο και αντικειμενικό, ιδίως υπό το φως του γεγονότος ότι οι Τουρκοκύπριοι που βρίσκονταν στην κατάσταση του προσφεύγοντος είχαν αποκλειστεί από όλες τις βουλευτικές εκλογές. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 14 της Σύμβασης σε συνδυασμό με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1.

Κριτήρια και πρακτικά σημεία:

- Όταν γίνεται επίκληση ενός ουσιαστικού άρθρου της Σύμβασης, τόσο αυτοτελώς όσο και σε συνδυασμό με το άρθρο 14, και διαπιστώνεται ξεχωριστή παραβίαση του ουσιαστικού άρθρου, δεν είναι καταρχήν αναγκαίο για το Δικαστήριο να εξετάσει την υπόθεση και βάσει του άρθρου 14. Ωστόσο, εάν η άνιση μεταχείριση κατά την απόλαυση του εν λόγω δικαιώματος αποτελεί θεμελιώδη πτυχή της υπόθεσης το Δικαστήριο εξετάζει την προσφυγή και υπό την οπτική γωνία του άρθρου 14.

Χρήσιμα κείμενα:

- Οδηγός για το άρθρο 14 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και για το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 12 της Σύμβασης: Απαγόρευση διακρίσεων (αγγλικά)

Πρώτο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ

Άρθρο 1 Προστασία της Περιουσίας

Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας του. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί την περιουσία του παρά μόνο για λόγους δημόσιας ωφέλειας και υπό τους όρους που προβλέπουν ο νόμος και οι γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα των Κρατών να θέτουν σε ισχύ νόμους που κρίνουν αναγκαίους για τη ρύθμιση της χρήσης αγαθών σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον ή για την εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.

Λέξεις κλειδιά: σεβασμός της περιουσίας – ιδιοκτησία – στέρηση – δημόσια ωφέλεια – νομιμότητα – αποζημίωση – ειρηνική απόλαυση των αγαθών – δίκαιη ισορροπία

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου στην ΕΣΔΑ εγγυάται τον σεβασμό των αγαθών του προσώπου και την προστασία τους από την αυθαίρετη παρέμβαση του κράτους.¹⁸ Η «περιουσία» είναι μία αυτόνομη έννοια, ανεξάρτητη από την αντίστοιχη έννοια του εσωτερικού δικαίου των κρατών και για αυτόν τον λόγο έχει ευρύ περιεχόμενο. Το ΕΔΔΑ εξετάζει αν «οι συνθήκες μιας δεδομένης υπόθεσης, κρινόμενες στο σύνολο τους, μπορούν να θεωρηθούν ότι έχουν καταστήσει τον προσφεύγοντα δικαιούχο ενός ουσιώδους συμφέροντος προστατευόμενου από το άρθρο 1» (*Iatridis κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 1999, παρ. 54, *Fabris κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2013, παρ. 49 και 51). Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι μόνο η υπάρχουσα περιουσία ενός ατόμου εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της διάταξης, ή τουλάχιστον η εύλογη προσδοκία απόκτησης κάποιου περιουσιακού στοιχείου. Αντίθετα δεν προστατεύεται κάποιο δικαίωμα απόκτησης αγαθών στο μέλλον, π.χ. το κληρονομικό δικαίωμα ως τέτοιο (*Kordecky κατά Σλοβακίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2004, παρ. 35).

Ενδεικτικώς, έχει κριθεί ότι εμπίπτουν στην έννοια της περιουσίας δικαιώματα επί κινητών ή ακινήτων (*Paramichalopoulos και άλλοι κατά Ελλάδος*, 1993, παρ. 41), η πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία (*Anheuser-Busch Inc. κατά Πορτογαλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2007, παρ. 72), απαιτήσεις από αδικοπραξία, συνταξιοδοτικά δικαιώματα (*Apostolakis κατά Ελλάδος*, 2009, παρ. 35), μισθοί (*Mihăies και Senteș κατά Ρουμανίας* (αποφάσεις επί του παραδεκτού), 2011, παρ. 14), η πελατεία μιας επιχείρησης, απαιτήσεις αναγνωρισμένες με δικαστική (*Burdov κατά Ρωσίας*, 2002, παρ. 40) ή διαιτητική απόφαση (*Stran Greek Refineries και Stratis Andreadis κατά Ελλάδος*, 1994, 61-62), οι διοικητικές άδειες (*Capital Bank AD κατά Βουλγαρίας*, 2005, 130), κλπ.

Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου εμπεριέχει τρεις κανόνες. Ο πρώτος αναγνωρίζει το εν γένει δικαίωμα του ατόμου για σεβασμό της περιουσίας του και βρίσκεται στο πρώτο εδάφιο της πρώτης παραγράφου. Στο επόμενο εδάφιο βρίσκεται ο δεύτερος κανόνας και αναφέρεται στη στέρηση της ιδιοκτησίας, στην οποία εμπεριέχονται και υποθέσεις απαλλοτρίωσης. Ο τρίτος κανόνας, που βρίσκεται στην δεύτερη παράγραφο, αναγνωρίζει την εξουσία των Κρατών να θεσπίζουν τους απαραίτητους νόμους για να ρυθμίζουν την χρήση των αγαθών σύμφωνα με το δημόσιο συμφέρον ή για να εξασφαλίζουν την καταβολή φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων. Οι κανόνες αυτοί, αν και διακριτοί, δεν είναι ανεξάρτητοι μεταξύ τους (*Former King of Greece και άλλοι κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2000, παρ. 50). Ο δεύτερος και ο τρίτος αφορούν ειδικότερες περιπτώσεις επέμβασης στο δικαίωμα του άρθρου 1 του Προσθέτου Πρωτοκόλλου και για αυτό θα πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως της γενικής αρχής του πρώτου κανόνα (*Maurice κατά Γαλλίας* [Τμήμα Ευρείας Σύμβασης], 2005, παρ. 78).

Το ΕΔΔΑ ακολουθεί ενιαία προσέγγιση ως προς την εξέταση των τριών κανόνων. Εφόσον δηλαδή διαπιστωθεί ότι η υπό κρίση περίπτωση εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της διάταξης (υφίσταται «περιουσία» υπό την

18. Βλ. και τον Κυρωτικό Νόμο: Ο περί Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δια την προόσπισιν των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Κυρωτικός) Νόμος του 1962 (Ν. 39/1962) – Νόμος Επίκυρών την Ευρωπαϊκήν Σύμβασιν διά την προόσπισιν των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών μετά του Προσθέτου Πρωτοκόλλου.

έννοια του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου), το Δικαστήριο ελέγχει κατά πόσον υπήρξε παρέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος/της προσφεύγουσας. Σε καταφατική περίπτωση, ελέγχει αν η παρέμβαση αυτή προβλέπεται από τον νόμο, πραγματοποιείται για λόγους δημοσίου συμφέροντος ή δημόσιας ωφέλειας, καθώς και κατά πόσον υφίσταται δίκαιη ισορροπία μεταξύ δημοσίου συμφέροντος και ατομικών δικαιωμάτων, ιδίως εάν το επίμαχο μέτρο τελεί σε σχέση αναλογίας με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Εξάλλου, η γνήσια και αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος που προστατεύεται από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου δεν εξαρτάται απλώς από την υποχρέωση του κράτους να μην παρεμβαίνει, αλλά μπορεί να απαιτεί τη λήψη θετικών μέτρων (*Önerildiz κατά Τουρκίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2004).

Ανάλυση υποθέσεων:

► *Michael Theodossiou LTD. κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 31811/04), 15 Ιανουαρίου 2009

Η προσφεύγουσα εταιρεία παραπονέθηκε για την αναγκαστική απαλλοτρίωση ενός ακινήτου της και την χορήγηση μη επαρκούς αποζημίωσης. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση του ακινήτου γνωστοποιήθηκε το 1972 και το διάταγμα της απαλλοτρίωσης δημοσιεύθηκε το 1973. Ύστερα από πολλαπλές δικαστικές διαδικασίες το ποσό της αποζημίωσης δόθηκε στην προσφεύγουσα εταιρεία το 2006. Ο υπολογισμός του ποσού έγινε με βάση την αξία του ακινήτου το 1972 και όχι κατά την χρονική στιγμή που η προσφεύγουσα κατέθεσε αίτηση στο δικαστήριο για την χορήγηση της αποζημίωσης, δηλαδή το 1994. Στην συνολική αποζημίωση προστέθηκε και επιτόκιο 7% για τις χρονιές 1972-1983 και επιτόκιο 9% για τις χρονιές 1983-2006.

Αρχικά το ΕΔΔΑ διευκρίνισε ότι η στέρηση της ιδιοκτησίας της προσφεύγουσας εταιρείας ήταν νόμιμη και επιδίωκε τον θεμιτό δημόσιο σκοπό της υλοποίησης σχεδίου για την ανάπτυξη της περιοχής, μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης στην παραλία, της επέκτασης του δρόμου και της παροχής καλύτερης θέας της θάλασσας. Ως προς την αναλογικότητα του μέτρου, αν και το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου δεν απαιτεί να δίδεται πλήρης αποζημίωση, θα πρέπει αυτή να συνδέεται εύλογα με την αντικειμενική αξία του ακινήτου κατά την απαλλοτρίωση. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, διαπιστώθηκε πρόβλημα ως προς την εφαρμογή του σχετικού νόμου λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος που είχε παρέλθει μεταξύ της γνωστοποίησης της αποζημίωσης και της καταβολής αποζημίωσης. Η κυβέρνηση υποστήριξε ότι για την καθυστέρηση αυτή ευθύνεται η προσφεύγουσα εταιρεία, η οποία θα μπορούσε να είχε αιτηθεί νωρίτερα την χορήγηση της αποζημίωσης. Το Δικαστήριο τόνισε ότι η εταιρεία είχε κάθε δικαίωμα να προσβάλει την νομιμότητα της στέρησης του ακινήτου της, όπως και έπραξε. Εξάλλου, οποιαδήποτε αίτηση χορήγησης αποζημίωσης θα συνεπαγόταν την παραδοχή της ως προς την νομιμότητα του μέτρου. Επίσης, δεν δόθηκε καμία εξήγηση από την κυβέρνηση για την μεγάλη χρονική καθυστέρηση της διαδικασίας. Η άκαμπτη εφαρμογή του κανόνα του υπολογισμού της αποζημίωσης με βάση την αξία του ακινήτου κατά την γνωστοποίηση της απαλλοτρίωσης, ιδίως σε περιπτώσεις αδικαιολόγητων καθυστερήσεων, κατέστησε το μέτρο δυσανάλογο και οδήγησε σε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου.

► *Kolona κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 28025/03), 27 Σεπτεμβρίου 2007

Η προσφεύγουσα παραπονέθηκε για την έλλειψη νομιμότητας της κατεδάφισης του σπιτιού και την παράλειψη των αρχών να της χορηγήσουν οποιαδήποτε αποζημίωση. Η κατεδάφιση είχε βασιστεί σε ένα διάταγμα επιτάξεως του ακινήτου και σε ένα διάταγμα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, το οποίο όμως είχε ανακληθεί κατά την χρονική στιγμή της κατεδάφισης. Η κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι, για να θεωρηθεί νόμιμη η κατεδάφιση, αρκούσε το διάταγμα της επίταξης, που βρισκόταν σε ισχύ κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, και δεν είχε ανακληθεί. Η προσφεύγουσα υποστήριξε ότι αυτό δεν ήταν επαρκές καθώς επρόκειτο για ένα προσωρινό μέτρο.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η συγκεκριμένη επέμβαση δεν ήταν νόμιμη. Αν και ανεξάρτητες διοικητικές πράξεις, το διάταγμα επιτάξεως αφενός, το οποίο πράγματι είχε προσωρινό χαρακτήρα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, και το διάταγμα αναγκαστικής απαλλοτρίωσης αφετέρου, ήταν στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους, αφού είχαν εκδοθεί την ίδια μέρα και για τον ίδιο δημόσιο σκοπό. Επιπλέον, η κατεδάφιση πραγματοποιήθηκε μέσα στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο μπορούσε η προσφεύγουσα να ασκήσει έφεση κατά της πρωτόδικης αποφάσεως που αφορούσε την αναγκαστική απαλλοτρίωση, και μάλιστα ενώ το σχετικό διάταγμα είχε ήδη ανακληθεί. Για τους λόγους αυτούς, λαμβανομένου υπόψη και του μόνιμου χαρακτήρα της κατεδάφισης, σε συνδυασμό με τις σημαντικές οικονομικές συνέπειες που αυτή συνεπάγεται, κρίθηκε ότι η επέμβαση ήταν αυθαίρετη. Το ΕΔΔΑ παρατήρησε επίσης ότι η προσφεύγουσα δεν είχε ενημερωθεί για την επικείμενη κατεδάφιση του ακινήτου, ούτε της είχε χορηγηθεί κάποια αποζημίωση. Συνεπώς, διαπιστώθηκε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου, λόγω έλλειψης νομιμότητας, χωρίς να χρειαστεί να εξεταστεί αν επιτεύχθηκε δίκαιη ισορροπία μεταξύ της δημόσιας ωφέλειας και του ατομικού δικαιώματος.

► **Serghides και Christoforou κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγής 44730/98), 05 Νοεμβρίου 2002

Η υπόθεση αφορά την αναγκαστική απαλλοτρίωση μέρους ενός ακινήτου με σκοπό την επέκταση του δρόμου. Η σχετική γνωστοποίηση που δημοσιεύτηκε το 1973 στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας δεν αναφερόταν ρητώς στην συγκεκριμένη ακίνητη ιδιοκτησία, παρά το γεγονός ότι ο νόμος προέβλεπε την υποχρέωση ενημέρωσης του ιδιοκτήτη. Ούτε τα επόμενα χρόνια γνωστοποιήθηκε στην προσφεύγουσα το σχέδιο επέκτασης του δρόμου. Τελικά, ενημερώθηκε τυχαίως το 1989 και τον ίδιο χρόνο προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο. Το 1998, η έφεση απορρίφθηκε καθώς θεωρήθηκε ότι η προσφεύγουσα δεν είχε *locus standi*, εφόσον είχε μεταβιβάσει στα παιδιά της την ιδιοκτησία το 1992.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι εφόσον η μεταβίβαση αφορούσε το μέρος του ακινήτου που δεν είχε απαλλοτριωθεί, η προσφεύγουσα δεν είχε χάσει το έννομο συμφέρον της για το υπόλοιπο μέρος για τους σκοπούς του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου. Επομένως, διαπιστώθηκε παραβίαση του εν λόγω δικαιώματος αφού η προσφεύγουσα στερήθηκε την περιουσία της χωρίς να της δοθεί αποζημίωση.

Κριτήρια και πρακτικά ζητήματα:

- Ως προς τις περιπτώσεις στις οποίες η παρέμβαση στο δικαίωμα ειρηνικής απόλαυσης της περιουσίας διαπράττεται από ιδιώτη, το κράτος έχει θετική υποχρέωση να διασφαλίζει στην εθνική έννομη τάξη ότι τα περιουσιακά δικαιώματα προστατεύονται επαρκώς από τον νόμο και ότι παρέχονται επαρκή ένδικα μέσα με τα οποία το θύμα της παρέμβασης μπορεί να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του (*Papachela et AMAZON S.A. κατά Ελλάδας*, 2020, παρ. 54).
- Εάν δεν έχει τηρηθεί η προϋπόθεση της νομιμότητας της παρέμβασης στο δικαίωμα σε σεβασμό της περιουσίας, δεν χρειάζεται να εξεταστεί η επιδίωξη νόμιμου σκοπού ή η αναλογικότητα του μέτρου που έλαβαν οι εθνικές αρχές (*Kolona κατά Κύπρου*).
- Το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου δεν εγγυάται το δικαίωμα απόκτησης περιουσίας. Έτσι, για παράδειγμα, δεν προστατεύει κάποιο δικαίωμα σε σύνταξη συγκεκριμένου ποσού. Ωστόσο, όταν το κράτος έχει θεσπίσει νομοθετικό πλαίσιο παροχής σύνταξης δημιουργείται περιουσιακό συμφέρον που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου, για τα άτομα που πληρούν τις προϋποθέσεις του εθνικού νόμου. Η μείωση ή η διακοπή μιας σύνταξης μπορεί επομένως να συνιστά παρέμβαση στην ειρηνική απόλαυση της ιδιοκτησίας που για να είναι σύμφωνη προς την ΕΣΔΑ, πρέπει να δικαιολογηθεί επαρκώς, υπό το φως του γενικού συμφέροντος (*Philippou κατά Κύπρου*, 2016, παρ. 59).
- Όταν το ΕΔΔΑ εξετάζει ποινικές ή άλλες κυρώσεις που έχουν ως συνέπεια την στέρηση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, ελέγχει την τήρηση διαδικαστικών εγγυήσεων αλλά και της αρχής της αναλογικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, λαμβάνει υπόψη διάφορα κριτήρια όπως:
  - τον αυτόματο ή μη χαρακτήρα της διακοπής της σύνταξης (*Apostolakis κατά Ελλάδας*, παρ. 39),
  - το κατά πόσον ο προσφεύγων αποστερήθηκε το σύνολο ή μέρος της σύνταξης (*Banfield κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση επί του παραδεκτού), καθώς και το εάν διακόπηκε η υγειονομική περίθαλψη (*Apostolakis κατά Ελλάδας*, παρ. 39),
  - την προσωπική κατάσταση του προσφεύγοντος και τις εν γένει συνέπειες που έχει για αυτόν η στέρηση της σύνταξης (π.χ. το κατά πόσον η σύνταξη ήταν το μοναδικό μέσο επιβίωσής του ή όχι (*Apostolakis κατά Ελλάδας*, παρ. 39, *Philippou κατά Κύπρου*, παρ. 72)),
  - την ύπαρξη εθνικής διαδικασίας στο πλαίσιο της οποίας εκτιμήθηκε η υπαίτια συμπεριφορά σε σχέση τόσο με τη λειτουργία της υπηρεσίας όσο και σε σχέση με το δικαίωμα σε σύνταξη (π.χ. συνεκτίμηση της σοβαρότητας των αδικημάτων που διέπραξε ο προσφεύγων και του αποτελέσματος των κυρωτικών μέτρων *Philippou κατά Κύπρου*, παρ. 70, 71, 72 και 74).
  - τη δυνατότητα προσβολής των πράξεων της διοίκησης με ένδικα βοηθήματα ουσίας (*Philippou κατά Κύπρου*, παρ. 70)

Χρήσιμα κείμενα:

- Οδηγός για το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: Προστασία της ιδιοκτησίας (αγγλικά)

Πρώτο Πρωτόκολλο στην ΕΣΔΑ

Άρθρο 3 Δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές

Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη δεσμεύονται να διενεργούν, ανά εύλογα χρονικά διαστήματα, ελεύθερες εκλογές με μυστική ψήφο, υπό συνθήκες που διασφαλίζουν την ελεύθερη έκφραση της λαϊκής βούλησης ως προς την εκλογή του νομοθετικού σώματος.

Λέξεις κλειδιά: δικαίωμα εκλέγειν – δικαίωμα εκλέγεσθαι – δικαίωμα ελεύθερων εκλογών – δικαίωμα ψήφου – μυστική ψηφοφορία – ελεύθερη έκφραση της γνώμης του λαού – πρόσβαση σε εκλογικά δικαιώματα – εκλογιμότητα

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1 φαίνεται εκ πρώτης όψεως να διαφέρει από τις άλλες διατάξεις της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων, καθώς διατυπώνεται ως «υποχρέωση» του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους να διεξάγει εκλογές που εξασφαλίζουν την ελεύθερη έκφραση της γνώμης του λαού, και όχι ως συγκεκριμένο δικαίωμα ή ελευθερία. Η εν λόγω διάταξη αφορά μόνο τις βουλευτικές εκλογές, όχι τα δημοψηφίσματα ή τις τοπικές εκλογές.

Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι η διάταξη αυτή εγγυάται ατομικά δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Πράγματι, θεωρήθηκε ότι η διατύπωση του άρθρου 3 αποσκοπούσε στο να προσδώσει μεγαλύτερη επισημότητα στη δέσμευση των συμβαλλομένων κρατών και να τονίσει ότι πρόκειται για έναν τομέα στον οποίο έπρεπε να λάβουν θετικά μέτρα και όχι απλά να απέχουν από παρεμβάσεις.

Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στο άρθρο 3 του Πρώτου Πρωτοκόλλου είναι κεντρικής σημασίας για τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Ωστόσο, δεν είναι απόλυτα και μπορεί να υπόκεινται σε περιορισμούς. (*Hirst κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (αριθ. 2) [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2005, παρ. 60). Τα συμβαλλόμενα κράτη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης στον τομέα αυτό, αλλά εναπόκειται στο Δικαστήριο να καθορίσει, σε τελευταία ανάλυση, αν τηρήθηκαν οι απαιτήσεις του άρθρου. Τα προστατευόμενα δικαιώματα δεν πρέπει να περιοριστούν σε τέτοιο βαθμό ώστε να θίγεται η ίδια η ουσία τους και να στερούνται αποτελεσματικότητας. Με άλλα λόγια, τυχόν περιορισμοί πρέπει να επιβάλλονται για την επιδίωξη θεμιτού σκοπού και τα χρησιμοποιούμενα μέσα να μην είναι δυσανάλογα.

Ως προς το δικαίωμα του εκλέγειν, η αφετηρία είναι η κατοχύρωση της «καθολικής ψηφοφορίας» (*Anatoliy Marinov κατά Βουλγαρίας*, 2022, παρ. 47-48; *Caamaño Valle κατά Ισπανίας*, 2021, παρ. 57 και 59; *Sitaropoulos and Giakoumopoulos κατά Ελλάδος* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2012, παρ. 68; *Mathieu-Mohin and Clerfayt κατά Βελγίου*, 1987, παρ. 51). Δεν θα πρέπει να εμποδίζεται η ελεύθερη έκφραση του λαού κατά την επιλογή του νομοθετικού σώματος. Οι περιορισμοί στο εν λόγω δικαίωμα πρέπει να αντανακλούν το ενδιαφέρον για τη διατήρηση της ακεραιότητας και της αποτελεσματικότητας μιας εκλογικής διαδικασίας που αποσκοπεί στον εντοπισμό της βούλησης του λαού μέσω της καθολικής ψηφοφορίας. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί να τεθούν προϋποθέσεις, όπως το κατώτατο όριο ηλικίας. Σε ό,τι αφορά το δικαίωμα του εκλέγεσθαι, τα κράτη απολαμβάνουν σημαντική ευχέρεια για την καθιέρωση των κανόνων που διέπουν το καθεστώς των μελών των κοινοβουλίων και τις προϋποθέσεις εκλογιμότητας και έκπτωσης από το αξίωμα. Οι εν λόγω προϋποθέσεις ποικίλλουν από χώρα σε χώρα, αναλόγως των κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων και θα πρέπει να εγγυώνται την έκφραση της λαϊκής βούλησης μέσω ελεύθερων, δίκαιων και περιοδικών εκλογών. Το Δικαστήριο ελέγχει ιδίως κατά πόσον οι εθνικές διαδικασίες που οδήγησαν στον περιορισμό του δικαιώματος του εκλέγεσθαι διέπονται από επαρκείς εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένου του δικαστικού ελέγχου, ή είναι αυθαίρετες (*Ždanoka κατά Λετονίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2006, παρ. 115, *Mugemangango κατά Βελγίου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2020, παρ. 70).

Ανάλυση υποθέσεων:

- *Aziz κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 69949/01), 22 Ιουνίου 2004

Ο προσφεύγων, μέλος της τουρκοκυπριακής κοινότητας, ζήτησε να εγγραφεί στους εκλογικούς καταλόγους με σκοπό να ψηφίσει στις βουλευτικές εκλογές. Το Υπουργείο Εσωτερικών απέρριψε το αίτημά του, εξηγώντας ότι

σύμφωνα με το Σύνταγμα τα μέλη της κοινότητάς του δεν μπορούσαν να εγγραφούν στον εκλογικό κατάλογο των Ελληνοκυπρίων. Προσέφυγε στο Ανώτατο Δικαστήριο το οποίο απέρριψε την προσφυγή, κρίνοντας ότι τα μέλη της Τουρκικής Κοινότητας που διαμένουν στην Κυπριακή Δημοκρατία δεν μπορούσαν να ψηφίσουν στις βουλευτικές εκλογές και ότι το νομοθετικό κενό που υπήρχε ως προς αυτό το σημείο δεν μπορούσε να καλυφθεί με δικαστική απόφαση.

Αρχικά το Δικαστήριο σημείωσε ότι τα κράτη διαθέτουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης για τη θέσπιση των κανόνων που διέπουν τις βουλευτικές εκλογές. Ωστόσο, οι κανόνες αυτοί δεν πρέπει να είναι τέτοιοι ώστε να αποκλείουν ορισμένα πρόσωπα ή ομάδες προσώπων από τη συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας. Λόγω της ανώμαλης κατάστασης που επικρατούσε στη χώρα και του νομοθετικού κενού, ο προσφεύγων, ως μέλος της τουρκοκυπριακής κοινότητας που κατοικούσε στο ελεύθερο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας, είχε στερηθεί πλήρως κάθε δυνατότητας να εκφράσει τη γνώμη του για την επιλογή των μελών της Βουλής των Αντιπροσώπων. Υπό αυτές τις συνθήκες, η ίδια η ουσία του δικαιώματος ψήφου έχει θιγεί. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου 1 στην ΕΣΔΑ.

Χρήσιμα κείμενα:

- ▶ Οδηγός για το άρθρο 3 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαίωμα σε ελεύθερες εκλογές (αγγλικά)

Άρθρο 2 Ελευθερία μετακίνησης

1. Οποιοσδήποτε βρίσκεται νομίμως στο έδαφος ενός Κράτους έχει το δικαίωμα να μετακινείται ελεύθερα εντός του εδάφους αυτού και να επιλέγει ελεύθερα σε αυτό τον τόπο διαμονής του.
2. Κάθε πρόσωπο είναι ελεύθερο να εγκαταλείψει οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της δικής του.
3. Η άσκηση αυτών των δικαιωμάτων δεν υπόκειται σε άλλους περιορισμούς εκτός εκείνων που, προβλεπόμενοι από το νόμο, συνιστούν αναγκαία μέτρα, σε μια δημοκρατική κοινωνία, για την εθνική και δημόσια ασφάλεια, τη διατήρηση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων.
4. Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παράγραφο 1 δύνανται επίσης, σε καθορισμένες περιοχές, να υπόκεινται σε περιορισμούς οι οποίοι, προβλεπόμενοι από το νόμο, δικαιολογούνται από το δημόσιο συμφέρον σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Λέξεις κλειδιά: ελευθερία κυκλοφορίας/μετακίνησης – ελευθερία επιλογής διαμονής – νόμιμη παραμονή στην επικράτεια – ελευθερία εξόδου από μια χώρα – προβλέπεται από το νόμο – απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία – προσβασιμότητα –

Προστατευτικό πεδίο:

Το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 εγγυάται σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός συγκεκριμένης επικράτειας και το δικαίωμα να εγκαταλείψει την επικράτεια αυτή. Το τελευταίο στοιχείο συνεπάγεται το δικαίωμα κάποιου/ας να ταξιδέψει σε χώρα της επιλογής του/της, στην οποία μπορεί να γίνει δεκτός/ή.

Το Δικαστήριο έχει τονίσει ότι το παραπάνω άρθρο δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη κάποια γενική υποχρέωση να χορηγούν στους αλλοδαπούς που διαμένουν στο έδαφός τους οποιοδήποτε συγκεκριμένο έγγραφο που τους επιτρέπει να ταξιδεύουν στο εξωτερικό. Ωστόσο, κάθε μέτρο, συμπεριλαμβανομένης της άρνησης έκδοσης ή επανέκδοσης ταξιδιωτικού εγγράφου, με το οποίο ένας υπήκοος ή αλλοδαπός εμποδίζεται να εγκαταλείψει τη χώρα, ισοδυναμεί με επέμβαση στα δικαιώματα που εγγυάται το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το αν υπήρχε συγκεκριμένη πρόθεση εκ μέρους των αρχών να περιοριστεί το δικαίωμα εξόδου από τη χώρα ή όχι (βλ. για παράδειγμα την υπόθεση *L.B. κατά Λιθουανίας*, 2022, παρ. 81, στην οποία η αίτηση του προσφεύγοντος για την ανανέωση ταξιδιωτικού εγγράφου για αλλοδαπούς απορρίφθηκε επειδή φέρεται ότι δεν συμμορφώθηκε με τις νομικές απαιτήσεις που προβλέπει ο νόμος, χωρίς να υπάρχει συγκεκριμένη πρόθεση να του απαγορευθεί η έξοδος από τη χώρα).

Σε κάθε περίπτωση, για να είναι δικαιολογημένη η παρέμβαση στο δικαίωμα ενός προσώπου να εγκαταλείψει οποιαδήποτε χώρα, πρέπει να πληρούνται οι αυστηρές προϋποθέσεις που ορίζονται στο άρθρο 2 παρ. 3 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4. Πράγματι, η παρέμβαση καταρχήν πρέπει να προβλέπεται στον νόμο. Η έκφραση «[περιορισμοί] προβλεπόμενοι από το νόμο» δεν συνεπάγεται μόνο ότι το επίμαχο μέτρο πρέπει να έχει κάποια βάση στο εσωτερικό δίκαιο, αλλά και ότι το τελευταίο θα πρέπει να είναι συμβατό με το κράτος δικαίου (*Khlyustov κατά Ρωσίας*, 2013, παρ. 68-70).

Εκτός από την τήρηση της αρχής της νομιμότητας, οποιοσδήποτε περιορισμός πρέπει να επιδιώκει έναν ή περισσότερους από τους νόμιμους σκοπούς που ορίζονται στη διάταξη αυτή και να είναι «αναγκαίος σε μια δημοκρατική κοινωνία» για την επίτευξη του σκοπού αυτού (*Mursaliyev και άλλοι κατά Αζερμπαϊτζάν*, 2018, παρ. 30). Το επίμαχο μέτρο περιορισμού πρέπει να δικαιολογείται τόσο τη στιγμή που λήφθηκε όσο και καθ' όλη τη διάρκεια επιβολής τους. Η αξιολόγηση αυτή θα πρέπει κατά κανόνα να υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, δεδομένου ότι τα δικαστήρια προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις ανεξαρτησίας, αμεροληψίας και νομιμότητας των διαδικασιών.

Τέλος, ως προς την ειδικότερη περίπτωση των περιορισμών εξόδου από τη χώρα λόγω ποινικής καταδίκης, το ΕΔΔΑ έχει τονίσει ότι για να δικαιολογούνται τέτοιοι περιορισμοί θα πρέπει να υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι το γενικό συμφέρον υπερτερεί του ατομικού. Τυχόν περιοριστικά μέτρα θα πρέπει να βασίζονται σε συγκεκριμένα

στοιχεία τα οποία καταδεικνύουν την ύπαρξη κινδύνου που πρέπει να αποτραπεί. Έτσι, σε περιπτώσεις όπου η απαγόρευση ταξιδιού ήταν αυτόματη συνέπεια της ιδιότητας του προσφεύγοντος ως καταδικασθέντος, το Δικαστήριο θεώρησε ότι ο γενικός και σχεδόν αυτοματοποιημένος περιορισμός δεν ήταν αναγκαίος (*Milen Kostov κατά Βουλγαρίας*, 2013, παρ. 17). Σε αντίστοιχο συμπέρασμα έχει καταλήξει το ΕΔΔΑ σε υπόθεση στην οποία επιβλήθηκε αυτόματα περιορισμός ταξιδιού λόγω ανεξόφλητων οφειλών, χωρίς να εξεταστεί η προσωπική κατάσταση του προσφεύγοντος ή η ικανότητά του να καταβάλει τα οφειλόμενα ποσά (*Battista κατά Ιταλίας*, 2014, παρ. 44).

Ανάλυση υποθέσεων:

► **Denizci και άλλοι κατά Κύπρου** (αρ. προσφυγών 25316-25321/94 και 27207/95), 23 Μαΐου 2001

Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι η βίαιη απέλασή τους (ή, στην περίπτωση της 9^{ης} προσφεύγουσας, η εκδίωξη του γιου της) από τα ελεύθερα εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας προς τα κατεχόμενα συνιστά παραβίαση της ελευθερίας τους να κυκλοφορούν στο έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας και της ελευθερίας τους να επιλέγουν τον τόπο διαμονής τους. Ισχυρίστηκαν επίσης ότι κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στα ελεύθερα εδάφη βρίσκονταν υπό αυστηρή αστυνομική επιτήρηση, ότι οι κινήσεις τους παρακολουθούνταν και ότι όφειλαν να λάβουν άδεια για να εγκαταλείψουν την πόλη διαμονής τους.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι κυπριακές αρχές παρακολουθούσαν στενά τις κινήσεις των προσφευγόντων (ή, στην περίπτωση της 9^{ης} προσφεύγουσας, τις κινήσεις του γιου της) μεταξύ των κατεχομένων και της ελεύθερης χώρας, καθώς και εντός της τελευταίας. Δεν τους επιτρεπόταν να κινούνται ελεύθερα και έπρεπε να παρουσιάζονται στην αστυνομία κάθε φορά που ήθελαν να πάνε στα κατεχόμενα για να επισκεφθούν τις οικογένειες ή τους φίλους τους.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο σημείωσε ότι οι περιορισμοί στις κινήσεις των προσφευγόντων, όπως περιγράφονται ανωτέρω, ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 και συνιστούσαν επέμβαση στην ελευθερία κυκλοφορίας τους. Στη συνέχεια, εξέτασε κατά πόσον η εν λόγω επέμβαση προβλεπόταν από τον νόμο, επεδίωκε κάποιον από τους νόμιμους σκοπούς που ορίζονται στις παραγράφους 3 και 4 και ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία για την επίτευξη των σκοπών αυτών.

Εν προκειμένω, η κυβέρνηση δεν προέβαλε καμία νόμιμη βάση για τους περιορισμούς στις μετακινήσεις των προσφευγόντων. Επιπλέον, δεν ισχυρίστηκε ότι το μέτρο ήταν αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία για την επίτευξη κάποιου από τους προβλεπόμενους νόμιμους σκοπούς. Κατά συνέπεια, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 στην ΕΣΔΑ.

Κριτήρια και πρακτικά σημεία:

- Όταν ο περιορισμός στην ελευθερία κίνησης προέρχεται από μέτρα γενικής πολιτικής, το ΕΔΔΑ λαμβάνει διάφορα κριτήρια υπόψη κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας των μέτρων, όπως:
  - την καταλληλότητα των επίμαχων μέτρων, κατά τη στιγμή που υλοποιήθηκαν, για την επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί,
  - την ποιότητα της εγχώριας διαδικασίας λήψης αποφάσεων,
  - τη δυνατότητα περιοδικής επανεξέτασης του περιορισμού, την ύπαρξη διαδικαστικών εγγυήσεων και ρητρών εξαίρεσης σε περίπτωση ατομικής δυσχέρειας,
  - τυχόν δυσανάλογα αρνητικές επιπτώσεις για τα θιγόμενα πρόσωπα (*Garib κατά Ολλανδίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης], 2017, παρ. 144 επ.).

Χρήσιμα κείμενα:

- Οδηγός για το άρθρο 2 του Τέταρτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ελευθερία μετακίνησης (αγγλικά)

Συμπεράσματα

Ο παρών Πρακτικός Οδηγός παρουσιάζει και αναλύει 77 αποφάσεις του ΕΔΔΑ σε υποθέσεις κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας, στις οποίες το Δικαστήριο του Στρασβούργου διαπίστωσε την παραβίαση μιας ή περισσότερων διατάξεων της ΕΣΔΑ. Οι αποφάσεις αυτές καλύπτουν σημαντικό εύρος δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα σε αυτήν και αναδεικνύουν με σαφήνεια τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να προστατεύονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες σε εθνικό επίπεδο.

Για αρκετές από τις αναλυόμενες αποφάσεις, οι εθνικές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας – νομοθετικές, εκτελεστικές ή δικαστικές – έχουν ήδη λάβει γενικά μέτρα για να αποτραπούν παρόμοιες παραβιάσεις στο μέλλον ή ακόμη για να τεθεί τέρμα στις συνεχιζόμενες παραβιάσεις. Τέτοια μέτρα μπορεί να συνίστανται στην αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου ή της διοικητικής ή δικαστικής πρακτικής ή νομολογίας. Για ορισμένες άλλες αποφάσεις, η εκτέλεση είναι εκκρεμής. Δεν αποκλείεται μάλιστα να καταφθάνουν στο Δικαστήριο υποθέσεις με νέες πτυχές ή ακόμη και αιτιάσεις για επανεξέταση ζητημάτων υπό το φως νέων εξελίξεων και δεδομένων. Τέτοια είναι, για παράδειγμα, η περίπτωση της πρόσφατης απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Altius Insurance LTD κατά Κύπρου* (Οκτωβρίου 2023) που αφορά το ζήτημα της εύλογης διάρκειας των δικών, στην οποία το Δικαστήριο του Στρασβούργου κλήθηκε να επανεξετάσει την αποτελεσματικότητα του ενδίκου βοηθήματος που προσφέρεται στον Νόμο 2(Ι)/2010.

Οι δικαστικές αρχές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη προσπάθεια εναρμόνισης της Κυπριακής έννομης τάξης προς τις επιταγές της ΕΣΔΑ, έτσι όπως η τελευταία ερμηνεύεται εξελικτικά στη νομολογία του ΕΔΔΑ. Ο Πρακτικός Οδηγός αποσκοπεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του νομικού, και ιδίως του δικαστή, και να τον εξοικειώσει με το εύρος προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά και τα κριτήρια και τους παράγοντες που λαμβάνει υπόψη το Δικαστήριο του Στρασβούργου. Η εμβάθυνση σε ζητήματα που έχουν αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας από το ΕΔΔΑ θα ενισχύσει τα αντανακλαστικά και τις δεξιότητες του εφαρμοστή του δικαίου και θα συνδράμει στην αντιμετώπιση υποθέσεων με γνώμονα την αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Παράρτημα I

Κατάλογος αποφάσεων ΕΔΔΑ ως προς την Κυπριακή Δημοκρατία

Αλφαβητική σειρά

1. *A.H. and J.K. κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγών 41903/10 και 41911/10), 21 Ιουλίου 2015
2. *Alithia Publishing Comprany κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 53594/99), 11 Ιουλίου 2002
3. *Altius Insurance LTD κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 41151/20), 24 Οκτωβρίου 2023
4. *Aresti Charalambous κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 43151/04), 19 Ιουλίου 2007
5. *Aziz κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 69949/01), 22 Ιουνίου 2004
6. *Charalambides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 37885/04), 15 Ιανουαρίου 2009
7. *Christodoulou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 30282/06), 16 Ιουλίου 2009
8. *Cichowicz κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 6470/02), 19 Ιανουαρίου 2006
9. *Clerides & Kyngigos κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 35128/02), 19 Ιανουαρίου 2006
10. *Danilczuk κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 21318/12), 3 Απριλίου 2018
11. *Denizci και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγών 25316-25321/94 και 27207/95), 23 Μαΐου 2001
12. *Douglas κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 21929/04), 17 Ιουλίου 2008
13. *Drousiotis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 42315/15), 5 Ιουλίου 2022
14. *Egmez κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 30873/96), 21 Δεκεμβρίου 2000
15. *Foutas Aristidou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 11990/15), 7 Ιουνίου 2022
16. *Gavrielides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 15940/02), 1 Ιουνίου 2006
17. *Gavrielidou και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 73802/01), 6 Απριλίου 2006
18. *Georgiadis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 50516/99), 14 Μαΐου 2002
19. *Gregoriou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 62242/00), 25 Μαρτίου 2003
20. *Güzelyurtlu και άλλοι κατά Κύπρου και Τουρκίας* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] αρ. προσφυγής 36925/07), 29 Ιανουαρίου 2019
21. *H.S. και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 41753/10 και 13 άλλων προσφυγών), 21 Ιουλίου 2015
22. *Haghilo κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 47920/12), 26 Μαρτίου 2019
23. *Irodou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 16783/20), 23 Μαΐου 2023
24. *A. J. Hadjihanna Bros (Tourist Enterprises) LTD. & Hadjihannas κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 34579/05), 18 Ιανουαρίου 2007
25. *Josephides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 2647/02), 19 Ιανουαρίου 2006
26. *Josephides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 33761/02), 6 Δεκεμβρίου 2007
27. *K.F. κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 41858/10), 21 Ιουλίου 2015
28. *Kafkaris κατά Κύπρου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] (αρ. προσφυγής 21906/04), 12 Φεβρουαρίου 2008
29. *Kahadawa Arachchige και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγών 16870/11, 16874/11 και 16879/11), 19 Ιουνίου 2018

30. *Katenos κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 147/07), 31 Οκτωβρίου 2017
31. *Khanh κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 43639/12), 4 Δεκεμβρίου 2018
32. *Khani Kabbara κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 24459/12), 5 Ιουνίου 2018
33. *Khokhlov κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 53114/20), 13 Ιουνίου 2023
34. *Kolona κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 28025/03), 27 Σεπτεμβρίου 2007
35. *Koni κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 66048/09), 27 Οκτωβρίου 2015
36. *Koulias κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 48781/12), 26 Μαΐου 2020
37. *Krashias και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 52551/18), 20 Ιουνίου 2023
38. *Kyprianou κατά Κύπρου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] (αρ. προσφυγής 73797/01), 15 Δεκεμβρίου 2005
39. *Kyriakides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 39058/05), 16 Οκτωβρίου 2008
40. *Kyriakidis and Kyriakidou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 2669/02), 19 Ιανουαρίου 2006
41. *Larkos κατά Κύπρου* [Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης] (αρ. προσφυγής 29515/95), 18 Φεβρουαρίου 1999
42. *Lerios κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 68448/01), 23 Μαρτίου 2006
43. *Loucaides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 60277/19), 18 Οκτωβρίου 2022
44. *Louka κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 42946/98), 2 Αυγούστου 2000
45. *M.A. κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 41872/10), 23 Ιουλίου 2013
46. *Markass Car Hire LTD. κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 51591/99), 2 Ιουλίου 2002
47. *Manronichis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 28054/95), 24 Απριλίου 1998
48. *Mefaalani κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγών 3473/11 και 75381/11), 23 Φεβρουαρίου 2016
49. *Michael Theodossiou LTD. κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 31811/04), 15 Ιανουαρίου 2009
50. *Modinos κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 15070/89), 22 Απριλίου 1993
51. *Monir Lotfy κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 37139/13), 29 Ιουνίου 2021
52. *Mylonas κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 14790/06), 11 December 2008
53. *Nicholas κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 63246/10), 9 Ιανουαρίου 2018
54. *Nicolaou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 29068/10), 28 Ιανουαρίου 2020
55. *Odysseos κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 30503/03), 8 Μαρτίου 2007
56. *Onoufriou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 24407/04), 7 Ιανουαρίου 2010
57. *Ouzounian Barret κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 2418/05), 18 Ιανουαρίου 2007
58. *Panayiotou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 20009/06), 20 Ιανουαρίου 2011
59. *Panovits κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 4268/04), 11 Δεκεμβρίου 2008
60. *Papadopoulos κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 39972/98), 21 Μαρτίου 2000
61. *Parakokkinou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 20429/02), 19 Ιανουαρίου 2006
62. *Paroutis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 20435/02), 19 Ιανουαρίου 2006
63. *Pastellis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής. 19106/03), 2 Μαρτίου 2006
64. *Phinikaridou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 23890/02), 20 Δεκεμβρίου 2007
65. *Rantsev κατά Κύπρου και Ρωσίας* (αρ. προσφυγής 25965/04), 7 Ιανουαρίου 2010
66. *Savnides κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 14195/15), 14 Δεκεμβρίου 2021
67. *Seagal κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 50756/13), 26 Απριλίου 2016
68. *Serghides and Christoforou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 44730/98), 5 Νοεμβρίου 2002
69. *Shacolas κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 47119/99), 4 Μαΐου 2006

70. *Shchukin και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 14030/03), 29 Ιουλίου 2010
71. *Taliadorou and Stylianou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγών 39627/05 και 39631/05), 16 Οκτωβρίου 2008
72. *Tengerakis κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 35698/03), 9 Νοεμβρίου 2006
73. *Thuο κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 3869/07), 4 Απριλίου 2017
74. *Tsaggaris κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 21322/02), 19 Ιανουαρίου 2006
75. *Vassiliou και άλλοι κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 58699/15), 31 Αυγούστου 2021
76. *Vrountou κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 33631/06), 13 Οκτωβρίου 2015
77. *Waldner κατά Κύπρου* (αρ. προσφυγής 38775/02), 19 Ιανουαρίου 2006

HUDOC: Λίστα με λέξεις- κλειδιά ανά Άρθρο

Τα νομικά ζητήματα που απαντώνται σε κάθε υπόθεση συνοψίζονται σε μια λίστα με λέξεις-κλειδιά, οι οποίες επιλέγονται από έναν κατάλογο όρων που προέρχονται (στις περισσότερες περιπτώσεις) απευθείας από το κείμενο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των πρόσθετων Πρωτοκόλλων.

Η αναζήτηση με αυτές τις λέξεις-κλειδιά σας δίνει τη δυνατότητα να βρείτε μια ομάδα εγγράφων με παρόμοιο νομικό περιεχόμενο.

Η λίστα που ακολουθεί συμπληρώνει την ήδη υπάρχουσα λίστα μέσω της καρτέλας Λέξεις-κλειδιά στην πύλη αναζήτησης HUDOC.

Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Άρθρο 1

[Υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου]

Υψηλά συμβαλλόμενα μέρη (1)
Ευθύνη των κρατών (1)
Δικαιοδοσία των κρατών (1)

Άρθρο 2

[Δικαίωμα στη ζωή]

Απέλαση (2)
Έκδοση (2)
Θετικές υποχρεώσεις (2)

Παράγραφος 1

Ζωή (2-1)
Θανατική ποινή (2-1)
Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται από τον νόμο (2-1)

HUDOC: List of Keywords Article by Article

The legal issues dealt with in each case are summarized in a list of Keywords, chosen from a thesaurus of terms taken (in most cases) directly from the text of the European Convention on Human Rights and additional Protocols.

Searching with these keywords will enable you to find a group of documents with similar legal content.

The list below supplements the list available via the Keywords tab on the HUDOC search portal.

European Convention on Human Rights

Article 1

[Obligation to respect human rights]

High Contracting Party (1)
Responsibility of States (1)
Jurisdiction of States (1)

Article 2

[Right to life]

Expulsion (2)
Extradition (2)
Positive obligations (2)

Paragraph 1

Life (2-1)
Death penalty (2-1)
Prescribed by law (2-1)

Προσβασιμότητα (2-1)
Προβλεψιμότητα (2-1)
Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (2-1)
Αρμόδιο δικαστήριο (2-1)

Αποτελεσματική έρευνα (2-1)

Παράγραφος 2

Χρήση βίας (2-2)

Απολύτως αναγκαίο (2-2)

Υπεράσπιση κατά παράνομης βίας (2-2)
Πραγματοποίηση νόμιμης σύλληψης (2-2)
Παρεμπόδιση απόδρασης (2-2)
Καταστολή στάσης ή ανταρσίας (2-2)

Άρθρο 3

[Απαγόρευση των βασανιστηρίων]

Βασανιστήριο (3)

Απάνθρωπη μεταχείριση (3)

Απάνθρωπη ποινή (3)

Εξευτελιστική μεταχείριση (3)

Εξευτελιστική ποινή (3)

Αποτελεσματική έρευνα (3)

Απέλαση (3)

Έκδοση (3)

Θετικές υποχρεώσεις (3)

Άρθρο 4

[Απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας]

Αποτελεσματική έρευνα (4)

Θετικές υποχρεώσεις (4)

Παράγραφος 1

Δουλεία (4-1)

Ειλωτεία (4-1)

Εμπορία ανθρώπων (4-1)

Παράγραφος 2

Αναγκαστική εργασία (4-2)

Υποχρεωτική εργασία (4-2)

Accessibility (2-1)
Foreseeability (2-1)
Safeguards against abuse (2-1)
Competent court (2-1)

Effective investigation (2-1)

Paragraph 2

Use of force (2-2)

Absolutely necessary (2-2)

Defence from unlawful violence (2-2)

Effect lawful arrest (2-2)

Prevent escape (2-2)

Quell riot or insurrection (2-2)

Article 3

[Prohibition of torture]

Torture (3)

Inhuman treatment (3)

Inhuman punishment (3)

Degrading treatment (3)

Degrading punishment (3)

Effective investigation (3)

Expulsion (3)

Extradition (3)

Positive obligations (3)

Article 4

[Prohibition of slavery and forced labour]

Effective investigation (4)

Positive obligations (4)

Paragraph 1

Slavery (4-1)

Servitude (4-1)

Trafficking in human beings (4-1)

Paragraph 2

Forced labour (4-2)

Compulsory labour (4-2)

Παράγραφος 3

- (α) Εργασία ζητούμενη από κρατούμενους (4-3-α)
Εργασία ζητούμενη να πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια της υπό όρους απόλυσης (4-3-α)
- (β) Υπηρεσία στρατιωτικής φύσης (4-3-β)
Εναλλακτική θητεία (4-3-β)
- (γ) Υπηρεσία ζητούμενη σε περίπτωση κρίσεων (4-3-γ)
Υπηρεσία ζητούμενη σε περίπτωση θεομηνιών (4-3-γ)
- (δ) Συνήθειες υποχρεώσεις του πολίτη (4-3-δ)

Άρθρο 5

[Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια]

Παράγραφος 1

- Ατομική ελευθερία (5-1)
- Ατομική ασφάλεια (5-1)
- Στέρξηση ελευθερίας (5-1)
- Σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία (5-1)
- Νόμιμη σύλληψη ή κράτηση (5-1)

- (α) Καταδίκη (5-1-α)
Σε συνέχεια καταδίκης (5-1-α)
Αρμόδιο δικαστήριο (5-1-α)
- (β) Νόμιμη διαταγή δικαστηρίου (5-1-β)
Ανυποταγή σε νόμιμη διαταγή δικαστηρίου (5-1-β)
Διασφάλιση της εκτέλεσης υποχρέωσης που ορίζεται από το νόμο (5-1-β)
- (γ) Παραπομπή ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής αρχής (5-1-γ)
Αδίκημα (5-1-γ)
Εύλογη υπόνοια (5-1-γ)
Εύλογα απαραίτητο με σκοπό την παρεμπίδιση αδικήματος (5-1-γ)
Εύλογα απαραίτητο με σκοπό την παρεμπόδιση δραπέτευσης (5-1-γ)
- (δ) Ανήλικοι (5-1-δ)
Επιτήρηση της ανατροφής (5-1-δ)
Παραπομπή ενώπιον της αρμόδιας αρχής (5-1-δ)

Paragraph 3

- (a) Work required of detainees (4-3-a)
Work required to be done during conditional release (4-3-a)
- (b) Service of military character (4-3-b)
Alternative civil service (4-3-b)
- (c) Service exacted in case of emergency (4-3-c)
Service exacted in case of calamity (4-3-c)
- (d) Normal civic obligations (4-3-d)

Article 5

[Right to liberty and security]

Paragraph 1

- Liberty of person (5-1)
- Security of person (5-1)
- Deprivation of liberty (5-1)
- Procedure prescribed by law(5-1)
- Lawful arrest or detention (5-1)

- (a) Conviction (5-1-a)
After conviction (5-1-a)
Competent court (5-1-a)
- (b) Lawful order of a court (5-1-b)
Non-compliance with court order (5-1-b)
Secure fulfilment of obligation prescribed by law (5-1-b)
- (c) Bringing before competent legal authority (5-1-c)
Criminal offence (5-1-c)
Reasonable suspicion (5-1-c)
Reasonably necessary to prevent offence (5-1-c)
Reasonably necessary to prevent fleeing (5-1-c)
- (d) Minors (5-1-d)
Educational supervision (5-1-d)
Bringing before competent authority (5-1-d)

- (ε) Πρόληψη διασποράς μεταδοτικής ασθένειας (5-1-ε)
Φρενοβλαβείς (5-1-ε)
Αλκοολικοί (5-1-ε)
Τοξικομανείς (5-1-ε)
Αλήτες (5-1-ε)

- (στ) Παρεμπόδιση παράνομης εισόδου στη χώρα(5-1-στ)
Απέλαση (5-1-στ)
Έκδοση (5-1-στ)

Παράγραφος 2

- Πληροφόρηση το συντομότερο δυνατόν (5-2)
Πληροφόρηση σε γλώσσα την οποία κατανοεί (5-2)
Πληροφόρηση σχετικά με τους λόγους σύλληψης (5-2)
Πληροφόρηση σχετικά με την κατηγορία (5-2)

Παράγραφος 3

- Δικαστής ή άλλος δικαστικός λειτουργός ο οποίος εκτελεί δικαστικά καθήκοντα (5-3)
Που παραπέμπεται άμεσα ενώπιον δικαστή ή άλλου δικαστικού λειτουργού (5-3)
Δίκη εντός εύλογης προθεσμίας (5-3)
Απόλυση κατά τη διαδικασία (5-3)
Διάρκεια προσωρινής κράτησης (5-3)
Εύλογος χαρακτήρας της προσωρινής κράτησης (5-3)
Υπό όρους απόλυση (5-3)
Εγγυήσεις που διασφαλίζουν την παράσταση του ενδιαφερομένου στο ακροατήριο (5-3)

Παράγραφος 4

- Έλεγχος της νομιμότητας της κράτησης (5-4)
Προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου (5-4)
Έλεγχος διενεργούμενος από δικαστήριο (5-4)
Ταχύτητα ελέγχου (5-4)
Διαδικαστικές εγγυήσεις ελέγχου (5-4)
Διαταγή απόλυσης (5-4)

Παράγραφος 5

- Επανόρθωση (5-5)

- (e) Prevention of spreading of infectious diseases (5-1-e)
Persons of unsound mind (5-1-e)
Alcoholics (5-1-e)
Drug addicts (5-1-e)
Vagrants (5-1-e)

- (f) Prevent unauthorised entry into country (5-1-f)
Expulsion (5-1-f)
Extradition (5-1-f)

Paragraph 2

- Prompt information (5-2)
Information in language understood (5-2)
Information on reasons for arrest (5-2)
Information on charge (5-2)

Paragraph 3

- Judge or other officer exercising judicial power (5-3)
Brought promptly before judge or other officer (5-3)
Trial within a reasonable time (5-3)
Release pending trial (5-3)
Length of pre-trial detention (5-3)
Reasonableness of pre-trial detention (5-3)
Conditional release (5-3)
Guarantees to appear for trial (5-3)

Paragraph 4

- Review of lawfulness of detention (5-4)
Take proceedings (5-4)
Review by a court (5-4)
Speediness of review (5-4)
Procedural guarantees of review (5-4)
Order release (5-4)

Paragraph 5

- Compensation (5-5)

Άρθρο 6

[Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη]

Αστική διαδικασία (6)
Ποινική διαδικασία (6)
Διοικητική διαδικασία (6)
Συνταγματική διαδικασία (6)
Πειθαρχική διαδικασία (6)
Διαδικασία αναγκαστικής εκτέλεσης (6)
Απέλαση (6)
Έκδοση (6)

Παράγραφος 1

Δικαιώματα και υποχρεώσεις αστικής φύσης (6-1)
    Απόφαση (6-1)
    Διαφορά, διαφωνία (6-1)
Κατηγορία ποινικής φύσης (6-1)
    Απόφαση (6-1)
Πρόσβαση στη δικαιοσύνη (6-1)
Δίκαιη δίκη (6-1)
    Κατ' αντιμωλία δίκη (6-1)
    Ισότητα των όπλων (6-1)
    Νομική συνδρομή (6-1)
    Δημόσια συνεδρίαση, ακροαματική διαδικασία (6-1)
    Ακρόαση (6-1)
    Αποκλεισμός του Τύπου/ Απαγόρευση για τον Τύπο (6-1)
    Αποκλεισμός του κοινού/ Απαγόρευση για το κοινό (6-1)
Αναγκαίος σε μια δημοκρατική κοινωνία (6-1)
    Προστασία της ηθικής, προστασία των ηθών (6-1)
    Προστασία της δημόσιας τάξης (6-1)
    Εθνική ασφάλεια (6-1)
    Προστασία των ανηλίκων (6-1)
    Προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων (6-1)
    Στον απολύτως αναγκαίο βαθμό (6-1)
    Παραβλάπτω τα συμφέροντα της δικαιοσύνης (6-1)
Λογική προθεσμία (6-1)
Ανεξάρτητο δικαστήριο (6-1)
Αμερόληπτο δικαστήριο (6-1)
Δικαστήριο που λειτουργεί νόμιμα (6-1)
Δημόσια απόφαση (6-1)

Article 6

[Right to a fair trial]

Civil proceedings (6)
Criminal proceedings (6)
Administrative proceedings (6)
Constitutional proceedings (6)
Disciplinary proceedings (6)
Enforcement proceedings (6)
Expulsion (6)
Extradition (6)

Paragraph 1

Civil rights and obligations (6-1)
    Determination (6-1)
    Dispute (6-1)
Criminal charge (6-1)
    Determination (6-1)
Access to court (6-1)
Fair hearing (6-1)
    Adversarial trial (6-1)
    Equality of arms (6-1)
    Legal aid (6-1)
Public hearing (6-1)
    Oral hearing (6-1)
    Exclusion of press (6-1)
    Exclusion of public (6-1)
Necessary in a democratic society (6-1)
    Protection of morals (6-1)
    Protection of public order (6-1)
    National security (6-1)
    Protection of juveniles (6-1)
    Protection of private life of the parties (6-1)
    Extent strictly necessary (6-1)
    Prejudice interests of justice (6-1)
Reasonable time (6-1)
Independent tribunal (6-1)
Impartial tribunal (6-1)
Tribunal established by law (6-1)
Public judgment (6-1)

Παράγραφος 2

Κατηγορούμενος για αδίκημα (6-2)

Τεκμήριο αθωότητας (6-2)

Νόμιμη απόδειξη της ενοχής (6-2)

Παράγραφος 3

Κατηγορούμενος για αδίκημα (6-3)

Δικαιώματα υπεράσπισης (6-3)

(α) Πληροφόρηση σχετικά με τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας (6-3-α)

Άμεση πληροφόρηση (6-3-α)

Πληροφόρηση σε γλώσσα την οποία κατανοεί (κάποιος) (6-3-α)

Λεπτομερείς πληροφορίες (6-3-α)

(β) Προετοιμασία της υπεράσπισης (6-3-β)

Αναγκαίος χρόνος, Επαρκής χρόνος (6-3-β)

Αναγκαίες ευκολίες, επαρκείς ευκολίες (6-3-β)

Πρόσβαση σε σχετικούς φακέλους (6-3-β)

(γ) Υπεράσπιση εαυτού(6-3-γ)

Ανάθεση της υπεράσπισης σε συνήγορο (6-3-γ)

Υπεράσπιση από συνήγορο της επιλογής (κάποιου) (6-3-γ)

Δεν διαθέτω τα μέσα (6-3-γ)

Δωρεάν νομική αρωγή (6-3-γ)

Απαιτείται προστο συμφέρον της δικαιοσύνης (6-3-γ)

(δ) Μάρτυρες (6-3-δ)

Εξέταση μαρτύρων (6-3-δ)

Επιτυχάνω την παράσταση των μαρτύρων (6-3-δ)

Ίδιοι όροι (6-3-δ)

(ε) Δωρεάν συνδρομή διερμηνέα (6-3-ε)

Άρθρο 7

[Μη επιβολή ποινής άνευ νόμου]

Παράγραφος 1

Αρχή της νομιμότητας των εγκλημάτων(7-1)

Αρχή της νομιμότητας των ποινών(7-1)

Καταδίκη (7-1)

Paragraph 2

Charged with a criminal offence (6-2)

Presumption of innocence (6-2)

Proved guilty according to law (6-2)

Paragraph 3

Charged with a criminal offence (6-3)

Rights of defence (6-3)

(a) Information on nature and cause of accusation (6-3-a)

Prompt information (6-3-a)

Information in language understood (6-3-a)

Information in detail (6-3-a)

(b) Preparation of defence (6-3-b)

Adequate time (6-3-b)

Adequate facilities (6-3-b)

Access to relevant files (6-3-b)

(c) Defence in person (6-3-c)

Defence through legal assistance (6-3-c)

Legal assistance of own choosing (6-3-c)

Insufficient means (6-3-c)

Free legal assistance (6-3-c)

Required by interests of justice (6-3-c)

(d) Witnesses (6-3-d)

Examination of witnesses (6-3-d)

Obtain attendance of witnesses (6-3-d)

Same conditions (6-3-d)

(e) Free assistance of interpreter (6-3-e)

Article 7

[No punishment without law]

Paragraph 1

Nullum crimen sine lege (7-1)

Nulla poena sine lege (7-1)

Conviction (7-1)

Βαρύτερη ποινή (7-1)

Αδίκημα/αξιόποινη πράξη (7-1)

Χρόνος κατά τον οποίο η πράξη ή η παράλειψη διαπράχθηκε (7-1)

Αναδρομικότητα (7-1)

Παράγραφος 2

Αδίκημα/αξιόποινη πράξη (7-2)

Γενικές αρχές δικαίου αναγνωριζόμενες από τα πολιτισμένα έθνη (7-2)

Άρθρο 8

[Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής]

Απέλαση (8)

Έκδοση (8)

Θετικές υποχρεώσεις (8)

Παράγραφος 1

Σεβασμός της ιδιωτικής ζωής (8-1)

Σεβασμός της οικογενειακής ζωής (8-1)

Σεβασμός της κατοικίας (8-1)

Σεβασμός της αλληλογραφίας (8-1)

Παράγραφος 2

Δημόσια αρχή (8-2)

Παρέμβαση (8-2)

Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται από τον νόμο (8-2)

Προσβασιμότητα (8-2)

Προβλεψιμότητα (8-2)

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (8-2)

Μέτρο αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία (8-2)

Εθνική ασφάλεια (8-2)

Δημόσια ασφάλεια (8-2)

Οικονομική ευημερία της χώρας (8-2)

Προάσπιση της τάξης (8-2)

Πρόληψη ποινικών παραβάσεων (8-2)

Προστασία της υγείας (8-2)

Προστασία της ηθικής (8-2)

Προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων (8-2)

Heavier penalty (7-1)

Criminal offence (7-1)

Time when the act or omission committed (7-1)

Retroactivity (7-1)

Paragraph 2

Criminal offence (7-2)

General principles of law recognised by civilised nations (7-2)

Article 8

[Right to respect for private and family life]

Expulsion (8)

Extradition (8)

Positive obligations (8)

Paragraph 1

Respect for private life (8-1)

Respect for family life (8-1)

Respect for home (8-1)

Respect for correspondence (8-1)

Paragraph 2

Public authority (8-2)

Interference (8-2)

Prescribed by law (8-2)

Accessibility (8-2)

Accessibility (8-2)

Foreseeability (8-2)

Safeguards against abuse (8-2)

Necessary in a democratic society (8-2)

National security (8-2)

Public safety (8-2)

Economic well-being of the country (8-2)

Prevention of disorder (8-2)

Prevention of crime (8-2)

Protection of health (8-2)

Protection of morals (8-2)

Protection of the rights and freedoms of others (8-2)

Άρθρο 9

[Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας]

Θετικές υποχρεώσεις (9)

Παράγραφος 1

Ελευθερία σκέψης (9-1)

Ελευθερία συνείδησης (9-1)

Ελευθερία θρησκείας (9-1)

Αλλαγή θρησκείας ή πεποιθήσεων (9-1)

Εκδήλωση θρησκείας ή πεποιθήσεων (9-1)

Λατρεία (9-1)

Διδασκαλία (9-1)

Άσκηση θρησκευτικών καθηκόντων (9-1)

Άσκηση θρησκευτικών τελετουργιών (9-1)

Παράγραφος 2

Παρέμβαση (9-2)

Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται από το νόμο (9-2) Προσβασιμότητα (9-2)

Προβλεψιμότητα (9-2)

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (9-2)

Μετρο αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία (9-2)

Δημόσια ασφάλεια (9-2)

Προάσπιση της δημόσιας τάξης (9-2)

Προάσπιση της υγείας (9-2)

Προάσπιση της ηθικής (9-2)

Προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων (9-2)

Άρθρο 10

[Ελευθερία έκφρασης - γενικά]

Θετικές υποχρεώσεις (10)

Παράγραφος 1

Ελευθερία έκφρασης (10-1)

Ελευθερία γνώμης (10-1)

Ελευθερία λήψης πληροφοριών (10-1)

Ελευθερία μετάδοσης πληροφοριών (10-1)

Ελευθερία λήψης ιδεών (10-1)

Ελευθερία μετάδοσης ιδεών (10-1)

Παρέμβαση δημοσίων αρχών (10-1)

Article 9

[Freedom of thought, conscience and religion]

Positive obligations (9)

Paragraph 1

Freedom of thought (9-1)

Freedom of conscience (9-1)

Freedom of religion (9-1)

Change religion or belief (9-1)

Manifest religion or belief (9-1)

Worship (9-1)

Teaching (9-1)

Practice (9-1)

Observance (9-1)

Paragraph 2

Interference (9-2)

Prescribed by law (9-2)

Accessibility (9-2)

Foreseeability (9-2)

Safeguards against abuse (9-2)

Necessary in a democratic society (9-2)

Public safety (9-2)

Protection of public order (9-2)

Protection of health (9-2)

Protection of morals (9-2)

Protection of the rights and freedoms of others (9-2)

Article 10

[Freedom of expression - general]

Positive obligations (10)

Paragraph 1

Freedom of expression (10-1)

Freedom to hold opinions (10-1)

Freedom to receive information (10-1)

Freedom to impart information (10-1)

Freedom to receive ideas (10-1)

Freedom to impart ideas (10-1)

Interference of public authority (10-1)

Ασχέτως συνόρων (10-1)

Υποβολή των επιχειρήσεων ραδιοφωνίας σε καθεστώς αδειοδότησης (10-1)

Παράγραφος 2

Καθήκοντα και ευθύνες (10-2)

Παρέμβαση (10-2)

Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται στο νόμο (10-2)

Προσβασιμότητα (10-2)

Προβλεψιμότητα (10-2)

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (10-2)

Μέτρο αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία (10-2)

Εθνική ασφάλεια (10-2)

Εδαφική ακεραιότητα (10-2)

Δημόσια ασφάλεια (10-2)

Προάσπιση της τάξης (10-2)

Πρόληψη του εγκλήματος (10-2)

Προστασία της υγείας (10-2)

Προστασία της ηθικής (10-2)

Προστασία των δικαιωμάτων τρίτων (10-2)

Προστασία της υπόληψης τρίτων (10-2)

Παρεμπόδιση κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών (10-2)

Διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας (10-2)

Regardless of frontiers (10-1)

Licensing of broadcasting enterprises (10-1)

Paragraph 2

Duties and responsibilities (10-2)

Interference (10-2)

Prescribed by law (10-2)

Accessibility (10-2)

Foreseeability (10-2)

Safeguards against abuse (10-2)

Necessary in a democratic society (10-2)

National security (10-2)

Territorial integrity (10-2)

Public safety (10-2)

Prevention of disorder (10-2)

Prevention of crime (10-2)

Protection of health (10-2)

Protection of morals (10-2)

Protection of the rights of others (10-2)

Protection of the reputation of others (10-2)

Preventing the disclosure of information received in confidence (10-2)

Maintaining the authority and impartiality of the judiciary (10-2)

Άρθρο 11

[Ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι]

Παράγραφος 1

Ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς (11-1)

Ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι (11-1)

Ίδρυση συνδικάτων με άλλους και προσχώρηση σε συνδικάτα(11-1)

Μη προσχώρηση σε συνδικάτα (11-1)

Συμφέροντα των μελών (11-1)

Παράγραφος 2

Παρέμβαση (11-2)

Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται από τον νόμο (11-2)

Προσβασιμότητα (11-2)

Προβλεψιμότητα (11-2)

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (11-2)

Μέτρο αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία (11-2)

Article 11

[Freedom of assembly and association]

Paragraph 1

Freedom of peaceful assembly (11-1)

Freedom of association (11-1)

Form and join trade unions (11-1)

Not join trade unions (11-1)

Interests of members (11-1)

Paragraph 2

Interference (11-2)

Prescribed by law (11-2)

Accessibility (11-2)

Foreseeability (11-2)

Safeguards against abuse (11-2)

Necessary in a democratic society (11-2)

Εθνική ασφάλεια (11-2)
Δημόσια ασφάλεια (11-2)
Προάσπιση της τάξης (11-2)
Πρόληψη του εγκλήματος (11-2)
Προστασία της υγείας (11-2)
Προστασία της ηθικής (11-2)
Προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων (11-2)
Μέλη των ενόπλων δυνάμεων (11-2)
Μέλη της αστυνομίας (11-2)
Μέλη των διοικητικών υπηρεσιών (11-2)

Άρθρο 12

[Δικαίωμα σύναψης γάμου]

Άνδρες και γυναίκες (12)
Συμπλήρωση ηλικίας γάμου (12)
Σύναψη γάμου (12)
Ίδρυση οικογένειας (12)
Εθνικός νόμος (12)

Άρθρο 13

[Δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής]

Αποτελεσματική προσφυγή (13)
Εθνική αρχή (13)
Υποστηρίξιμη αξίωση (13)

Άρθρο 14

[Απαγόρευση των διακρίσεων]

Διάκριση (14)
Φύλο(14)
Φυλή (14)
Χρώμα (14)
Γλώσσα (14)
Θρησκεία (14)
Πολιτική ή άλλη πεποίθηση (14)
Εθνική προέλευση (14)
Κοινωνική προέλευση (14)
Εθνική μειονότητα (14)
Περιουσία (14)
Γέννηση (14)

National security (11-2)
Public safety (11-2)
Prevention of disorder (11-2)
Prevention of crime (11-2)
Protection of health (11-2)
Protection of morals (11-2)
Protection of the rights and freedoms of others (11-2)
Members of armed forces (11-2)
Members of police (11-2)
Members of administration (11-2)

Article 12

[Right to marry]

Men and women (12)
Marriageable age (12)
Marry (12)
Found a family (12)
National law (12)

Article 13

[Right to an effective remedy]

Effective remedy (13)
National authority (13)
Arguable claim (13)

Article 14

[Prohibition of discrimination]

Discrimination (14)
Sex (14)
Race (14)
Colour (14)
Language (14)
Religion (14)
Political or other opinion (14)
National origin (14)
Social origin (14)
National minority (14)
Property (14)
Birth (14)

Κάθε άλλη κατάσταση (14)
Συγκρίσιμη κατάσταση (14)
Αντικειμενική και λογική αιτιολόγηση (14)

Άρθρο 15

[Παρέκκλιση σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης]

Παράγραφος 1

Πόλεμος (15-1)
Δημόσιος κίνδυνος (15-1)
Απειλή για τη ζωή του έθνους (15-1)
Παρέκκλιση (15-1)
Όριο απολύτως αναγκαίο από την κατάσταση (15-1)
Διεθνείς υποχρεώσεις (15-1)

Παράγραφος 3

Κοινοποίηση παρέκκλισης (15-3)

Άρθρο 16

[Περιορισμοί στην πολιτική δραστηριότητα των αλλοδαπών - γενικά]
Περιορισμοί στην πολιτική δραστηριότητα των αλλοδαπών (16)

Άρθρο 17

[Απαγόρευση κατάχρησης δικαιώματος]
Κατάλυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών (17)
Υπερβολικοί περιορισμοί των δικαιωμάτων και ελευθεριών (17)

Άρθρο 18

[Όρια στην χρήση των περιορισμών σε δικαιώματα]
Περιορισμοί για μη εξουσιοδοτημένους σκοπούς (18)

Άρθρο 19

[Σύσταση του Δικαστηρίου]
Υψηλό συμβαλλόμενο μέρος (19)
Υποχρεώσεις που απορρέουν από ταΜέρη (19)
Διασφάλιση σεβασμού των υποχρεώσεων (19)

Other status (14)
Comparable situation (14)
Objective and reasonable justification (14)

Article 15

[Derogation in time of emergency]

Paragraph 1

War (15-1)
Public emergency (15-1)
Threat to the life of the nation (15-1)
Derogation (15-1)
Extent strictly required by situation (15-1)
International obligations (15-1)

Paragraph 3

Notification of a derogation (15-3)

Article 16

[Restrictions on political activity of aliens - general]
Restrictions on political activity of aliens (16)

Article 17

[Prohibition of abuse of rights]
Destruction of rights and freedoms (17)
Excessive limitations on rights and freedoms (17)

Article 18

[Limitation on use of restrictions on rights]
Restrictions for unauthorised purposes (18)

Article 19

[Establishment of the Court]
High Contracting Party (19)
Engagements undertaken by Parties (19)
Ensure observance of engagements (19)

Άρθρο 33 (πρώην Άρθρο 24)

[Διακρατικές υποθέσεις]

Διακρατική προσφυγή (33)
Αιτούν κράτος μέρος (33)
Καθού κράτος μέρος (33)
Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (33)

Άρθρο 34 (πρώην Άρθρο 25)

[Ατομικές προσφυγές]

Προσφυγή (34)
Καθού κράτος μέρος (34)
Ατομο (34)
Μη κυβερνητικός οργανισμός (34)
Ομάδα ατόμων (34)
Θύμα (34)
Λαϊκή αγωγή (34)
Ενεργητική νομιμοποίηση (34)
Παρεμποδίζω την άσκηση του δικαιώματος προσφυγής (34)

Άρθρο 35

[Προϋποθέσεις παραδεκτού]

Παράγραφος 1 (πρώην Άρθρο 26)

Εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων (35-1)
Εξαίρεση από την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων (35-1)
Αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο (35-1)
Προθεσμία τεσσάρων μηνών (πρώην προθεσμία έξι μηνών) (35-1)
Αμετάκλητη εσωτερική απόφαση/Τελεσίδικη εσωτερική απόφαση (35-1)
Συνεχιζόμενη κατάσταση (35-1)

Παράγραφος 2 (πρώην Άρθρο 27)

(α) Ανώνυμη προσφυγή (35-2-α)
(β) Προσφυγή που έχει προηγουμένως εξετασθεί από το Δικαστήριο (35-2-β)
Προσφυγή που έχει ήδη υποβληθεί σε άλλη διεθνή διαδικασία (35-2-β)
Νέα στοιχεία (35-2-β)

Article 33 (former Article 24)

[Inter-State cases]

Inter-State application (33)
Applicant State Party (33)
Defendant State Party (33)
Jurisdiction of the Court (33)

Article 34 (former Article 25)

[Individual applications]

Petition (34)
Defendant State Party (34)
Individual (34)
Non-governmental organisation (34)
Group of individuals (34)
Victim (34)
Actio popularis (34)
Locus standi (34)
Hinder the exercise of the right of application (34)

Article 35

[Admissibility criteria]

Paragraph 1 (former Article 26)

Exhaustion of domestic remedies (35-1)
Exemption from exhaustion of domestic remedies (35-1)
Effective domestic remedy (35-1)
Four-month period (former six-month) (35-1)
Final domestic decision (35-1)
Continuing situation (35-1)

Paragraph 2 (former Article 27)

(a) Anonymous application (35-2-a)
(b) Matter already examined by the Court (35-2-b)
Matter already submitted to another international procedure (35-2-b)
Relevant new information (35-2-b)

Παράγραφος 3 (πρώην Άρθρο 27)

- (α) Κατά χρόνο (35-3-α)
Συνεχιζόμενη κατάσταση (35-3-α)
Κατά τόπο (35-3-α)
Καθ' ύλη (35-3-α)
Προσωπικός (35-3-α)
Προφανώς αβάσιμη (35-3-α)
Κατάχρηση του δικαιώματος υποβολής προσφυγής/ καταχρηστική προσφυγή (35-3-α)
- (β) Μη σημαντική βλάβη (35-3-β)
Δεν δικαιολογείται η περαιτέρω εξέταση (35-3-β)
Υπόθεση που έχει εξεταστεί δεόντως από εθνικό δικαστήριο (35-3-β)

Παράγραφος 4

Απόρριψη της προσφυγής σε κάθε στάδιο της διαδικασίας (35-4)

Άρθρο 37 (πρώην Άρθρο 30)

[Διαγραφή - γενικά]

Παράγραφος 1

- Διαγραφή προσφυγών (37-1)
Σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου (37-1)
- (α) Έλλειψη επιθυμίας εκδίκασης της προσφυγής, Απουσία πρόθεσης διατήρησης της προσφυγής (37-1-α)
  - (β) Η διαφορά διευθετήθηκε (37-1-β)
  - (γ) Δε δικαιολογείται η περαιτέρω εξέταση (37-1-γ)

Παράγραφος 2

Επανεγγραφή στο πινάκιο (37-2)

Άρθρο 38 (πρώην Άρθρο 28)

[Εξέταση της υπόθεσης - γενικά]

Εξέταση της υπόθεσης (38)
Υποχρέωση παροχής όλων των αναγκαίων διευκολύνσεων (38)

Άρθρο 39

[Φιλικοί διακανονισμοί]

Φιλικός διακανονισμός (39)

Paragraph 3 (former Article 27)

- (a) Ratione temporis (35-3-a)
Continuing situation (35-3-a)
Ratione loci (35-3-a)
Ratione materiae (35-3-a)
Ratione personae (35-3-a)
Manifestly ill-founded (35-3-a)
Abuse of the right of application (35-3-a)
- (b) No significant disadvantage (35-3-b)
Continued examination not justified (35-3-b)
Case duly considered by a domestic tribunal (35-3-b)

Paragraph 4

Rejection of application at any stage of the proceedings (35-4)

Article 37 (former Article 30)

[Striking out applications - general]

Paragraph 1

- Striking out applications (37-1)
Respect for human rights (37-1)
- (a) Absence of intention to pursue application (37-1-a)
  - (b) Matter resolved (37-1-b)
  - (c) Continued examination not justified (37-1-c)

Paragraph 2

Restore to list (37-2)

Article 38 (former Article 28)

[Examination of the case - general]

Examination of the case (38)
Obligation to furnish all necessary facilities (38)

Article 39

[Friendly settlements]

Friendly settlement (39)

Άρθρο 41 (πρώην Άρθρο 50)

[Δίκαιη ικανοποίηση - γενικά]

Δίκαιη ικανοποίηση (41)
Υλική ζημία (41)
Ηθική βλάβη (41)
Έξοδα και δαπάνες (41)
Ανεπαρκής εξάλειψη των συνεπειών βάσει της εθνικής νομοθεσίας (41)
Παθών (41)
Αρμοδιότητα να εκδίδει αποφάσεις ή διαταγές (41)
Έξοδα εμπειρογνομόνων (41)
Τόκος υπερημερίας (41)
Αιτιώδης συνάφεια/σύνδεσμος (41)
Συνολική αξιολόγηση (41)
Ελευθερία από κατάσχεση (41)

Άρθρο 46 (πρώην Άρθρα 53 και 54)

[Υποχρεωτική ισχύς και εκτέλεση των αποφάσεων]

Πιλοτική απόφαση (46)
Συστημικό πρόβλημα (46)
Γενικά μέτρα (πιλοτική απόφαση) (46)
Ατομικά μέτρα (πιλοτική απόφαση) (46)

Παράγραφος 1

Συμμορφώνομαι προς τις αποφάσεις (46-1)
Διάδικοι επί διαφοράς (46-1)

Παράγραφος 2

Εκτέλεση απόφασης (46-2)
Δίκαιη ικανοποίηση (46-2)
Τόκοι υπερημερίας (46-2)
Ελευθερία από κατάσχεση (46-2)
Ατομικά μέτρα (46-2)
Επανάληψη της διαδικασίας (46-2)
Απονέμω χάρη (46-2)
Διαγραφή ποινικών μητρώων (46-2)
Γενικά μέτρα (46-2)
Νομοθετικές τροποποιήσεις (46-2)
Αλλαγές κανονισμών (46-2)
Αλλαγές στη νομολογία (46-2)

Article 41 (former Article 50)

[Just satisfaction - general]

Just satisfaction (41)
Pecuniary damage (41)
Non-pecuniary damage (41)
Costs and expenses (41)
Insufficient reparation under national law (41)
Injured party (41)
Jurisdiction to give orders or grant injunctions (41)
Experts' costs (41)
Default interest (41)
Causal link (41)
Overall assessment (41)
Freedom from attachment (41)

Article 46 (former Articles 53 and 54)

[Binding force and execution of judgments]

Pilot judgment (46)
Systemic problem (46)
General measures (pilot judgment) (46)
Individual measures (pilot judgment) (46)

Paragraph 1

Abide by judgment (46-1)
Parties to case (46-1)

Paragraph 2

Execution of judgment (46-2)
Just satisfaction (46-2)
Default interest (46-2)
Freedom from attachment (46-2)
Individual measures (46-2)
Reopening of proceedings (46-2)
Pardon (46-2)
Striking out of criminal records (46-2)
General measures (46-2)
Legislative amendments (46-2)
Changes of regulations (46-2)
Changes in case-law (46-2)

Παράγραφος 4

Διαδικασίες επί παραβάσει/διαδικασίες παράβασης (46-4)

Άρθρο 47 (πρώην Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 2)

[Γνωμοδοτήσεις - γενικά]

Αίτηση της Επιτροπής Υπουργών (47)

Γνωμοδοτήσεις (47)

Άρθρο 48 (πρώην Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 2)

[Αρμοδιότητα για έκδοση γνωμοδοτήσεων του Δικαστηρίου - γενικά]

Αρμοδιότητα για έκδοση γνωμοδοτήσεων του Δικαστηρίου (48)

Άρθρο 52 (πρώην Άρθρο 57)

[Έρευνες του Γενικού Γραμματέα]

Αίτημα του Γενικού Γραμματέα (52)

Αναφορά στον Γενικό Γραμματέα (52)

Άρθρο 53 (πρώην Άρθρο 60)

Δικαιώματα που είναι προστατευμένα με διαφορετικό τρόπο, άλλως εγγυημένα δικαιώματα (53)

Άρθρο 54 (πρώην Άρθρο 61)

Εξουσίες της Επιτροπής Υπουργών (54)

Άρθρο 55 (πρώην Άρθρο 62)

Παραίτηση από άλλους τρόπους επίλυσης των διαφορών (55)

Άρθρο 56 (πρώην Άρθρο 63)

[Εδαφική εφαρμογή - γενικά]

Εδαφική εφαρμογή (56)

Τοπικές ανάγκες (56)

Paragraph 4

Infringement proceedings (46-4)

Article 47 (former Protocol No. 2)

[Advisory opinions - general]

Request by the Committee of Ministers (47)

Advisory opinions (47)

Article 48 (former Protocol No. 2)

[Advisory jurisdiction of the Court - general]

Advisory jurisdiction of the Court (48)

Article 52 (former Article 57)

[Inquiries by the Secretary General]

Request by the Secretary General (52)

Report to the Secretary General (52)

Article 53 (former Article 60)

Rights otherwise guaranteed (53)

Article 54 (former Article 61)

Powers of the Committee of Ministers (54)

Article 55 (former Article 62)

Renunciation of other means of settlement (55)

Article 56 (former Article 63)

[Territorial application - general]

Territorial application (56)

Local requirements (56)

Άρθρο 57 (πρώην Άρθρο 64)

[Επιφυλάξεις - γενικά]

Επιφυλάξεις (57)
Ειδική διάταξη της Σύμβασης (57)
Ισχύων νόμος κατά τη στιγμή εκείνη (57)
Απαγόρευση επιφυλάξεων γενικής φύσεως (57)
Συνοπτική έκθεση του νόμου (57)
Ερμηνευτική δήλωση (57)

Άρθρο 58 (πρώην Άρθρο 65)

[Καταγγελία]

Προειδοποίηση έξι μηνών (58)
Κοινοποίηση καταγγελίας (58)
Παύση από μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης (58)

Άρθρο 59 (πρώην Άρθρο 66)

[Υπογραφή και επικύρωση - γενικά]

Υπογραφή και επικύρωση (59)

Πρώην Άρθρο 25

Αρμοδιότητα της Επιτροπής (25)
Δήλωση αναγνώρισης αρμοδιότητας (25)

Πρώην Άρθρο 32

Μέτρα που λαμβάνονται κατόπιν απόφασης (32)
    Δίκαιη ικανοποίηση (32)
    Τόκοι υπερημερίας (32)
        Ελευθερία από κατάσχεση (32)
    Ατομικά μέτρα (32)
    Επανάληψη της διαδικασίας (32)
        Απονέμω χάρη (32)
        Διαγραφή ποινικών μητρώων (32)
    Μέτρα γενικής φύσεως (32)
        Νομοθετικές τροποποιήσεις (32)
        Αλλαγές κανονισμών (32)
        Αλλαγές στη νομολογία (32)
Υψηλό συμβαλλόμενο μέρος (32)
Δημοσίευση της έκθεσης (32)
Φιλικός διακανονισμός (32)

Article 57 (former Article 64)

[Reservations - general]

Reservations (57)
Particular provision of the Convention (57)
Law then in force (57)
Prohibition of reservations of a general character (57)
Brief statement of the law (57)
Interpretative declaration (57)

Article 58 (former Article 65)

[Denunciation]

Six months' notice (58)
Notification of denunciation (58)
Cessation of membership of the Council of Europe (58)

Article 59 (former Article 66)

[Signature and ratification - general]

Signature and ratification (59)

Former Article 25

Competence of the Commission (25)
Declaration recognising competence (25)

Former Article 32

Measures taken following a decision (32)
    Just satisfaction (32)
    Interest for delay (32)
        Freedom from attachment (32)
    Individual measures (32)
    Reopening of proceedings (32)
        Pardon (32)
        Striking out of criminal records (32)
    Measures of a general character (32)
        Changes of regulations (32)
        Changes in case-law (32)
High Contracting Party (32)
Publication of the report (32)
Friendly settlement (32)

Πρώην Άρθρο 44

Ικανότητα προσφυγής ενώπιον του Δικαστηρίου (44)

Πρώην Άρθρο 45

Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (45)

Πρώην Άρθρο 46

Δήλωση αναγνώρισης δικαιοδοσίας (46)

Όρος της αμοιβαιότητας (46)

Κατά χρόνο (46)

Συνεχιζόμενη κατάσταση (46)

Κατά τόπο (46)

Προσωπικός (46)

Καθ' ύλη (46)

Πρώην Άρθρο 47

Προθεσμία τριών μηνών (47)

Πρώην Άρθρο 48

Κράτος του οποίου ο υπήκοος είναι θύμα (48)

Πρώην Άρθρο 49

Διαφωνία ως προς τη δικαιοδοσία (49)

Πρόσθετα Πρωτόκολλα Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 1

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1

[Προστασία της περιουσίας]

Θετικές υποχρεώσεις (P1-1)

Περιουσία (P1-1-1)

Σεβασμός της περιουσίας (P1-1-1)

Παρέμβαση (P1-1-1)

Στέρηση περιουσίας (P1-1-1)

Δημόσια ωφέλεια (P1-1-1)

Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται από τον νόμο (P1-1-1)

Προσβασιμότητα (P1-1-1)

Προβλεψιμότητα (P1-1-1)

Former Article 44

Capacity to bring a case before the Court (44)

Former Article 45

Jurisdiction of the Court (45)

Former Article 46

Declaration recognising jurisdiction (46)

Condition of reciprocity (46)

Ratione temporis (46)

Continuing situation (46)

Ratione loci (46)

Ratione personae (46)

Ratione materiae (46)

Former Article 47

Three-month period (47)

Former Article 48

State whose national is a victim (48)

Former Article 49

Dispute as to jurisdiction (49)

Additional Protocols Protocol No. 1

Article 1 of Protocol No. 1

[Protection of property]

Positive obligations (P1-1)

Possessions (P1-1-1)

Peaceful enjoyment of possessions (P1-1-1)

Interference (P1-1-1)

Deprivation of property (P1-1-1)

Public interest (P1-1-1)

Prescribed by law (P1-1-1)

Accessibility (P1-1-1)

Foreseeability (P1-1-1)

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (Π1-1-1)
Γενικές αρχές διεθνούς δικαίου (Π1-1-1)
Ρύθμιση της χρήσης αγαθών (Π1-1-2)
    Δημόσιο συμφέρον (Π1-1-2)
Εξασφάλιση της καταβολής φόρων (Π1-1-2)
Εξασφάλιση της καταβολής εισφορών ή προστίμων
(Π1-1-2)

Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1

[Δικαίωμα στην εκπαίδευση - γενικά]

Δικαίωμα στην εκπαίδευση (Π1-2)
Σεβασμός των θρησκευτικών πεποιθήσεων των
γονέων (Π1-2)
Σεβασμός των φιλοσοφικών πεποιθήσεων των
γονέων (Π1-2)

Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1

[Δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές - γενικά]

Δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές (Π1-3)
Περιοδικές εκλογές (Π1-3)
Εκλογές με μυστική ψήφο (Π1-3)
Ελεύθερη έκφραση της λαϊκής βούλησης (Π1-3)
Εκλογή του νομοθετικού σώματος (Π1-3)
Ψηφίζω, ψήφος, εκλέγειν (Π1-3)
Εκλέγεσθαι (Π1-3)

Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1

Εδαφική εφαρμογή (Π1-4)

Άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1

Υπογραφή και επικύρωση (Π1-6)

Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 4

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4

[Απαγόρευση φυλάκισης λόγω χρέους - γενικά]

Απαγόρευση φυλάκισης λόγω χρέους (Π4-1)
Στέρηση ελευθερίας (Π4-1)

Safeguards against abuse (P1-1-1)
General principles of international law (P1-1-1)
Control of the use of property (P1-1-2)
    General interest (P1-1-2)
Secure the payment of taxes (P1-1-2)
Secure the payment of contributions or penalties
(P1-1-2)

Article 2 of Protocol No. 1

[Right to education - general]

Right to education (P1-2)
Respect for parents' religious convictions (P1-2)
Respect for parents' philosophical convictions (P1-2)

Article 3 of Protocol No. 1

[Right to free elections - general]

Right to free elections (P1-3)
Periodic elections (P1-3)
Elections by secret ballot (P1-3)
Free expression of the opinion of the people (P1-3)
Choice of the legislature (P1-3)
Vote (P1-3)
Stand for election (P1-3)

Article 4 of Protocol No. 1

Territorial application (P1-4)

Article 6 of Protocol No. 1

Signature and ratification (P1-6)

Protocol No. 4

Article 1 of Protocol No. 4

[Prohibition of imprisonment for debt - general]

Prohibition of imprisonment for debt (P4-1)
Deprivation of liberty (P4-1)

Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4

[Ελευθερία μετακίνησης - γενικά]

Παράγραφος 1

Ελευθερία μετακίνησης (Π4-2-1)

Ελευθερία επιλογής τόπου διαμονής (Π4-2-1)

Βρίσκεται νομίμως στο έδαφος (Π4-2-1)

Παράγραφος 2

Ελευθερία να εγκαταλείψει μια χώρα (Π4-2-2)

Παράγραφος 3

Παρέμβαση (Π4-2-3)

Προβλεπόμενος από το νόμο (Π4-2-3)

Προσβασιμότητα (Π4-2-3)

Προβλεψιμότητα (Π4-2-3)

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (Π4-2-3)

Αναγκαίος σε μια δημοκρατική κοινωνία (Π4-2-3)

Εθνική ασφάλεια (Π4-2-3)

Δημόσια ασφάλεια (Π4-2-3)

Προστασία της υγείας (Π4-2-3)

Προστασία της ηθικής (Π4-2-3)

Προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων (Π4-2-3)

Προστασία της δημόσιας τάξης (Π4-2-3)

Πρόληψη ποινικών παραβάσεων (Π4-2-3)

Περιορισμοί σε καθορισμένες περιοχές (Π4-2-3)

Δημόσιο συμφέρον (Π4-2-3)

Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4

[Απαγόρευση απέλασης υπηκόων]

Παράγραφος 1

Απαγόρευση απέλασης υπηκόου (Π4-3-1)

Απαγόρευση ομαδικής απέλασης υπηκόων (Π4-3-1)

Παράγραφος 2

Είσοδος στην χώρα του (Π4-3-2)

Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4

[Απαγόρευση ομαδικής απέλασης αλλοδαπών - γενικά]

Απαγόρευση ομαδικής απέλασης αλλοδαπών (Π4-4)

Article 2 of Protocol No. 4

[Freedom of movement - general]

Paragraph 1

Freedom of movement (P4-2-1)

Freedom to choose residence (P4-2-1)

Lawfully within the territory (P4-2-1)

Paragraph 2

Freedom to leave a country (P4-2-2)

Paragraph 3

Interference (P4-2-3)

In accordance with law (P4-2-3)

Accessibility (P4-2-3)

Foreseeability (P4-2-3)

Safeguards against abuse (P4-2-3)

Necessary in a democratic society (P4-2-3)

National security (P4-2-3)

Public safety (P4-2-3)

Protection of health (P4-2-3)

Protection of morals (P4-2-3)

Protection of rights and freedoms of others (P4-2-3)

Protection of public order (P4-2-3)

Prevention of crime (P4-2-3)

Restrictions in particular areas (P4-2-3)

Public interest (P4-2-3)

Article 3 of Protocol No. 4

[Prohibition of expulsion of nationals]

Paragraph 1

Prohibition of expulsion of a national (P4-3-1)

Prohibition of collective expulsion of nationals (P4-3-1)

Paragraph 2

Enter own country (P4-3-2)

Article 4 of Protocol No. 4

[Prohibition of collective expulsion of aliens - general]

Prohibition of collective expulsion of aliens (P4-4)

Άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4

Εδαφική εφαρμογή (Π4-5)

Άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4

Υπογραφή και επικύρωση (Π4-7)

Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 6

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 6

[Κατάργηση της θανατικής ποινής - γενικά]

Κατάργηση της θανατικής ποινής (Π6-1)

Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 6

[Θανατική ποινή σε περίοδο πολέμου - γενικά]

Θανατική ποινή σε περίοδο πολέμου (Π6-2)

Πόλεμος (Π6-2)

Επικείμενος κίνδυνος πολέμου (Π6-2)

Προβλέπεται από τον νόμο/ορίζεται από το νόμο (Π6-2)

Προσβασιμότητα (Π6-2)

    Προβλεψιμότητα (Π6-2)

    Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης (Π6-2)

Γνωστοποίηση της νομοθεσίας στον Γενικό Γραμματέα (Π6-2)

Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 6

[Απαγόρευση επιφυλάξεων - γενικά]

Απαγόρευση επιφυλάξεων (Π6-4)

Άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 6

Εδαφική εφαρμογή (Π6-5)

Άρθρο 7 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 6

Υπογραφή και επικύρωση (Π6-7)

Article 5 of Protocol No. 4

Territorial application (P4-5)

Article 7 of Protocol No. 4

Signature and ratification (P4-7)

Protocol No. 6

Article 1 of Protocol No. 6

[Abolition of the death penalty - general]

Abolition of the death penalty (P6-1)

Article 2 of Protocol No. 6

[Death penalty in time of war - general]

Death penalty in time of war (P6-2)

War (P6-2)

Imminent threat of war (P6-2)

Prescribed by law (P6-2)

Accessibility (P6-2)

    Foreseeability (P6-2)

    Safeguards against abuse (P6-2)

Communication of the law to the Secretary General (P6-2)

Article 4 of Protocol No. 6

[Prohibition of reservations - general]

Prohibition of reservations (P6-4)

Article 5 of Protocol No. 6

Territorial application (P6-5)

Article 7 of Protocol No. 6

Signature and ratification (P6-7)

Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 7

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

[Διαδικαστικές εγγυήσεις σε περίπτωση απέλασης αλλοδαπών]

Παράγραφος 1

Απέλαση αλλοδαπού (Π7-1-1)
Έχων νόμιμη διαμονή (Π7-1-1)
Σύμφωνα με τον νόμο (Π7-1-1)
    Προσβασιμότητα (Π7-1-1)
    Προβλεψιμότητα (Π7-1-1)
    Εγγυήσεις κατά της κατάχρησης (Π7-1-1)
Προσβολή της απέλασης (Π7-1-1)
Επανεξέταση απόφασης απέλασης (Π7-1-1)
Αρμόδια αρχή (Π7-1-1)
Εκπροσωπείται (Π7-1-1)

Παράγραφος 2

Απέλαση πριν την άσκηση διαδικαστικών δικαιωμάτων (Π7-1-2)
Αναγκαίος σε μια δημοκρατική κοινωνία (Π7-1-2)
    Προστασία της δημόσιας τάξης (Π7-1-2)
    Εθνική ασφάλεια (Π7-1-2)

Άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

[Δικαίωμα για διπλό βαθμό δικαιοδοσίας σε θέματα ποινικού δικαίου]

Καταδίκη (Π7-2)
Αξιόποινη πράξη (Π7-2)
Αρμόδιο δικαστήριο (Π7-2)
Επανεξέταση της απόφασης ενοχής (Π7-2)
Επανεξέταση της απόφασης επιβολής της ποινής (Π7-2)
Ανώτερο δικαστήριο (Π7-2)
Εθνικός νόμος/Εθνικό δίκαιο/Εθνική νομοθεσία (Π7-2)
    Αξιόποινες πράξεις μικρής σημασίας/Πταίσματα (Π7-2)
    Καταδίκη σε πρώτο βαθμό από το ανώτερο δικαστήριο (Π7-2)
    Καταδίκη μετά από άσκηση ενδίκου μέσου εναντίον της απαλλαγής κάποιου (Π7-2)

Protocol No. 7

Article 1 of Protocol No. 7

[Procedural safeguards relating to expulsion of aliens]

Paragraph 1

Expulsion of an alien (P7-1-1)
Lawfully resident (P7-1-1)
In accordance with law (P7-1-1)
    Accessibility (P7-1-1)
    Foreseeability (P7-1-1)
    Safeguards against abuse (P7-1-1)
Contest expulsion (P7-1-1)
Review of expulsion decision (P7-1-1)
Competent authority (P7-1-1)
Represented (P7-1-1)

Paragraph 2

Expulsion before exercising procedural rights (P7-1-2)
Necessary in a democratic society (P7-1-2)
    Protection of public order (P7-1-2)
    National security (P7-1-2)

Article 2 of Protocol No. 7

[Right of appeal in criminal matters]

Conviction (P7-2)
Criminal offence (P7-2)
Competent court (P7-2)
Review of conviction (P7-2)
Review of sentence (P7-2)
Higher tribunal (P7-2)
National law (P7-2)
    Minor offences (P7-2)
    Trial at first instance by the highest tribunal (P7-2)
    Conviction following appeal against acquittal (P7-2)

Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

[Δικαίωμα αποζημίωσης σε περίπτωση δικαστικής πλάνης]

Αποζημίωση (Π7-3)

Δικαστική πλάνη (Π7-3)

Καταδίκη (Π7-3)

Αδίκημα/Αξιόποινη πράξη (Π7-3)

Νέο ή μεταγενέστερο της απόφασης γεγονός (Π7-3)

Εθνικός νόμος/Εθνική νομοθεσία/Εθνικό δίκαιο (Π7-3)

Μη αποκάλυψη γεγονότος από το καταδικασμένο πρόσωπο (Π7-3)

Άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

[Δικαίωμα κάθε προσώπου να μη δικάζεται ή να τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο αδίκημα - γενικά]

Δικαίωμα κάθε προσώπου να μη δικάζεται ή να τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο αδίκημα (Π7-4)

Αδίκημα/Αξιόποινη πράξη (Π7-4)

Καταδίκη (Π7-4)

Αθώωση (Π7-4)

Δικαστήρια του ίδιου Κράτους (Π7-4)

Επανάληψη της διαδικασίας (Π7-4)

Νέα ή μεταγενέστερα της απόφασης γεγονότα (Π7-4)

Θεμελιώδεις σφάλματα της διαδικασίας (Π7-4)

Άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

[Ισότητα μεταξύ συζύγων - γενικά]

Ισότητα μεταξύ συζύγων (Π7-5)

Σύζυγοι (Π7-5)

Σχέσεις με τα τέκνα (Π7-5)

Ως προς τον γάμο (Π7-5)

Κατά τη διάρκεια του γάμου (Π7-5)

Σε περίπτωση λύσης του γάμου (Π7-5)

Αναγκαία μέτρα για το συμφέρον των τέκνων (Π7-5)

Άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

Εδαφική εφαρμογή (Π7-6)

Article 3 of Protocol No. 7

[Compensation for wrongful conviction]

Compensation (P7-3)

Miscarriage of justice (P7-3)

Conviction (P7-3)

Criminal offence (P7-3)

New or newly discovered facts (P7-3)

National law (P7-3)

Non-disclosure of fact by convicted person (P7-3)

Article 4 of Protocol No. 7

[Right not to be tried or punished twice - general]

Right not to be tried or punished twice (P7-4)

Criminal offence (P7-4)

Conviction (P7-4)

Acquittal (P7-4)

Jurisdiction of the same State (P7-4)

Reopening of case (P7-4)

New or newly discovered facts (P7-4)

Fundamental defect in proceedings (P7-4)

Article 5 of Protocol No. 7

[Equality between spouses - general]

Equality between spouses (P7-5)

Spouses (P7-5)

Relations with children (P7-5)

As to marriage (P7-5)

During marriage (P7-5)

In the event of dissolution of marriage (P7-5)

Measures necessary in the interests of children (P7-5)

Article 6 of Protocol No. 7

Territorial application (P7-6)

Άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 7

Υπογραφή και επικύρωση (Π7-8)

Article 8 of Protocol No. 7

Signature and ratification (P7-8)

Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 12

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 12

[Γενική απαγόρευση των διακρίσεων]

Γενική απαγόρευση των διακρίσεων (Π12-1)

Protocol No. 12

Article 1 of Protocol No. 12

[General prohibition of discrimination]

General prohibition of discrimination (P12-1)

Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 13

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 13

[Κατάργηση της θανατικής ποινής]

Κατάργηση της θανατικής ποινής σε κάθε περίπτωση (Π13-1)

Protocol No. 13

Article 1 of Protocol No. 13

[Abolition of death penalty]

Abolition of the death penalty in all circumstances (P13-1)

Λέξεις-κλειδιά με γενική εφαρμογή

Δικαιοδοσία του Δικαστηρίου

Προσβασιμότητα

Προβλεψιμότητα

Εγγυήσεις έναντι της κατάχρησης

Περιθώριο εκτίμησης

Θετικές υποχρεώσεις

Αναλογικότητα

Δικαιώματα και ελευθερίες από τα οποία δεν μπορούν να υπάρξουν παρεκκλίσεις

Keywords of general application

Jurisdiction of the Court

Accessibility

Foreseeability

Safeguards against abuse

Margin of appreciation

Positive obligations

Proportionality

Non-derogable rights and freedoms

Ο ανά χείρας Πρακτικός Οδηγός έχει σκοπό να εξηγήσει κατά τρόπο πρακτικό και συνοπτικό τα καίρια ζητήματα που προκύπτουν από τη νομολογία του ΕΔΔΑ σε Κυπριακές υποθέσεις.

Ειδικότερα, ο παρών Οδηγός αναλύει 77 Κυπριακές υποθέσεις που έχουν αχθεί ενώπιον του ΕΔΔΑ και στις οποίες το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει διαπιστώσει παραβίαση μίας ή περισσότερων διατάξεων της Σύμβασης. Αποσκοπεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του Κύπριου νομικού και ιδίως δικαστή και να πλαισιώσει τον τελευταίο στον έγκαιρο εντοπισμό ζητημάτων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπό την οπτική γωνία της ΕΣΔΑ, σε υποθέσεις που εξετάζει. Ο Οδηγός επιδιώκει επίσης στο να συμβάλει στην προώθηση της εναρμόνισης των εθνικών αποφάσεων και στην ενίσχυση της συνοχής τους με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, παρέχοντας παράλληλα πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τη φιλοσοφία των νέων Κανονισμών Πολιτικής Δικονομίας και τις καινοτομίες στην πολιτική δικονομία.

www.coe.int

Το Συμβούλιο της Ευρώπης είναι ο επιφανέστερος οργανισμός προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ευρωπαϊκής ηπείρου. Περιλαμβάνει 46 κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων όλων των μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλα τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ένα σύμφωνο που έχει σχεδιαστεί για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης στα κράτη μέλη.